

LATVIJAS LAUKSAIMNIECĪBAS UNIVERSITĀTES
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIOLOĢIJAS KATEDRA

Organizāciju un sabiedrības pārvaldes socioloģijas
bakalaura programmas 4.kursa studentes
Ievas Keires

BAKALAURA DARBS

Vardarbība pret sievieti ģimenē

(Pret sievieti vērstās vardarbības cēloņi ģimenē un to
novēršanas iespējamie risinājumi vīriešu un ekspertu
skatījumā)

Socioloģijas katedras vadītājs:

Zinātniskā vadītāja:

Recenzents (-te):

Jelgava

2004

Satura rādītājs

Anotācijas	3
Ievads	6
I Nodaļa Vardarbības pret sievieti ģimenē raksturojums Latvijā	10
1.1. Vardarbības pret sievieti ģimenē teorētiskā izpratne	13
1.2. Pret sievieti ģimenē vērstās vīriešu vardarbības cēloņi	16
1.3. Roberta Mērtona spriedzes teorija	21
1.4. Vardarbības pret sievieti ģimenē sekas	25
II Nodaļa Pret sievieti vērstās vīriešu vardarbības novēršana ģimenē	27
2.1. Pret sievieti vērstās vīriešu vardarbības novēršanas veidi ģimenē	27
2.2. Starptautisko sieviešu tiesību dokumentu nozīmība cīņā ar vardarbību pret sievietēm ģimenē	31
III Nodaļa Galvenie pret sievieti vērstās vardarbības cēloņi ģimenē un to novēršanas iespējamie risinājumi	34
3.1. Darba metodoloģija	34
3.2. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņu analīze vīriešu skatījumā	36
3.3. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamie risinājumi vīriešu skatījumā	42
IV Nodaļa Ekspertu viedoklis par vardarbību ģimenē	46
4.1. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņu analīze	46
4.2. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamie risinājumi	53
Secinājumi	56
Izmantotās literatūras saraksts	59
Pielikumi	61

Anotācija

Sabiedrībā notiekošo sociālekonomisko pārmaiņu ietekmē būtiski samazinājušās ģimenes spējas pielāgoties jaunajiem apstākļiem, un tas izpaužas sabiedrībai nelabvēlīgo tendenču izplatībā, tanī skaitā arī vardarbība pret sievieti ģimenē. Arī valsts nepietiekamais atbalsts ģimeņu problēmu risināšanā veicina vardarbību pret sievieti ģimenē.

Līdz šim ir pētīts tikai sieviešu skatījums par vardarbību pret sievieti ģimenē un arī palīdzība ir orientēta vienīgi uz sievietēm, bet problēma ir jāskata kopumā, arī vīriešu un ekspertu skatījumā.

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņus un to iespējamus risinājumus vīriešu un ekspertu skatījumā.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par vardarbību pret sievietēm ģimenē.
2. Atklāt pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņus.
3. Noskaidrot pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamus risinājumus.
4. Veikt ekspertu un vīriešu viedokļu analīzi par vardarbību pret sievieti ģimenē.

Galvenās metodes, kuras izmantotas darbā:

- Teorētiskās pētīšanas metode – literatūras analīze;
- Empīriskās pētīšanas metode - intervijas ar vīriešiem un ekspertiem.

Darbs sastāv no četrām daļām. Pirmajā un otrajā daļā tiek analizēta teorētiskā literatūra par vardarbību pret sievieti ģimenē, tās cēloņiem, sekām un tās novēršanu. Savukārt trešajā un ceturtajā daļā tiek analizēti pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņi un tās novēršanas iespējamie risinājumi, balstoties uz veiktajām intervijām ar vīriešiem un ekspertiem.

Autore nepretendē uz vispārīgākiem secinājumiem, ko varētu attiecināt uz visu sabiedrību, bet gan uz atsevišķu tendenču un modeļu ieskicēšanu, kas pamatojas uz astoņām daļēji strukturētām intervijām ar vīriešiem un sešām daļēji strukturētām intervijām ar ekspertiem no valsts iestādēm un no nevalstiskām organizācijām.

Ievads

Viena no nozīmīgākajām un būtiskākajām problēmām jebkurā valsts attīstībā ir sabiedriskās drošības nostiprināšana un prettiesisko apdraudējumu novēršana. Drošība ir katra cilvēka, jebkuras sociālas grupas un visas sabiedrības normālas attīstības un funkcionēšanas pamatā. Vieni no bīstamākajiem drošību apdraudošiem elementiem, kas izraisa visnelabvēlīgākās un smagākās sekas, ir kriminālie apdraudējumi, kurus atbilstoši pašreiz spēkā esošajam krimināllikumam apzīmē kā noziedzīgos nodarījumus.

Noziedzīgajos nodarījumos ietilpst vardarbība pret sievietēm ģimenē, jo tas ir noziegums pret personu, kurā ietilpst slepkavības vai to mēģinājumi, smagi miesas bojājumi un izvarošanas (Vilks A., 28.07.99.: 1-3).

Latvijā trūkst oficiālas informācijas par to, cik izplatīta ir vardarbība pret sievietēm ģimenē, izņemot to, ko piedāvā krīžu centrs „Skalbes”.

Pēc krīžu centra datiem vardarbība pret sievietēm ģimenē Latvijā katru gadu noved pie aptuveni 35 sieviešu nāves un 120 sievietes ģimenēs gada laikā tiek smagi piekautas. Savukārt 2003. gadā tika nogalinātas jau 75 sievietes un no 1223 klientiem, kuri ir griezušies pēc palīdzības krīzes centrā, 303 ir sievietes, kuras ir cietušas tieši no partnera vardarbības ģimenē.

Tas liecina par vardarbības pret sievietēm ģimenēs pieaugumu Latvijā, bet, vai šī tendence ir noturīga, grūti pateikt.

Šie, protams, ir tie gadījumi, par kuriem tiek ziņots policijai, jo vieglāki piekaušanas fakti, emocionālā un seksuālā vardarbība ģimenēs vispār netiek uzskaitīta (<http://www.delfi.lv/news/comment/comment/article.php?id=6886299>).

Sabiedrībā valda uzskats, ka indivīda drošība visvairāk tiek apdraudēta uz ielas, taču sievietes biežāk cieš no vardarbības pašas savās mājās. Varmākas visbiežāk ir cietušie vīri, partneri, ģimenes locekļi, draugi un paziņas, nevis nejauši svešinieki. Arī sociologs Pērs Isdals norāda, ka „50% no visām rietumu pasaulē nogalinātajām sievietēm ir nogalinājuši viņu vīri vai partneri” (Isdals P., 2001: 120).

Joprojām dažkārt tiek uzskatīts, ka vardarbība starp sievieti un vīrieti ģimenē, ir privāta lieta, kurā sabiedrībai nav jāiejaucas. Par šiem vardarbības noziegumiem sabiedrībā netiek daudz runāts un arī augstākajiem lēmumu pieņēmējiem mēdz trūkt

pietiekošas izpratnes, lai atvēlētu resursus vardarbības pret sievieti izkaušanai. Sabiedrība neapzinās vardarbības pret sievietēm ģimenē problēmu.

Vardarbība pret sievietēm ģimenē ir vīriešu deviantās uzvedības izpausme, kura izraisa sociālu problēmu, jo tā apdraud sievietes eksistenci. Vardarbība ietekmē lielu cilvēku skaitu katru dienu un, tā grauj sabiedrību. Katra sabiedrība rada institūtus, ar tiem domājot sasniegt noteiktus mērķus. Kāds, kurš noslepķavo dusmās vai frustrācijā, ignorē sabiedrībā akceptētus konfliktu atrisināšanas veidus un izsaka nicinājumu likumdošanas un tiesas procesiem (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 70).

Tāpat vardarbība pret sievietēm ģimenē ir sieviešu līdztiesības neievērošana. Tās līmenis valstī ietekmē vardarbības biežumu, jo atšķirība varas pozīcijā rada vardarbību. Vardarbība ir veids, kā radīt un saglabāt varas atšķirību. Sieviešu līdztiesības ievērošana varētu izskaust vardarbību pret sievietēm, dodot iespējas sievietēm sasniegt tiesisku, sociālu, politisku un ekonomisku līdztiesību sabiedrībā.

Vardarbība izraisa, ja ne vienmēr smagas fiziskas, tad psiholoģiskas un emocionālas traumas.

Lai apturētu vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu, ar aizsardzību un palīdzību upuriem vai potenciālajiem upuriem vien nepietiek. Cīņā pret vardarbību ir jāpievēršas arī varmācīgajam vīrietim. Sociologs Pērs Isdals uzskata, ka svarīgi izveidot aģentūras (ārstniecības iestādes) vīriešiem, lai palīdzētu tiem apturēt savu varmācību, uzkundzēšanos un ļaunprātīgu izmantošanu (Isdals P., 2001: 121).

Tāpat Krimināllikumā ir jāparedz atbildība tieši par vardarbību ģimenē. Krīzes centra „Skalbes” speciālistes ir pārliecinātas, ka vardarbīgs nodarījums uz ielas un ģimenē, būtu strikti nodalāms kā izvērtēšanā, tā arī Krimināllikuma pantos un sodīšanā.

Problēma: Sabiedrībā notiekošās sociālekonomiskās pārmaiņas ietekmē ģimenes spēju tikt galā ar daudzajām problēmām: sociālā un ekonomiskā nestabilitāte, nedrošība par nākotni, būtiskas vērtību izmaiņas, jaunas iespējas un izaicinājumi – tā rezultātā ir būtiski samazinājušās ģimenes spējas pielāgoties jaunajiem apstākļiem, un tas izpaužas sabiedrībai nelabvēlīgo tendenču izplatībā. Vardarbības skaita pieaugums pret sievietēm ģimenē ir sekas nepietiekamajam atbalstam un mērķtiecības trūķumam ģimeņu problēmu risināšanā, cerot, ka šī problēma atrisināsies pati no sevis vai ka ģimene pati tiks ar to

galā. Reālā situācija rāda, ka šīs problēmas neievērošana, veicina vardarbību pret sievietēm ģimenē.

Valstī nav vienotas integrētas ģimenes atbalsta politikas, kas vērsta uz ģimenes lomas palielināšanu un ģimenisko vērtību saglabāšanu, nodrošinot arī drošību ne tikai sabiedrībā kopumā, bet arī ģimenes iekšienē.

Vardarbība ģimenē sabiedrībai ir jāsaprot nevis kā viena ģimenes locekļa, bet ģimenes kā vienota veseluma, atbildība un problēma.

Līdz šim ir pētīts tikai sieviešu skatījums par vardarbību pret sievieti ģimenē un arī palīdzība ir orientēta vienīgi uz sievietēm, bet problēma ir jāskata kopumā, arī vīriešu un ekspertu skatījumā. Tāpat bez palīdzības varmākām nevar būt efektīva palīdzība vardarbības ģimenē risināšanā kopumā.

Bakalaura darba mērķis: noskaidrot pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņus un to iespējamus risinājumus vīriešu un ekspertu skatījumā.

Bakalaura darba uzdevumi:

1. Analizēt teorētisko literatūru par vardarbību pret sievietēm ģimenē.
2. Atklāt pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņus.
3. Noskaidrot vardarbības skaidrojumu socioloģisku teoriju skatījumā.
4. Noskaidrot pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamus risinājumus.
5. Veikt ekspertu un vīriešu viedokļu analīzi par vardarbību pret sievieti ģimenē.

Bakalaura darba priekšmets: pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņu skaidrojumi un to risinājumu iespējas vīriešu un ekspertu skatījumā.

Bakalaura darba izpētes objekts: vardarbības situācija pret sievieti ģimenē.

Bakalaura darba novērojamās vienības: vardarbībā iesaistītie un pieredzējušie vīrieši, kā arī eksperti, kuri ikdienā strādā ar sievietēm, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē.

Pētījuma autore izvēlējās izmantot kvalitatīvo metodoloģiju, tapēc pētījuma sākumā konkrētu hipotēzi izvirzīt būtu sarežģīti. Tiek izvirzīta pētniecisku jautājumi izpēte, uz kuriem pētījumu gaitā tiks rastas atbildes.

Bakalaura darba pētnieciskie jautājumi:

1. Kā vīrieši skaidro vardarbību un tās cēloņus pret sievieti ģimenē?
2. Kā eksperti skaidro vardarbību un tās cēloņus pret sievieti ģimenē?
3. Kādi pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības iespējamie risinājumi tiek piedāvāti?

Bakalaura darba metodes:

Teorētiskā pētīšanas metode:

- Literatūras analīze.

Empīriskās pētīšanas metodes:

- Intervijas ar vīriešiem (N=8);
- Intervijas ar ekspertiem no valsts iestādēm (N=2);
- Intervijas ar ekspertiem no nevalstiskām organizācijām (N=4).

Katra no šīm empīriskās pētīšanas metodēm tiek lietota, mērķtiecīgi veidojot izlasi, atbilstoši principiem, kuri tiek aprakstīti darba 3. nodaļas 1. apakšnodaļā.

Lai pētītu izvēlēto tematu, darba autore izmantoja literatūru latviešu, krievu un angļu valodā un izmantoja arī internetā piedāvāto informāciju.

Darbs sastāv no četrām daļām. Pirmajā un otrajā daļā tiek analizēta teorētiskā literatūra par vardarbību pret sievietēm ģimenē, tās cēloņiem, sekām un tās novēršanu. Savukārt trešajā un ceturtajā daļā tiek analizēti pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņi un tās novēršanas iespējamie risinājumi, balstoties uz veiktajām intervijām ar vīriešiem un ekspertiem.

Autore nepretendē uz vispārīgākiem secinājumiem, ko varētu attiecināt uz visu sabiedrību, bet gan uz atsevišķu tendenču un modeļu ieskicēšanu, kas pamatojas uz astoņām daļēji strukturētām intervijām ar vīriešiem un septiņām daļēji strukturētām intervijām ar ekspertiem (Dobelniece S., 2000: 195).

1. Vardarbības pret sievieti ģimenē raksturojums Latvijā

Komunistisko režīmu sabrukums 80-to gadu beigās un 90-to gadu sākumā atstāja pēc sevis daudzus neatrisinātus ekonomiskus un nacionālus jautājumus, tai skaitā arī dzimumu vienlīdzības jautājumus, tāpēc pārejas periodā ir raksturīgs daudzskaitlīgu faktoru parādīšanās (nabadzības pieaugums, bezdarbs, sociālā nevienlīdzība, spriedze, nāves gadījumi un saslimstība pieaugušo iedzīvotāju vidū, kuri saistīti ar vardarbības pieaugumu sabiedrībā, tanī skaitā vardarbības pret sievietēm), kuri ir spējīgi ietekmēt vardarbības līmeni attiecībā pret sievietēm (Женщины в переходный период, 1999: 87-90).

Pašreizējās attiecības starp sievietēm un vīriešiem atspoguļo latviešu kulturālo mantojumu, Padomju savienības sekas un pārejas perioda raksturīgākās pazīmes. Daudzos gadījumos šīs attiecības ir nevienlīdzīgas, pārsvarā sievietes ir neizdevīgā stāvoklī, bet dažos gadījumos arī vīrieši (Gender Equality in Latvia: an Assessment, 1997: 1).

Tas, ka vardarbība ģimenē ir aktuāla problēma, ir redzams ne vienā vien pētījumā, un par šo problēmu pēdējos gados tiek runāts aizvien vairāk, taču joprojām sabiedrībā ir daudz stereotipu un mītu par to (skatīties 1. pielikumu).

Nopietnu ieskatu vardarbības ģimenē problēmās sniedz Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centra līdzstrādnieku 1997. gadā veiktais pētījums "Ilģuciema sieviešu cietumā" par sievietēm, kuras pašas nereti būdamas ilgstošas vardarbība ģimenē upuri, nokļuvušas ieslodzījuma vietā, par savu partneru nogalināšanu vai smagu miesas bojājumu nodarīšanu tiem.

Pētījumi rāda, ka pirms soda izciešanas atrodoties brīvībā biežāk sievietes tika sistas, žņaugtas, pļaukātas; tika piespiestas stāties dzimumsakaros; tika psiholoģiski terorizētas, apsaukātas; tika regulāri iebaidītas un viņām tika draudēts. Tāpat partneri kontrolēja naudu un brīvo laiku, sievietes saņēma draudus, ka tiks atņemti bērni un ka izrēķināsies ar tuviniekiem. Neliela sieviešu daļa bija spiesta nodarboties ar nelikumībām.

Kā vardarbības biežākie iemesli tika minēti: greizsirdība, vīrieša neveiksmes darbā, nauda un ar to saistītās problēmas un sievas pienākumu nepildīšana.

Šis pētījums apstiprina faktu, ka vardarbība nenotiek tikai alkoholiķu ģimenēs un alkohola reibumā (<http://www.taka.ema.lv/sieviesunams.html>).

Vardarbības lietošana, atrisinot konfliktus, ir vispārpieņemta sabiedrībā, it īpaši vīriešu vidū. Nopietna vardarbība ģimenēs ir nesamērīga nabago un ekonomiski nelabvēlīgo problēma. Ģimenēs ar zemiem izglītības un profesionāliem sasniegumiem ir pastiprinātos vardarbības pret laulāto draudos. Tomas Dž. Sallivans (Thomas J. Sullivan) un Henrijs S. Tompsons (Henrick S. Thompson) apkopoja dažus nozīmīgus faktorus, kuri saistīti ar laulāto partneru vardarbību (skatīties 2. pielikumu).

Tāpat ir svarīgi atzīmēt dzimuma nevienlīdzīgās lomas. Daudzas kultūras atbalsta vīriešu dominēšanu laulībās. Ņemot vērā to, ka arvien vairāk un vairāk sievietes mūsdienās strādā un pelna naudu, vīrieši jūtas apdraudēti, jo viņu absolūtā vara lēmuma pieņemšanā tiek apšaubīta. Vīriešu fiziskā vardarbība ir baiļu reakcija uz izmaiņām. Straus (Straus) un viņu kolēģi atklāja, ka sievu sišana ir parasti sastopama ģimenēs, kurās vara pār lēmuma pieņemšanu koncentrējas vīriešu rokās. Agrāk viņi pieminēja, ka sievietēm, kurām ir vairāk sociālie un ekonomiskie resursi, ir mazāk iespējams, ka viņas tiks vardarbīgi aizskartas un visiespējamākais, ka viņas pametīs vardarbīgos vīrus. Vardarbība pret sievietēm ir iespējama arī tad, ja upuris ir sociāli izolēts no grupas ārpus ģimenes, jo šī situācija sarežģī vardarbības definēšanu un palīdzības meklēšanu palīdzības (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 88).

Latvijā nav precīzas informācijas par vardarbības pret sievietēm ģimenē apjomu, izņemot tos gadījumus, kuri tiek ziņoti policijai, bet tie neprezentē, cik plaša ir problēma Latvijā (Gender Equality in Latvia: an Assessment, 1997: 18).

Latvijas Valsts policijas dati liecina, ka katru gadu ģimenēs no savu partneru puses vidēji tiek nogalinātas 35 sievietes. Pēc Rīgas Pašvaldības policijas statistikas vidēji nedēļā Rīgā ir ap 400 izsaukumiem. Ceturtā daļa no visiem izsaukumiem ir saistīta tieši ar vardarbību ģimenē. Aptuveni puse no visiem noziegumiem, kas tiek izdarīti pret sievietēm Latvijā, notiek nevis uz ielas, bet ģimenēs (Latvijas Valsts policijas statistika, 2001: 6).

Policija var tikai dot informāciju par tādiem gadījumiem, kuri ir reģistrēti un ir nopietni, piemēram, izvarošana. Bet fiziskai vardarbībai ģimenē bieži nav krimināla nozieguma statusa, un tie netiek izmeklēti. Tie gadījumi, kurus jāklasificē kā vardarbīgus,

slimnīcā reģistrējās kā medicīniskie negadījumi. Pēc likuma ārstam ir jāziņo par visiem aizdomīgiem vardarbības gadījumiem pret bērniem. Savukārt viņš nav spiests to darīt vardarbības gadījumā pret laulāto. Ir zināms, ka arī paši upuri neziņo par šiem gadījumiem. Viņi apgalvo, ka paziņošana policijai – „otreizējās vardarbības” forma, ar to domājot, garu un atkārtoto izjautāšanu un iespējamību, ka par to visi uzzinās. Tas pastiprina jau eksistējošu vainas un kauna sajūtu. Tāpat beigās šī izmeklēšana tiek slēgta, jo nepietiek pierādījumu. Pat tad, kad lieta nonāk līdz tiesai un notiek izmeklēšana, apsūdzētais tiek notiesāts garam cietumsodam, ne upurim, ne pāridarītājam netiek piedāvāta ne rehabilitācija, ne psiholoģiskā palīdzība (Cebope C., 1999: 149-150).

Vēl viens iemesls, kāpēc sievietes neziņo par vardarbības gadījumiem policijai, ir saistīts ar pašu policistu darbu, piemēram, viņu kļūda ir tāda, ka viņi runā ar cietušām sievietēm pēc pašu ieskatiem, tāpēc viņas nevar izstāstīt, kas ir noticies. Sievietēm arī ir negatīvi uzskati un zemas ekspektācijas par policiju. Citi iemesli ir saistīti ar pāridarītāju uzvedību – viņu draudi, viņu vardarbīgie ierobežojumi pret sievieti mājās un neļaujot viņai piezvanīt. Sieviete var būt pārāk ievainota vai pārāk nomocīta, lai piezvanītu policijai, vai arī viņa tic vīriešu solījumiem, kad tas vairs nekad neatkārtosies. Visbeidzot viņa nedefinē šo gadījumu kā aizvainojošu, vardarbīgu, kriminālu vai pietiekoši nopietnu, lai par to ziņotu (Mullender A., 1999: 33).

Saistībā ar atkārtotiem uzbrukumu modeļiem, ir skaidrs, ka sievietēm nepatīk saukt policiju par katru notikumu un, ja saņemtā atbilde vai to iespējamais iznākums (vai abi) ir neefektīvi, viņas var atturēties no ziņošanas atkal.

Kā policija sāk uztvert nopietnāk vardarbību ģimenē un iesaistās publicitāte, tas šķiet liek sievietēm ziņot par šiem gadījumiem (Mullender A., 1999: 34).

Turklāt jāatzīmē, ka Latvijā nav vispārēju statistisku datu vai pētījumu rezultātu par vardarbību, kas izdarīta pret sievietēm. Bijuši mēģinājumi datus savākt, taču veiktie pētījumi nav vispārēji un nenodrošina rezultātus, uz kuriem varētu pilnībā paļauties. Ticamu datu trūkums kavē ne vien diskusijas par šādu noziegumu tendencēm un dinamiku, tas kavē rast arī risinājumu, ko pamatotu vispusēja situācijas analīze (Dzimums un tautas attīstība Latvijā, 1999: 25).

Viens no rādītājiem, pēc kura var noteikt, ka vardarbības līmenis valstī aug, ir nemainīgi augsts alkohola lietošanas līmenis Latvijā. Dažādās valstīs veiktie pētījumi

pierādīja alkohola lietošanas saistību ar vardarbību, it īpaši ar smagām fiziskām vardarbības formām ģimenē. Problēmu saasina arī bezdarbs, kas pastiprina ne tikai nopietnu ekonomisko un psiholoģisko stresu, bet arī bezpalīdzības sajūtu. Padomju savienības laikā tāpat alkohola lietošanas līmenis bija augsts un tāpat cilvēkiem bija bezpalīdzības sajūta, tomēr tajā laikā bija iekšēja padomju režīma kontrole, kura kontrolēja redzamākās vardarbības formas. Mūsdienās cilvēki turpina lietot alkoholu un ir bezspēcības sajūta, bet totalitāri iekšējā kontrole vairs nedarbojas. Tāpat nav pietiekami spēcīgas sociālkulturālas cieņas normas, kuras palīdzētu attīstīt iekšējo kontroli (Ceбpe C., 1999: 149-150).

1.1. Vardarbības pret sievieti ģimenē teorētiskā izpratne

ANO Deklarācijas par vardarbības izkaušanu pret sievietēm 1.pants terminu „vardarbība pret sievietēm” skaidro kā „jebkuru pret šo dzimumu vērstu vardarbības aktu, kuras nodoms vai sekas ir fiziska, seksuāla vai psiholoģiska rakstura kaitējums vai ciešanas, ietverot šādu aktu izdarīšanas draudus, brīvības atņemšanu, vienalga, vai tas notiek publiskajā vai privātajā dzīvē.” (Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, 2000: 105)

Vardarbība ir personas tiesību uz dzīvību, drošību, brīvību, cieņu un fizisko un garīgo integritāti pārkāpums, kas kā tāds rada šķērslī tās pilnvērtīgai attīstībai (Eiropas parlamenta ziņojums, 1994).

Vardarbība ģimenē ir virkne ļaunprātīgu pārinodarījumu, ko veic viens partneris otram, lai iegūtu un uzturētu kontroli (pārspēku). Šie pārinodarījumi iedveš upuriem bailes un, izmantojot spēku, sistemātiski kontrolē un pakāpeniski sagrauj upuri un citus ģimenes locekļus. Jebkura persona ģimenē var būt par vardarbības mērķi, bet biežāk par mērķi kļūst sievietes. Dažu valstu kriminālās tiesībās precīzi formulē vardarbības ģimenē aizliegumu, bet daudzās citās tas netiek minēts (Mertus J., Flowers N., Dutt M., 1999: 98).

Latvijā vardarbība ir pieskaitāma pie vardarbīgiem noziegumiem, jo tā vērsas pret personas brīvību, veselību un dzīvību. Vardarbība ir saistīta ar spēka lietošanu vai draudiem to lietot (no noziedznieku puses) pret upuri.

Vardarbīgo noziegumu veidi: slepkavība (citas personas nogalināšana), miesas bojājumu nodarīšana atkarībā no to smaguma pakāpes, izvarošana (dzimumsakari, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot cietušās bezpalīdzības stāvokli) (Kriminoloģija, 1998: 253-256).

Tā kā Latvijas Krimināllikumā nav atsevišķi izdalīta vardarbība pret sievietēm ģimenē, tāpēc autore izvēlas Audreja Mullendera (Audrey Mullender) vardarbības pret sievietēm iedalījuma raksturojumu:

□ Fiziskā vardarbība – vislabāk zināmā vardarbības forma, kurai nav attaisnojuma. Turklāt šis ir punkts, no kura sievietēm ir jāsāk satraukties. Novērtējot 90% gadījumu, uzbrukumi sākas no plaukas un sitiena ar dūri, turklāt tie atkārtojas un kļūst arvien biežāki un smagāki. Tādus ievainojumus un zilumus var iegūt sitot pret grīdu, spārdot un sitot ar dūri. Tad seko daudz smagākas traumas, piemēram, lūzumi, apdegumi, spontānie aborti, kuras rodas no vardarbīgiem uzbrukumiem, iekšējām traumām, mēģinājumiem nožņaut un noslīcināt (Mullender A., 1999: 19-20).

Piemēram, pētnieks Hoffs (Hoff) ietvēra savā pētījumā vīriešu raksturojumus, kuru vardarbība sākās ar plauku. Sākumā viņi kontrolēja savu spēku. Ar spēka palīdzību viņi vēlējās kontrolēt savu partneri. Priekš viņiem tas bija pieņemams. Ar laiku viņš vājāk spēja sevi savaldīt un ievainoja daudz nopietnāk.

Vardarbība var turpināties gadiem ilgi. Vardarbība turpinās līdz sievietei paslēpjas vai tiek nogalināta. Sievietes, kuras dzīvo bez slēptuves, dzīvo paaugstinātā riskā, jo viņas bijušie partneri vajā viņas.

□ Seksuālā vardarbība – seksuālā un fiziskā vardarbība, bieži apvienojoties, kļūst par dominējošo uzvedību, kurā ietver arī laulātā drauga izvarošanu. Seksuālajā vardarbībā ietver jebkura veida imporantu tajā laikā, ka sieviete nepiekrīt vai jūtas pazemotas vai šie akti ir nepatīkami, piemēram, piespiežot fotogrāfēties erotiskās pozās vai piespiežot stāties dzimumsakaros ar citiem partneriem, kuru laikā viņas partneris novēro. Fiziskais un seksuālais pāridarījums var kombinēties dažādos veidos, piemēram, traumējot krūtis vai dzimumorgānus (Mullender A., 1999: 21-22).

Emocionālajā vardarbībā arī mēdz ietilpt seksuālā vardarbība, piemēram, izsmiešana par seksuālo nepievilcību, atklāti izrādot savas attiecības ar citiem partneriem

un izsakot vārdos negatīvus salīdzinājumus, un citas seksuāli pazemojoši degradējošās formas.

Viena no seksuālām vardarbības formām, kura mūsdienās ir plašāk apzināta, jo ir mainījušies sabiedrības uzskatiem, ir laulātā drauga izvarošana. Vīri un bijušie vīri ir izplatītākā izvarotāju kategorija. Viņi daudz biežāk atkārtoti izvaro savas partneres, salīdzinot ar citām kategorijām. Šī izvarošana ir tikpat traumatiska kā tās, kurās iesaistās svešinieki.

□ Emocionālā vardarbība – konstanti spēcīgs uzbrukums nevar būt izciests bez emocionālām iedarbībām (Mullender A., 1999: 22-23).

Vīrieši, kuri ir bijuši psiholoģiski aizskarti, arī tīši pielieto psiholoģiskas taktikas, lai pastiprinātu sociālu kontroli. Kad bailes no nākamiem uzbrukumiem ir iesakņojušās, draudi, rīcības un nikni skatieni būs pietiekami, lai uzturētu konstantu baiļu atmosfēru un nepieciešamību sievietei mēģināt un iepriekšnoteikt viņu katru dīvainību, lai aizsteigtos priekšā vēl vienam uzbrukumam. Var tikt izmantota jebkura uzvedība, kura izvilina baiļu sajūtu, piemēram, kliegšana, sišana pret sienu, pārdroša braukšana, ieroču demonstrēšana, pielavīšanās, ilgstoša klusēšana, objektu sagraušana, traumas bērniem vai iemīļotajiem dzīvniekiem. Sievietes dzīvo nemitīgā terorā un bailēs visas savas dzīves laikā.

Visi vīriešu vārdi un darbības domātas, lai sagrautu sieviešu drosmi (raksturu) un iznīcinātu viņas paštēlu un pašcieņu. Viņš izolē viņu no jebkurām cita veida ietekmēm, kuras var izmainīt esošo situāciju – tādas kā viņa ģimene, draugi, izglītība vai brīvā laika aktivitātes un jebkura profesionālā palīdzība.

Viņa kontrole ir atkarīga arī no noskaņojuma (dzīvespriecīgs un nožēlas pilns pēc agresijas), no greizsirdības, kura var izskatīties kā rūpes attiecību agrīnajā stadijā, bet vēlāk kļūst kā viņas brīvības pilnīgi ierobežojumi, nemitīgi jautājot, ar ko viņa satiekas un ko viņa dara.

Emocionālā vardarbība ir postoša. Tā atgādina ķīlnieka spīdzināšanu, kurš līdzīgi ir spiests atteikties no savām tiesībām, brīvības un no miega, jo nekad nevar zināt, kad būs nākamais trieciens (Mullender A., 1999: 23-25).

Sievietēm, kuras ir pakļautas šādai spriedzei, rodas stresa simptomi, piemēram, miega trūkums, svara zudums vai pieaugums, čūla, nervozitāte, aizkaitināmība, domas par pašnāvību u.c.

Sievietēm pašām ir grūti atpazīt emocionālo vardarbību. Tā var tikt pārdzīvota un no tās var atbrīvoties ar atbilstošu palīdzību (Mullender A., 1999: 25-26).

1.2. Pret sievieti vērstās vīriešu vardarbības cēloņi

Sociologs Pērs Isdals pret sievietēm vērstās vīriešu vardarbības cēloņus iedala trīs galvenajos veicinošajos faktoros:

1) kultūras faktors – sabiedrībā vara un iespējas nav sadalītas vienlīdzīgi – patriarhāla kultūra. Atšķirības varas sadalē rada varas ļaunprātīgu izmantošanu. Kultūra izvirza zināmas prasības pret vīriešiem un viņu lomu. Prasības, kas augstu vērtē kontrolējošu stāvokli, kontroles atrašanos kāda rokās, stiprā sindromu, prasības, kas rada lielus varas ļaunprātīgas izmantošanas draudus.

Varmācība ir metode, kā izteikt emocijas, kad vīrieši nevar tās izteikt nekādā citā veidā.

2) individuālais faktors – svarīgs faktors vīriešu vardarbības atšķirību izskaidrojumā ir viņu individuālā priekšvēsture. Vissvarīgākais individuālais faktors, protams, ir vardarbības pieredzēšana pašā ģimenē kā vardarbības upurim vai kā tēva vardarbības lieciniekam pret savu māti. Vardarbība ir veids, kā vīrieši tiek galā ar traumējošiem pārdzīvojumiem, vardarbība ir tipiska vīriešu psiholoģijas problēma.

3) situatīvie faktori – situācijas, kas rada vīriešos bezspēcību, paaugstina vardarbības problēmas izveidošanās draudus. Vardarbības pielietojums pats par sevi palielina jaunas vardarbības iespējamību (Isdals P., 2001: 123-124).

Arī L.Heise izdala faktoros, kuri iemūžina uz dzimumu balstītu vardarbību (Skatīties 3. pielikumu).

Savukārt kriminoloģijā vardarbības cēloņus izdala šādi:

- iekšējie – saistīti ar cilvēka kā personas veidošanos, audzināšanu, raksturu, attiecībām ģimenē, ar bērnībā un jaunībā pārdzīvotām garīgām un fiziskām traumām. Tie

- ir apstākļi, kas nosaka cilvēka pasaules uzskatu, attieksmi pret līdzcilvēkiem, vērtību sistēmu;
- ārējie – saistīti ar cilvēka apkārtējo vidi un tās ietekmi uz vardarbības izmantošanu (Kriminoloģija, 1998: 256).

Vardarbības problēma nevar atrisināt, kamēr tā nav pilnīgi izprasta. Iespējams, pirmais solis, mazinot vardarbību ģimenē, ir darbs ar vardarbības izprašanu par tās sākotnējām saknēm un formām.

Tiek piedāvātas daudzas alternatīvās cilvēku vardarbības teorijas, skaidrojot tās noslieci.

Bioloģiskās teorijas - cilvēki veic vardarbīgus aktus, jo ir iedzimti bioloģiski dzinuļi. Tie, kuri apgalvo, ka cilvēku uzvedībā ir bioloģisks pamats, mēģina izveidot cēlonisku saiti starp vardarbīgu uzvedību cilvēkos un specifiskiem ģenētiskiem vai hormonāliem nosacījumiem. Piemēram, kāda izpēte atklāja, ka papildu dzimuma hromosoma var būt par iemeslu agresīvai uzvedībai.

Pētījumi, kuri iesaista smadzeņu ķīmikālijas un dzimuma hormonus, arī mēģina izskaidrot agresijas augstāko līmeni, kurš piemīt vīriešiem. Hormona testosterons ir tas, kas ietekmē vīriešu agresiju (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 71).

Sociālbioloģijas pētījumi pamatojas uz ideju, ka ģenētiskā cilvēku maska spēlē nozīmīgu lomu cilvēku sociālās uzvedības veidošanā. Sociālbiologi apgalvoja, ka ir daudzas saistības starp cilvēku un dzīvnieku uzvedībām: altruisms, agresivitāte, teritoritāte, egoisms un hierarhijas ietekmes veidošanās. Šīs iezīmes ir kopējas, jo tās ir noteiktu gēnu iedzimtas. Agresivitāte un altruisms ir daļa no mūsu ģenētikas (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 448).

Savukārt itāļu ārsts Kasare Lombrozo (Caesare Lombroso) ir apgalvojis, ka noziedzniekiem ir īpatnēja ķermeņa uzbūve – zema piere, uz āru izvirzījies žoklis un vaigu kauls utt. Arī Viljams Šeldons (William Sheldon) apgalvoja, ka ķermeņa struktūra var iepriekšnoteikt noziedzīgos vīriešus. Tie ir vīrieši ar muskuļainu, atlētisku uzbūvi (Macionis J., Plummer K., 1997: 206-207).

Tomēr nav pārliecinoši pierādījumi, ka bioloģiskie faktori ietekmē cilvēku vardarbīgo uzvedību. Kaut arī bioloģija var noteikt agresīvas uzvedības pakāpes, tomēr tā

nevar pierādīt, vai cilvēki jau piedzimst vardarbīgi (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 71).

Vai cilvēki uzvedīsies agresīvi vai altruistiski, patiesībā ir atkarīgs no daudzām psiholoģiskām un sociālām iezīmēm.

Psiholoģiskās teorijas - Freids ticēja, ka vardarbība saistīta ar cilvēku dziņu, kurš atgriežas pie neorganiska stāvokļa – „nāves instinkts”. Pēc Freida domām „nāves instinkts” centrējās „id” stāvoklī (neapzināta instinktuāla, bioloģisku dzinuļu krātuve) un to jākontrolē ar „ego” (pats) un „superego” (prāta daļa saistīta ar sociālām normām).

Daudzas psiholoģiskās teorijas par vardarbību, pat ja nav psihoanalītiski orientētas, apskata sociālo faktoru ietekmi uz personības attīstību. Frustrācijas – agresivitātes teorija apgalvo, ka vardarbīga uzvedība izriet no mērķtiecīgas frustrācijas darbības (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 449).

Savukārt sociālā mācīšanās agresivitātes teorijas koncentrējas uz atdarināšanas procesu, it īpaši bērniem. Saskaņā ar šo perspektīvu, bērni mācās jaunu uzvedību, ievērojot lomu modeļus, atdarinot to. Agresivitātes klātbūtne vai neagresīvi lomu modeļi ir noteicoši, nosakot, vai bērni iemācīsies agresīvu uzvedību. Sociālā mācīšanās agresivitātes teorija, tāpat kā socioloģiskās agresijas teorijas, uzsver, ka vardarbība vai agresīva uzvedība ir iemācīta uzvedība.

Socioloģiskās teorijas - Vēbers pierādīja, ka likumīga vardarbības pielietošana ir valsts ierobežota. Viņš apgalvoja, ka dažas sodu pakāpes ir nepieciešamas, lai sabalansētu un veicinātu solidaritāti starp atbilstošiem sabiedrības locekļiem, definējot pieļaujamās uzvedības robežas.

Funkcionālistu teorija izskaidro, ka daudzās sabiedrībās kārtība ir uzturēta ne ar vardarbības draudiem, bet drīzāk ar izveidoto normu palīdzību, kuras ir vairākuma akceptētas, kā pareizas uzvedības normas. Kad liels sabiedrības locekļu skaits pieņem vardarbību kā līdzekli, lai sasniegtu savus mērķus, saites, kuras normāli satur kopā sabiedrību, sāk irt. No šī redzespunkta pārmērīga vardarbība var būt iemesls dažu sociālo institūtu restrukturizēšanā.

Funkcionālistu perspektīva vardarbību arī redz kā dziļi iesakņotus vērtību konfliktus. Vēl aizvien lielas sabiedrības daļas attieksmes neskaidrības pret vardarbību ietekmē pašu vardarbību. Policijas iestāžu vardarbīgo reakciju piedošana sabiedrībā

neviļus veicina indivīdus un grupas apgūt vardarbīgas taktikas kā likumīgus līdzekļus, sasniedzot savus mērķus. Sociālo normu pretrunīga un diskriminējoša izmantošana var arī zīmīgi veicināt frustrāciju tiem, kurus vajā. Piemēram, netaisnība un neatbilstība tiesību pārvaldē var gāzt normas un vērtības, kuras stiprina sociālo kontroli. Nemieri un vardarbība varētu būt rezultāts (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 72-73).

Funkcionālistiem vardarbība ir sociāla problēma, jo tā apdraud sabiedrisko stabilitāti un palielina sociālo dezorganizāciju. Vardarbības mehānisms, lai kompensētu pārestību, ir ļoti nestabils un bīstams. Tas nozīmē, ka vismiermīlīgākais mehānisms, atrisinot problēmas, tiek laužts.

Konfliktu perspektīva norāda atšķirīgu viedokli par vardarbību. Vardarbība ir instruments, kuru var izmantot jebkura grupa, lai aizsargātu vai paaugstinātu pašu intereses (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 455-456). Vardarbība atspoguļojas grupas cīņā mainot vai saglabājot eksistējošās sociālās attiecības.

Viņi apgalvo, ka dalītā saprašana par labo un ļauno nav pietiekama, lai uzturētu kārtību, un, ka katra kārtība tiek uzturēta ar spaidu un nelikumīgas varas izmantošanas palīdzību. Saskaņā ar konflikta perspektīvu, piedēvējot vardarbību spriedzei un sasprindzinājumam, kā to dara arī funkcionālisti, neizskaidro netaisnību sabiedrībā, kura ietekmē cilvēku vardarbīgo uzvedību (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 73).

No konfliktu perspektīvas pati vardarbība nav sociāla problēma; faktiski vardarbība ir nozīmīgs mehānisms, lai izraisītu sociālās izmaiņas. Tā tiek apskatīta kā problēma, kad tā apdraud kādu grupu intereses un šī grupa ir pozīcijā, lai kaut ko darītu lietas labā (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 456).

Feministu pieeja ierindo vardarbības analīzes centrā nevienlīdzību starp vīrieti un sievieti ģimenē, pārliecinot, ka vardarbība ģimenē ir virzīta pret sievietēm un ka varas nelīdzsvarotība starp vīrieti un sievieti ģimenē ir vardarbības avots ģimenē. Feministu perspektīva arī uzsver pakāpi, no kura daudzas sievietes tiek ievilinātas vardarbīgās attiecībās, kopš viņi ir relatīvi spēcīgāki sabiedrībā un kopš viņām nav resursu, lai izšķirtos no saviem partneriem (Macionis J., Plummer K., 1997: 295).

Simboliskās interakcijas perspektīvas pētījumi redz vardarbību, kā iemācītu caur sociālās mijiedarbības vidi, kur vardarbība ir grupas norma. Vardarbības izpausme atspoguļo iemācīto sociālās mijiedarbības procesu, kurā grupas ticējumi atspoguļojas

grupas locekļu uzvedībā. Profesionālās sporta vardarbības pētījumi uztur šo viedokli (piemēram, vardarbība hokeja spēlēs). Šī perspektīva ierosina, ka vardarbība ir iemācīta subkultūras kontekstā, ieskaitot profesionālās subkultūras, tādas kā sporta komandas (Scarpitti F.R., Andersen M.L., 1989: 74).

Bez šīm daudzajām alternatīvo cilvēku vardarbības teorijām, skaidrojot tās noslieci, Tomas Sallivans (Thomas Sullivan) un Henrihs Tompsons (Henrick Thompson) piedāvā arī sociālos vardarbības avotus, kuri veicina vardarbību:

- *Strukturālie priekšnosacījumi* – 1) sociālās spriedzes vai sociālās deprivācijas eksistence. Piemēram, spriedze eksistē, kad divām grupām sabiedrībā nav iespējas sasniegt mērķus ar sociāli akceptētiem līdzekļiem (Roberta Mērtona spriedzes teorija). Dažādām sabiedrības daļām ir nepieciešams apvienoties, lai varētu sasniegt savus mērķus. Ja to nevar izdarīt, tad rodas savienojums, kurš var ietekmēt tādas problēmas kā noziedzība un vardarbība; 2) konkurence starp cilvēkiem par naudu, darbiem un citiem vērtīgiem resursiem – no konfliktu perspektīvas šāda konkurence ir sociālās dzīves raksturīga daļa, un grupām būs glābiņš uz vardarbību, ja tās saskatīs to kā labāko un efektīvāko stratēģiju sadursmē par retiem resursiem; 3) etnocentrisms vai tendence apskatīt savu grupu vai kultūru kā pārāku pār citām grupām vai kultūrām.

- *Frustrācija un agresija* – frustrāciju attiecina uz nespēju tiekties pēc mērķiem. Kad cilvēki ir neapmierināti (sagrauti, vīlušies), tad attīstās (pieaug) spriedze, kura var pāraugt agresīvā un dažreiz vardarbīgā uzvedībā.

- *Starptnieciskie faktori* – vardarbība ir sastopama un tās forma ir atkarīga no mācīšanās un socializācijas. Kultūra var iemācīt cilvēkiem, ka vardarbība ir pieņemama un derīgs izturēšanās veids pret starppersoniskām problēmām. Šeit var būt vardarbības subkultūra, kurā iesaistās normas un vērtības, kuras pieļauj un leģitimizē vardarbības lietošanu, atrisinot konfliktus. Subkultūras atmosfēra noder kā nozīmīgs starptnieciskais faktors, radot vardarbību. Dažas grupas izmanto vardarbību un agresiju kā pieņemamu, iespējams pat atzīst par labāko un „vīrišķīgāko” veidu, kā atrisināt strīdus (T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 450-454).

Tāpat ir nepieciešams apskatīt arī masu mediju loma vardarbības veicināšanā, piemēram, Roberts H.Lauers (Robert H.Lauer) savā darbā raksta, ka daži pētnieki apgalvo, ka vardarbības attēlošana masu medijos izraisa vardarbīgas uzvedības pieaugumu sabiedrībā. Savukārt citi apgalvo, ka cilvēki, kuri redz vardarbību televizorā piedzīvo vizuālās katarses veidu (Robert H.Lauer, 1989: 218). Tiek pieņemts, ka vērojot agresīvas ainas, cilvēki atbrīvojas no agresīvajām jūtām savā iztēlē un tādējādi mazinās reālas agresīvas uzvedības iespējas. Bet tas ir maldīgs priekšstats, jo pētījumi pierāda, ka agresīvas fantāzijas tikai pastprina agresivitāti (Reņģe V., 2002: 83-84).

Vardarbības attēlam ir gan īstermiņa ietekme (indivīdu mācīšanās no masu medijiem, kā atveidot vardarbības aktus), gan ilgtermiņa ietekme (cilvēku socializēšana normās, attieksmēs un vērtībās priekš vardarbības) (Robert H.Lauer, 1989: 219).

1.3. Roberta Mērtona spriedzes teorija

Starp sociālās un kultūras struktūras elementiem var izalīt divus īpaši nozīmīgus. Pirmais sastāv no noteiktiem likumīgiem priekš visās sabiedrības vai atsevišķiem slāņiem kultūras mērķiem, nolūkiem un interesēm. Šie mērķi ir saistīti savā starpā, atbilstoši savām vērtībām atrasties stingrā pakļautībā. Valdošie mērķi izsauc ievirzi uz to sasniegumiem un pārstāv „lietas, dēļ kurām ir vērts censties”.

Otrais elements nosaka, regulē un kontrolē pieņemamus veidus, sasniedzot mērķus. Katra sociālā grupa sasaista mērķus un veidus, to sasniegšanai, ar morālajām un uzvedības normām. Visefektīvākie darbības veidi, no atsevišķa indivīda redzes viedokļa, lai sasniegtu vēlamo – varas, spēka, melu pielietošana – ir neatļauti sabiedrības kultūrā.

Neviena sabiedrība nevar iztikt bez normām, kuras vada uzvedību. Taču sabiedrības būtiski atšķiras pēc tautas paradumu, paražu un institucionālo prasību integrācijas pakāpes. Kultūra var pamudināt indivīdus emocionāli nosodīt kopējos kultūras pasludinātos mērķus un daudz mazāk emocionāli atbalstīt noteiktas metodes, sasniedzot šos mērķus. Pie tādas mērķu un līdzekļu (uzvedības veidu) atšķirības akcentēšanas, pēdējais var būt tik ļoti sakropļots dēļ šīs mērķu akcentēšanas, ka daudzu indivīdu uzvedība var aprobežoties tikai ar tehniskās saprašanas lietderīgumu. Šinī

gadījumā svarīgs vienīgi kļūst jautājums, kurš no pieejamiem uzvedības veidiem ir visefektīvākais, lai sasniegtu kulturāli atzītas vērtības. Parasti priekšroka no līdzekļu redzes viedokļa, likumīgi vai nelikumīgi kultūrā, ir institucionāliem uzvedības veidiem, kuri ir arī visefektīvākie. Savukārt, ja pavājinās institucionālie uzvedības veidi, sabiedrība kļūst nestabila un tajā attīstas jauna parādība, kuru Dirkems apzīmēja kā „anomiju” (vai beznormatīvā) (Мертон Р.К., 1998: 48-49).

Roberts Mērtons atzīmē, ka anomija rodas ne no izvēles brīvības, bet no neiespējamības daudziem indivīdiem sekot normām, kuras tiek pilnībā pieņemtas. Kā galveno grūtību iemeslu viņš redz disharmonijā starp kulturāliem mērķiem un likumīgiem (institucionāliem) līdzekļiem, ar kuru palīdzību šie mērķi tiek sasniegti. Piemēram, tanī brīdī, kad sabiedrība atbalsta savu locekļu centienus paaugstināt savu labklājību un, lai paaugstinātu savu sociālo stāvokli, likumīgie līdzekļi priekš mērķu sasniegšanas ir diezgan ierobežoti. Nevienlīdzība, kura ir sabiedrībā, ir iemesls, kas piespiež sabiedrības locekli meklēt nelikumīgus līdzekļus un mērķus, t.i., atteikties no vispārpieņemtiem kulturāliem paraugiem (Фролов С.С., 1999: 85).

Mūsdienu sabiedrības kultūrā akcentētie veiksmes – mērķi nav ekvivalenti institucionāliem līdzekļiem. Šajā ziņā tiek akcentēta nauda, kura tiek uzskatīta kā vērtība neatkarīgi no tā, vai tā tiek izmantota priekš patērēšanas vai, lai palielinātu savu varenību. It īpaši nauda tiek piemērota tam, lai kļūtu par prestiža simbolu.

Iesakņotie naudas veiksmes mērķi kultūrā nozīmē vienīgi to, ka cilvēki visur tiek pakļauti spēcīgam rīkojumu un noteikumu spiedienam, to atļauj tiesības un pat apsola, ka saglabās šo mērķi pat tanī gadījumā, ja tā ved pie daļējas vilšanās. Prestiži sabiedrības pārstāvji pastiprina šo kultūras mērķu akcentēšanu. Ģimene, skola un darbs – galvenie faktori, kuri veido personības struktūru un mērķus – tāpat apgādā intensīvi audzinošu ietekmi šajā virzienā. Vecāki nodod saviem bērniem savu grupu un savu sociālo slāņu vērtības un mērķus. Skola ir oficiālais līdzeklis valdošo vērtību nodošanā. Tā izmanto milzīgu mācību grāmatu skaitu, kurās skaidri apgalvots, ka „izglītība virza pie inteliģences un, sekojoši, pie laba darba un naudas panākumiem”.

Kultūrā pieņemtas trīs sekojošas aksiomas: 1) „Visiem jācīnās par panākumiem, kuri ir visiem vienādi pieejami augsti mērķi”, 2) „Šodienas neveiksme ir kaut kas cits, tas

ir starppunkts pilnīgu panākumu ceļā”, 3) „Īsta neveiksme ir tikai pazemināta pretendēšana vai pilnīga atteikšanās no tiem”.

Neveiksme mērķu sasniegšanā liecina tikai par paša cilvēka trūkumiem. Agresijai, kura ir neveiksmju izsaukta, jābūt novadīta iekšienē, bet ne uz āru – pret pašu sevi, bet ne pret sociālo struktūru, kura nodrošina brīvu un vienlīdzīgu pieeju iespējām (Мертон P.K., 1998: 50-53).

Kamēr vardarbība ir nemainīga visās sabiedrībās, Roberts Mērtons (Robert Merton) apgalvo, ka pārmērīga vardarbība rodas no specifiskiem sociāliem pasākumiem. Vardarbības vēriens un raksturs ir atkarīgs no tā, cik labi sabiedrība izveido kulturālos mērķus (tādi kā finansiālie panākumi), kuri sasniedzami ar likumīgu līdzekļiem (tādi kā izglītošana un darba iespējas) (Macionis J., Plummer K., 1997: 210).

Mērtons pierādīja, ka ceļš uz pakļaušanos tiek atrasts, dzenoties pakāļ vispārpieņemtiem mērķiem ar sankcionētiem līdzekļiem. Patiess „panākumu stāsts”, citiem vārdiem sakot, ir kāds, kurš sasniedz turību un prestižu caur talantu un smagu darbu. Be ne visiem, kuri kāro pēc vispārpieņemtās veiksmes, ir izdevība iegūt to. Bērni audzināti nabadzībā, piemēram, var redzētniecīgu cerību kļūt veiksmīgiem, ja viņi „spēlē pēc noteikumiem”. Rezultātā viņi var tiekties pēc turības caur vienu vai cita veida noziegumu. Mērtons šo deviances veidu sauc par inovāciju – mēģinājums sasniegt kulturāli sankcionētus mērķus ar nevispārpieņemtiem veidiem.

Saskaņā ar Mērtonu, nespēja kļūt veiksmīgam ar normatīviem līdzekļiem vai arī citu devianto veidu veicināšana ir rituālists. Rituālisti atrisina ierobežotu veiksmes spriedzi ar kulturālu mērķu atmešanu, vienīgi akcentējot līdzekļus, lai dzīvotu „respektabli”.

Trešā atbilde uz nespēju gūt sekmes ir retreatizms – kulturālu mērķu un līdzekļu noraidījums. Retreatistu deviance ir sastopama tanī, ka viņi dzīvo netradicionāli (piemēram, dzīvošana uz ielas, alkohola un narkotikas lietošana) un šo situāciju pieņem. Ceturtā atbilde uz neveiksmi ir pretestība jeb dumpis. Līdzīgi kā retreatisti, dumpinieki noraida kulturālo mērķu un normatīvo līdzekļu sistēmu, lai aizstātu ar citu. Dumpinieki iet tomēr vienu soli tālāk ar radikālu alternatīvu atbalstīšanu pret pastāvošo sociālo

kārtību. Tipiski viņi to sauc par sabiedrības politisku un reliģiozu pārveidošanu, un viņi bieži pievienojās kontrkultūrai (Macionis J., Plummer K., 1997: 210-211).

Savukārt konformists ir tāds, kurš pieņem kā kulturālus mērķus, tā likumīgus līdzekļus, kuri ir sabiedrībā pieņemami. Viņš ir lojāls sabiedrības loceklis. (http://home.comcast.net/ddemelo/crime/mert_strain.html).

Izmantojot šādu klasifikāciju svarīgi atzīmēt, piemēram, ka cilvēki nekad nevar būt pilnībā pakļauti normatīvai kultūrai (konformisti) vai būt pilnīgi inovatori. Katrā personībā kādā no pakāpēm eksistē visi nosauktie tipi. Taču kaut kāds no tiem parasti izpaužas visvairāk un raksturo personību (Фролов С.С., 1999: 85).

Vīriešu vērsto vardarbību pret sievietēm ģimenē autore varētu pieskaitīt pie pirmā – inovācijas deviances veida, jo vīrieši veido ģimenes attiecības ar sabiedrībā neakceptētiem līdzekļiem. Piemēram, ja vīrietis vēlas būt noteicošais ģimenē, būt par ģimenes „galvu”, bet sieviete viņu neatbalsta, tad viņš to panāk, izmantojot savu fizisko spēku. Tāpat vardarbība pret sievietēm ģimenē ir saistīta ar spriedzi savstarpējās attiecībās. Tas ir nelikumīgs līdzeklis, kuru sabiedrība neatbalsta, bet, vai vardarbīgi vīrieši vardarbību uzskata par normu, darba autore to pārbaudīs empīriskajā daļā.

Sabiedrībās, kurās kultūra akcentē dažādus veiksmes panākumus un kurās sociālā struktūra ierindo nepiemērotus ierobežojumus atzītiem līdzekļiem, nodrošina daudzas situācijas, lai sociāli neatzītas novirzīšanās attīstītos no likumīgām normām novatoriskas prakses formā. Šādu nelikumīgu līdzekļu izmantošana kā noziegums (vardarbība), lai sasniegtu kulturāli noteiktus panākumus, varas un turības mērķus, kļūst izplatīti mūsu sabiedrībā. Individīdi tiek neatbilstoši socializēti, viņi tiek socializēti ar respektu pret kulturāliem mērķiem, uzsverot tiekšanos uz panākumiem. Kā pierādījumu Mērtens uztur, ka pretlikumīga uzvedība kā vardarbība un noziegums liekas kļūst izplatīts sabiedrības zemākajos slāņos, un tā ir „normāla” reakcija uz šādu situāciju, kad kulturālais uzsvars pār finansu un citiem panākumiem tiek uzsūkts, bet irniecīga pieeja vispārpieņemtiem un likumīgiem līdzekļiem, lai tas kļūtu veiksmīgs. Šī spriedze palielina nelikumīgu līdzekļu izmantošanu.

Inovācijas pielāgošanās sekas, tāda kā vardarbība, var būt dinamiskas. Daži indivīdi, kuriem ir nelabvēlīgas pozīcijas vai nelabvēlīgi individualitātes modeļi, ir

vairāk pakļauti nesaskaņu spriedzei starp kulturāliem mērķiem un likumīgiem līdzekļiem nekā citi (Rubington E., Weinberg M.S., 1989: 144-145), jo viņi ir visvieglāk ievainojami. Tāpat tas saglabā viņu nepiepildītās ekonomiskās vēlmes frustrācijā vai neveiksmes dusmās (www.faculty.nwc.edu/TOConnor/301/301lect09.htm). Šī „veiksmīgā” sakārtošana ir virzīta uz citu ietekmēšanu un likumīgo normu likumiskuma samazināšanu pret citiem (Rubington E., Weinberg M.S., 1989: 144-145).

1.4. Vardarbības pret sievieti ģimenē sekas

Pārciestās vardarbības traumas sekas izpaužas gan īslaicīgi, gan ilgstošā laika posmā, bieži gadiem ilgi. Tiek izdalītas šādas vardarbības ilgstošo seku kategorijas: (1) *emocionālās sekas* (depresija, zems pašvērtējums, vainas sajūta, kauna sajūta, trauksme, dusmas); (2) *interpersonālās sekas* (izolēšanās, atsvešināšanās, grūtības attiecībās, bailes no intimitātes); (3) *uzvedības sekas* (pašiznīcinoša uzvedība, ēšanas traucējumi, narkotisko vielu lietošana); (4) *domāšanas/uztveres sekas* (noliegšana, sagrozīta domāšana, atmiņas traucējumi, nakts murgi, halucinācijas); (5) *fiziskās sekas* (psihosomatiskas sāpes, miega traucējumi, seksuālas problēmas). Katra sieviete, protams, reaģē atšķirīgi uz pārdzīvoto traumu – un katrai var izpausties viena vai vairākas no augšminētajām sekām. Sieviešu reakcijas uz situāciju ietekmē daudz un dažādi faktori, to skaitā, iedzimtās temperamenta īpašības, attiecības un atbalsts ģimenē, plašākas sociālās vides atbalsts un vispārējie sociokulturālie nosacījumi. Katra no šīm minētajām seku izpausmēm var arī pastiprināties un radīt tādu psiholoģisku vai psihiatrisku stāvokli, kurā sieviete ikdienā vairs nespēj adaptīvi funkcionēt. Šādos gadījumos, protams, ir vajadzīga profesionāla palīdzība (Sebre S., Bite I., 2002: 16-17).

Turklāt vardarbības izpausmēm var būt arī ļoti praktiskas negatīvas sekas, domājot par cietušo ekonomisko produktivitāti un tās palielināšanos: cietušie ir spiesti kavēt darbu, tādējādi netiek realizētas viņu kā pilnvērtīgu sabiedrības locekļu potenciāls (Dzimums un tautas attīstība Latvijā, 1999: 25).

Ir pētījumi, kuri norāda uz starppaaudžu vardarbības traumu seku pārmantojamību – un to pārmantojamību no viena dzīves posma uz otru. Šādos gadījumos esošie

psiholoģiskie procesi ir saistīti gan ar emocijām, gan ar kognitīviem priekšstatiem, gan uzvedības modeļiem. Arī Pētījumā par cilvēku drošību konstatēja, ka tie cilvēki, kuri ir cietuši no vardarbības pagātnē, nereti cieš arī no vardarbības tagadnē. Ļoti nozīmīgi šajā sakarā ir indivīda priekšstati par sevi un citiem cilvēkiem, kas viņam jau veidojas no bērnības – ja indivīds cieš no vardarbības kā bērns savā ģimenē, viņam rodas priekšstats par sevi, ka viņš nav mīlestības un cieņas vērts – un nereti pieaugošā dzīvē viņš neapzināti nonāk situācijās un attiecībās, kas atbilst un apstiprina šo priekšstatu par sevi – kā nepietiekoši vērtīgu, lai meklētu un atrastu sevi cenošas attiecības. Tomēr, šīs vardarbības pieredzes pagātnē un tagadnē sekas nav neizbēgamas. Cilvēks ir spējīgs meklēt un atrast palīdzību – vai nu profesionālu palīdzību, vai palīdzību, kas izriet no pozitīvām, savstarpēji cenošām personīgām attiecībām – un līdz ar to ir iespējams šīs traumas sekas pārvarēt (Sebre S., Bite I., 2002: 12).

Dati par sociālām, ekonomiskām un veselības vardarbības izmaksām nerada šaubas, ka vardarbība pret sievietēm grauj cilvēciskās un ekonomiskās attīstības progresu.

Vardarbības izmaksu kalkulēšana ir stratēģiska iejaukšanās, kura pievērš politikas veidotāju uzmanību, cik nozīmīgi ir to novērst. Tiek izmantoti dažādi parametri, aprēķinot izmaksas. Tās tiek sadalītas četrās kategorijās: (1) *tiešās izmaksas* (medicīniskās, policijas, krimināltiesu sistēmas, mājokļu, sociālo pakalpojumu izmaksas); (2) *beznaudas izmaksas* (saslimstības, slepkavību un pašnāvību skaita pieaugums, alkohola un narkotisko vielu atkarības pieaugums, depresīvo traucējumu pieaugums); (3) *ekonomisko reizinātāju sekas* (pazemināta līdzdalība darba tirgū, darba produktivitātes samazinājums, samazinās ieņēmumi, palielinās darba kavējumi, samazinās profesionālie sasniegumi); (4) *sociālo reizinātāju sekas* (starppaaudžu vardarbības ietekme uz bērniem, samazinās darba kvalitāte, sociālo kapitālu erozija, pazeminās līdzdalība demokrātiskajos procesos).

Ir skaidrs, ka visi sabiedrības sektori ir dziļi ietekmēti un cieš no vardarbības pret sievietēm sekām (Domestic violence against women and girls, 2000: 9-13).

2. Pret sievieti vērstās vīriešu vardarbības novēršana ģimenē

2.1. Pret sievieti vērstās vīriešu vardarbības novēršanas veidi ģimenē

Vardarbības pret sievietēm ģimenē problēma ir plaši atzīta daudzās Eiropas valstīs un ir atzīts, ka tā ir sastopama visās sabiedrībās. Ir skaidrs, ka ir nepieciešami enerģiski un efektīvi novēršanas pasākumi, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm ģimenē (Equality between women and men: priorities for the future, 1999: 20).

Tā kā vardarbība pret sievietēm ģimenē ir sarežģīta problēma, tāpēc nav vienas stratēģijas, kura var darboties visās situācijās. Vispirms vardarbība var ieņemt vietu ļoti atšķirīgos sociālos kontekstos, un pakāpe, kādā tā ir sabiedrības sankcionēta, dabiski ietekmēs, kāds stratēģijas veids ir nepieciešams.

Vardarbība pret sievietēm ir veselības, tieslietu, ekonomikas, izglītības, attīstības un cilvēktiesību problēma. Stratēģijas jāplāno tā, lai tās darbotos visās jomās. Tajās ir jāietver: aizstāvēšanu un apziņas paaugstināšanu; izglītību, lai tā veidotu nevardarbīgu kultūru; apmācību; resursu attīstību; pakalpojumu nodrošināšanu upuriem un pāridarītājiem; tīklošanu un sabiedrības mobilizēšanu; palīdzēšanu upuriem mainīt viņu dzīves; likumīgās reformas; monitoringu un novērtēšanu; informācijas vākšanu un analīzi; agrīnu „risku” ģimeņu, kopienu, grupu un indivīdu identificēšanu.

Galvenokārt visas šīs stratēģijas ir jāvada pieciem pamatprincipiem, lai novērstu vardarbību pret sievietēm ģimenē: novēršana, aizsardzība, agrīna iejaukšanās, upuru dzīves mainīšana un atbildība (Domestic Violence against Women and Girls, 2000: 14).

Ir četri faktori, kuri iepriekšnosaka vardarbību pret sievietēm ģimenē: (1) Ekonomiskā nevienlīdzība starp vīrieti un sievieti; (2) Fiziskas vardarbības pielietošana, atrisinot konfliktus; (3) Vīriešu autoritāte un kontrole, pieņemot lēmumus ģimenē; (4) Sociāli akceptēts kundzības un stingrības vīrišķības ideāls.

No otras puses četri faktori tiecās samazināt vardarbību pret sievietēm: (1) Sieviešu vara ārpus mājas, ieskaitot ekonomisko un politisko varu; (2) Aktīva apvienības līdzdalība vardarbības jautājumā; (3) Visu sieviešu tīklu vai solidaritātes grupu klātbūtne;

(4) Patvērumu pieejamība sievietēm, kuras cietušas no vardarbības ģimenē, piemēram, patvertne un ģimeņu vai draugu mājas (Mertus J., Flowers N., Dutt Mallika, 1999: 100).

Šie faktori atbilst feministiskai pozīcijai un tie ir saistīti ar vīriešu un sieviešu attiecībām ģimenē, bet ne kopumā ar plašāku sabiedrību.

Apkopojot dažādu autoru viedokļus, kā var efektīvi samazināt vardarbību pret sievietēm ģimenē, darba autore piedāvātos veidus iedala sekojoši:

- *Nepieciešamās izmaiņas likumdošanā attiecībā par vardarbību pret sievietēm ģimenē.*

Saskaņā ar spēkā esošajām krimināltiesību normām kā noziedzīgi nodarījumi tiek kvalificēti jebkuri miesas bojājumi, bet speciāla panta par vardarbību pret sievieti ģimenē Latvijas krimināllikumā nav. Tādējādi, ja sieviete ir cietusi no vardarbības ģimenē, varmāku var sodīt saskaņā ar Krimināllikuma pantiem par miesas bojājumu nodarīšanu. Tas apgrūtina iespēju pierādīt noziegumu, jo sievietei vispārējā kārtībā ir jāpierāda nodarītie miesas bojājumi, kā arī jābūt pierādītai varmākas vainai. Līdzīgi kā tas notiek Eiropā un Ziemeļamerikā, arī Latvijā būtu jāņem vērā, ka vardarbība ģimenē ir īpašs vardarbības veids, kas saistīts ar ilgstošu emocionālu vardarbību pret sievieti. Fiziskā un seksuālā vardarbība ģimenē notiek specifiskā kontekstā, līdz ar to arī juridiski pret to būtu jāattiecas citādi nekā pret vardarbību, kas notikusi uz ielas (http://www.skalbes.lv/3_5_vestule.htm).

Tāpat ir svarīgi ieviest likumdošanā normu par varmākas aizliegumu tuvoties vardarbības upurim, lai garantētu upurim drošību (Sebre S., Bite I., 2002: 25), jo pamatojoties uz esošo likumdošanu, tiesību sargājošo institūciju darbiniekiem nav iespējams sievietes pasargāt no varmāku nežēlīgas izturēšanās. Latvijas krimināllikumā kā viens no papildsodiem ir paredzēta tiesību ierobežošana, taču šis papildsods attiecas tikai uz nodarbošanos, tiesībām veikt uzņēmējdarbību, tiesībām ieņemt amatus valsts, pašvaldību vai citās institūcijās. Līdz ar to šis papildsods nav piemērojams varmākam, jo tiesību ierobežošana neietver aizliegumu tuvoties (http://www.skalbes.lv/3_5_vestule.htm).

- *Nepieciešamība paplašināt atalstu no varas orgānu puses.*

Kā rāda prakse sievietes bieži nevēlas griezties pēc medicīniskās un tiesiskās palīdzības, tāpēc ka upuris neizjūt līdzjūtību un izpratni no personāla puses un tāpēc ka

viņas kaunas par to. Tas notiek tāpēc, ka formālās apmācības laikā māsiņas, vecmātes, ārsti, policisti, sociālās palīdzības dienestu un veselības darbinieki nesaņem informāciju par to, kā atpazīt ģimenes un/vai seksuālās vardarbības iedarbības vai kā atbilstoši reaģēt uz šīm sekām un uz to tālāko bīstamību (Equality between women and men: priorities for the future, 1999: 21).

Policistiem ir jāreģistrē sūdzības, un bez norādījumiem ir jāveic izmeklēšana, bet medicīniskajiem darbiniekiem ir jā sastāda precīza un pilnīga dokumentācija par vardarbības aktiem, lai tos varētu izmantot kā likumīgus pierādījumus. Varas orgāniem ir jāizturas ar cieņu pret cietušo privāto dzīvi, jānosūta viņas uz specializētiem dienestiem, jānodrošina palīdzība un aizsardzība atkarībā no apstākļiem (atdalot pārkāpējus no mājas, sadarbojoties ar cietušo, nodrošinot medicīnisko un psiholoģisko palīdzību), tāpat jānodrošina pāridarītājiem psiholoģisko palīdzību, ārstēšanu un rehabilitācijas pakalpojumus.

- *Vardarbības gaisotne un palīdzība sievietēm vardarbības apstākļos.*

Sievietēm bieži vien nav iespējas izrauties no izveidojušā stāvokļa – vardarbības ģimenē. Bieži vien ir mājokļa nepietiekamības problēma un ir novērojama sieviešu ekonomiskā atkarība no saviem partneriem.

Daudzās Rietumu Eiropas valstīs viena no galvenajām valstiskām pieejām vardarbības pret sievietēm problēmas risināšanā ir alternatīvā mājokļa nodrošināšana sievietēm. Patversmes priekš vardarbības upuriem tiek izveidotas ļoti reti, pārsvarā tās ir pārpildītas un administrācija ir spiesta atteikt sievietēm viņas pieņem.

Eksistē daudzi paņēmieni, kā palīdzēt vardarbības upuriem izrauties no izveidojušās situācijas: partnera izolēšana no savas dzīves vietas, lai upuris bez jebkādiem draudiem paliktu mājās līdz oficiālai šķiršanās; piespiedu tiesību izpilde, saskaņā ar ģimenes likumdošanu; praktiskas palīdzības nodrošināšana alternatīvas dzīvesvietas meklēšanā; sadarbība ar sievietēm, palīdzot būt finansiāli patstāvīgām.

Ir jābūt radīts atbalsta tīkls priekš vardarbības upuriem, ieskaitot palīdzību caur tiesu sistēmu un sadarbību jaunas izejas meklēšanā no vardarbības.

Aug nevalstisko organizāciju un asociāciju skaits, kuras ir dibinātas ar mērķi atrisināt vardarbības pret sievietēm problēmu (Женщины в переходный период, 1999: 101-103). Tās strādā sadarbojoties ar valstiskām aģentūrām un starptautiskām

organizācijām, lai nodrošinātu pakalpojumu dažādību un izglītības apzināšanās programmas (Domestic violence against women and girls, 2000: 16). Šīs organizācijas atver „karstās līnijas”, krīzes centrus un patversmes. Tāpat tās rīko kampaņas, lai informētu sabiedrību un pievērstu valsts orgānu uzmanību šai problēmai (Женщины в переходный период, 1999: 103).

○ *Sociālās iemācīšanās pieeja kā viena no iespējām samazināt vardarbību pret sievietēm ģimenē.*

Lauers (Lauer) piedāvā mainīt dažādas normas, attieksmes un vērtības ģimenē. Un tas nozīmē iejaukšanos agrajos bērnu gados – viņi mācās nevardarbīgus konflikta atrisināšanas veidus un nevardarbīgu uzvedību vispār, atrisinot savas problēmas un sasniedzot savus mērķus dzīvē (Lauer H.R., 1989: 221).

Cilvēki var apgūt konstruktīvus problēmu risināšanas paņēmienus, ja viņiem tiek piedāvāts šāds uzvedības modelis, t.i., pozitīvi piemēri var kalpot par sava veida „cenzūru” agresīvai uzvedībai (Reņģe V., 2002: 84).

○ *Atbilstošas palīdzības programmas izveide vardarbīgiem vīriešiem.*

Kā vēl viens Latvijas likumdošanā paredzētais iespējams nosacītās atbrīvošanas veids ir ārstēšanās no alkoholisma, narkomānijas vai citas atkarības. Tomēr šis nosacījums neietver sevī rehabilitācijas kursu, lai ārstētos no vardarbīgas uzvedības, t.i., individuālu psiholoģisko palīdzību vai dalību speciālās nevardarbīgās uzvedības grupās. Tieši šāda veida alternatīva cietumsodam pasaulē ir atzīta par vienu no vispiemērotākajām iespējām vardarbības novēršanai nākotnē (http://www.skalbes.lv/3_5_vestule.htm).

Arī P.Isdals ierosina veidot ārstniecības centrus varmācīgiem vīriešiem. Arī Zviedrijā ir realizēts projekts, kura galvenais mērķis ir mainīt vīriešu attieksmi un mazināt stereotipus, ka vīrišķīgs vīrietis ir agresīvs vīrietis. Projekta laikā tika izveidots vīriešu tīkls, kas iestājās pret vardarbību pret sievietēm (www.delfi.lv/news/comment/article.php?id=6886299).

○ *Informācijas izplatīšana un darbības koordinēšana saistībā ar palīdzības dienestiem.*

Ir vajadzīga daudzpusīga, pilnīga informācija, kas orientēta uz iespējām – ne tikai uz problēmu apzināšanu, bet arī uz problēmu risināšanu. Kaut arī Latvijā arvien vairāk attīstās dažādi palīdzības centri un dienesti, iedzīvotājiem nereti trūkst informācijas par

šiem palīdzības veidiem. Nozīmīgi būtu gan paplašināt tieši pieejamo informāciju (informatīvos materiālus, reklāmu masu informācijas līdzekļos), gan attīstīt sociālās, medicīniskās, psiholoģiskās un tiesiskās palīdzības tīklus, lai vienkāršotu cilvēkiem palīdzības saņemšanu.

Otrs nozīmīgs informācijas paplašināšanas veids ir cilvēku vispārēja izglītošana par dažādiem ar drošību saistītiem jautājumiem, piemēram, par alkohola lietošanas saistību ar vardarbību, vardarbības sekām u.c. Pēdējos pāris gados vairākas nevalstiskas organizācijas ir attīstījušas materiālus par vardarbības izplatību – un valsts ir daļēji finansējusi dažu šo materiālu izplatīšanu. Šo darbu vajag turpināt daudz plašāk un sistemātiskāk (Sebre S., Bite I., 2002: 25-26).

Visnepieciešamākie ir tie vardarbības pret sievietēm ģimenē novēršanas veidi, kuri ir saistīti ar vīriešu vardarbīgās uzvedības maiņu uz nevardarbīgu uzvedību. Savukārt Latvijā visi novēršanas pasākumi ir vērsti tikai uz upuri - sievieti, nevis uz to, lai palīdzību saņemtu gan upuris, gan varmāka.

2.2. Starptautisko sieviešu tiesību dokumentu nozīmība cīņā ar vardarbību pret sievietēm ģimenē

Sieviešu tiesību īstenošanas mehānisma izstrāde ANO ietvaros sākās 1946. gadā, izveidojot Cilvēktiesību komisiju un Sievietes statusa komisiju, kuras uzdevums bija sagatavot ziņojumus un rekomendācijas ANO Ekonomiskajai un sociālajai padomei par sieviešu tiesību veicināšanu politiskajā, ekonomiskajā, pilsoniskajā, sociālajā un izglītības sfērā ar mērķi īstenot vīriešu un sieviešu vienlīdzīgu tiesību principu.

Lai gan dzimumlīdztiesības princips pirmo reizi tika minēts jau ANO Statūtu preambulā un 1.pantā, un turpmāk arī citos ANO dokumentos, pirmais nozīmīgākais sieviešu tiesību dokuments – *Konvencija par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu* (Convention on Elimination of Discrimination Against Women) – Ģenerālajā asamblejā tika pieņemts tikai 1979.gadā un, 1981.gadā tas stājās spēkā. Konvencija bija pirmais starptautiskais juridiski saistošais dokuments, kas definēja diskrimināciju pret

sievietēm. Konvencija norāda, ka sievietēm jābūt tikpat brīvām kā vīriešiem izdarīt izvēli ne tikai politiskajā un tiesiskajā sfērā, bet arī tādās jomās kā laulība, māja un ģimenes dzīvē.

Diemžēl šī konvencija neparedzēja iespēju iesniegt individuālās sūdzības par sieviešu tiesību pārkāpumiem, tāpēc 1993.gada *Vīnes deklarācijā un rīcības programmā* tika rekomendēta iespēja izveidot konvencijas fakultatīvo protokolu, kurā būtu ietverts individuālo sūdzību iesniegšanas un izskatīšanas mehānisms.

Otrs nozīmīgākais sieviešu tiesību dokuments, kas pieņemts ANO ietvaros, ir *Deklarācija par vardarbības izkaušanu pret sievietēm* (Declaration on Elimination of Violence Against Woman), kas tika pieņemta 1993.gada 20.decembrī ANO Ģenerālajā asamblejā. Pieņemot deklarāciju, ANO atzina, ka vardarbība pret sievietēm ir vēsturiski nevienlīdzīgu varas attiecību starp vīriešiem un sievietēm izpausme, turklāt vairākas sieviešu grupas pret vardarbību ir īpaši mazaizsargātas, piemēram, sievietes bēgles un patvēruma meklētājas, sievietes invalīdes u.c.

Pēc deklarācijas pieņemšanas 1994.gadā Cilvēktiesību komisija iecēla īpašo ziņotāju par vardarbību pret sievietēm, kuras uzdevums bija vākt visaptverošu informāciju un rekomendēt nacionālajā, reģionālajā un starptautiskajā līmenī veicamos pasākumus, lai likvidētu vardarbību pret sievietēm.

Bez šiem pamatdokumentiem, kas nosaka sieviešu tiesības ANO ietvaros, vēl minama *Pekinas deklarācija un Rīcības platforma*, kas tika pieņemta 1995. gada ANO Ceturtajā pasaules konferencē par sievietēm. *Rīcības platforma* ir politisks dokuments, kurā minētas 12 kritiskākās jomas, kam pievēršama uzmanība. Starp tām ir arī vardarbība pret sievietēm. Jāpiebilst, ka šī bija pirmā ANO pasaules konference par sievietēm, kas pievēršas problēmai par vardarbību pret sievietēm, aicināja valdības aktīvi iesaistīties vardarbības izskaušanā, pieņemot un īstenojot attiecīgus likumus.

Arī Eiropas Padome ir pieņēmusi Ministru komitejas deklarāciju (16.11.1998.), nosakot dzimumlīdztiesības principu starp vīriešiem un sievietēm kā cilvēktiesību principu. Ministru komiteja ir izveidojusi Valdības komiteju līdztiesībai starp sievietēm un vīriešiem, kuras ietvaros tiek realizētas vairākas programmas. Būtiska dzimumlīdztiesības kontekstā ir *Eiropas Sociālā harta* (Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, 2000: 102-106).

Tā kā Latvija apstiprināja „Konvenciju par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu” tikai 1990.gadā, un tā stājās spēkā tikai 1992.gada 14.maijā, tāpēc diskusijas par dzimuma līdztiesību ir nesenas.

Latvijā dzimuma līdztiesība netika publiski apspriesta un nebija nevienas aktivitātes līdz 1994-5 gadam, kad sākās gatavošanās Ceturtās Pasaules Sieviešu Konferencē dalībai Pekinā (Gender Equality in Latvia: an Assessment, 1997: 23).

3. Galvenie pret sievieti vērstās vardarbības cēloņi ģimenē un to novēršanas iespējamie risinājumi

3.1. Darba metodoloģija

Darbā tika izmantota kvalitatīvā pētījumu metode, kas balstās uz daļēji strukturētām intervijām par konkrētiem jautājumiem, taču ļauj respondentiem stāstīt par savu pieredzi un aplūkot arī citus jautājumus, kas viņiem šķiet svarīgi.

Lai atklātu vardarbības pret sievietēm ģimenē cēloņus un to risinājumus, darba autore veica intervijas ar vīriešiem un ekspertiem.

Intervijas tika veiktas laika posmā no 15.03.2004. līdz 14.04.2004.

Darbā iekļautas 15 intervijas. Tika veiktas astoņas intervijas ar vīriešiem no Rīgas, citām Latvijas pilsētām un pagastiem, respondenti vecumā no 19 līdz 55 gadiem ar dažādu sociālekonomisko un civilo stāvokli, un sešas intervijas ar ekspertiem. Autore ņēma vērā, lai eksperti pārstāvētu gan no Rīgas, gan ārpus tās, un lai pārstāvētu gan valsts iestādes, gan nevalstiskās organizācijas. Kopējais ir kompetence un pieredze šinī jautājumā.

Īpaša vērība tika pievērsta intervijām ar ekspertiem, jo viņu pieredze koncentrētā veidā atspoguļo īpašības, kas piemīt noteiktai sociālās vides pārstāvjiem noteiktā laika posmā.

Autore intervējamo izvēlē izvirzīja jautājumus: kuri var kļūt par vislabākajiem „ekspertiem” dotajā problēmā (t.i. – kuriem ir atbilstoša dzīves pieredze) un kādā veidā panākt kontaktus ar viņiem.

Bija svarīgi pierunāt uz interviju kaut vienu vīrieti, kurš pēc kontakta, ko autore ieguva intervijas laikā, varētu rekomendēt 2-3 paziņas, kuri būtu gatavi runāt par vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu un gatavi atzīt, ka pašiem ir vardarbības pieredze, bet tie, savukārt, citus. Tā ir tā saucamā „sniega buma” metode.

Savukārt eksperti tika atlasīti pēc pieejamās informācijas internetā, kur upuris var saņemt palīdzību ģimenes vardarbības gadījumā.

Kad katra nākamā intervija nedeļa jaunu informāciju, bet bija pēc būtības jau iepriekš zināmo uzskatu un problēmu loka atkārtojums, tad tika sasniegts „piesātinājuma sliekšnis” un autore izlēja intervijas ar citiem vīriešiem un ekspertiem vairs neturpināt.

Tāpat autore piešķīra svarīgu nozīmi vietas izvēlei, organizējot intervijas. Intervijas ar vīriešiem tika organizētas viņu mājās, lai viņiem būtu vieglāk stāstīt par savu personīgo pieredzi. Savukārt ekspertintervijas tika veiktas viņu pašu darba vietās.

Intervijas ilgums ar vīrieti bija aptuveni no divdesmit minūtēm līdz trīsdesmit minūtēm, savukārt ekspertintervijas ilgums bija no trīsdesmit minūtēm līdz vienai stundai.

Jautājumi tika vērsti sekojošos virzienos: cēloņi un risinājumi, un tika sastādīti, balstoties uz darba teorētisko daļu.

Vīriešiem un ekspertiem tika uzdoti jautājumi, kuri varētu atklāt vardarbības pret sievietēm ģimenē cēloņus un iespējamās novēršanas risinājumus.

Gan vīrieši, gan eksperti labprāt piekrita intervijai un izklāstīja savu viedokli uz darba autores uzdotajiem jautājumiem.

Lai varētu objektīvi iepazīties ar vardarbības pret sievietēm ģimenē cēloņiem un to risinājumiem, tika intervēti sekojoši eksperti:

✓ no valsts iestādēm:

- Jelgavas Mūcīpālās policijas darbinieks (intervijā vēlējās palikt anonīms),
- Rīgas Domes Vidzemes priekšpilsētas sociālā dienesta Atbalsta nodaļas ģimenēm ar bērniem vadītāja *Kristīne Vanaga*,

✓ no nevalstiskām organizācijām:

- Krīzes centra „Skalbes” direktores vietnieci un konsultanti *Aigu Abožinu*,
- Resursu centra sievietēm „Marta” sociālā darbiniece *Sandra Zalcmāne*,
- Ģimeņu psiholoģiskā atbalsta centra „Līna” un krīzes centra „Skalbes” klīniskā psiholoģe *Inga Skreitule*,
- Psihiskās veselības centra „Dzintari” klīniskā psiholoģe *Dace Ķiršakmene*.

Visas šīs institūcijas ir dibinātas ar mērķi sniegt tūlītēju palīdzību krīzes situācijās gan individuāli, gan arī atbalsta grupās. Tās piedāvā psiholoģisko, sociālo, juridisko un

tiesisko palīdzību un iegūt informāciju par citiem pieejamiem palīdzības veidiem Rīgā un Latvijā.

Tās veido sadarbības tīklu ar citiem profesionāļiem un organizācijām gan Rīgā, gan visā Latvijā, kuras saskaras ar iedzīvotājiem akūtā krīzes stāvoklī. Dažas no nevalstiskām organizācijām veicina sabiedrības izglītošanu par cilvēku reakcijām krīzes situācijās, pašpalīdzības iespējām un emocionālo atbalstu tuviniekiem.

Ir jāatzīmē, ka galvenokārt palīdzība ir orientēta uz upuriem, bet tā ir nepieciešama arī varmākām. Krīzes centrs „Skalbes” ir vienīgā iestāde, kur sniedz psiholoģisko palīdzību arī vīriešiem, kuri pielieto vardarbību attiecībās.

3.2. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņu analīze vīriešu skatījumā

Visi atlasītie respondenti labprāt piekrita intervijām un atklāja savu pieredzi attiecībā par vardarbību pret sievieti ģimenē. Daži bija ļoti atklāti un pat atzina, ka paši ir bijuši vai ir vardarbīgi, bet citi, savukārt, bija kautrīgāki un skaļi vārdos to neizteica, bet no viņu teiktā intervijas laikā autore varēja izsecināt, ka viņiem ir bijusi šāda pieredze.

Apkopojot vīriešu atklāto interviju laikā, četri no astoņiem respondentiem atzina, ka viņi paši ir bērnībā cietuši no vardarbības vai ka viņi paši ir vardarbīgi.

Visi respondenti vardarbību pret sievietēm galvenokārt izprot kā fizisku ietekmēšanu. Daži vēl atzina, ka vardarbība var būt arī emocionāla, tad kad ģimenē ir strīdi un ne vīrs, ne sieva viens otram nepiekāpjas.

Viens respondents raksturoja, kas ir arī seksuālā vardarbība pret sievieti ģimenē. Tā ir *„kā vīriešu vajadzību apmierināšana, kā sava es pateikšana, ka es esmu tā kā galvenais nevis tā, kā viņa grib, bet es kā gribu. Tā ir ne jau katrā ģimenē.”* (Jānis, 55)

Savukārt viens respondents atzina, ka vardarbība ir normāla parādība un ka viņš īsti neizprot, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē. *„...[...] ir pat tāds teiciens, ka „neviens nav bez grēka”. Grūti definēt to, ko skaitīt par vardarbību, vai tad, kad pateiksi viņai sliktu vārdu, vai tad, kad iesit viņai. Varbūt vardarbība ir tad, kad fiziski pielieto*

spēku. Fizisks pielietojums kā vardarbība skaitās arī sistēmā. Bet kā to teikt, vardarbība kā ar vārdiem, tā taču nav vardarbība, tas taču ir vienkārši diskusija.” (Jānis, 55)

Visi respondenti, izņemot vienu, atzina, ka vardarbība vairāk ir sastopama ģimenē nevis ārpus tās. Savukārt viens respondents nespēja atbildēt, kur tā ir visvairāk sastopama. Viņš uzskata, ka „*tur, kur ir laba ģimene, tur nav vardarbības. Tur, kur ir kaut kas, tur tā arī būs. Lai nebūtu ģimenē vardarbības, tur vajag vienam otru saprast un komunicēt vienam ar otru. Ja viens kaut ko ne tā izdara, otram nevajag uzreiz kļūpt virsū tādā veidā, ka viņš gandrīz ir noziedznieks.*” (Jānis, 55)

Visi respondenti atzina, ka vardarbība pret sievietēm ģimenē Latvijā ir milzīga problēma. „*Visās ģimenēs kaut cik, bet bišķiņ tā vardarbība ir. Emocionālā vardarbība ir katrā ģimenē. Visas ģimenes strīdas, tā taču nav, ka nestrīdas. Fiziskā vardarbība vairāk ir alkoholiķu ģimenēs, bet par seksuālo vardarbību es vispār neesmu dzirdējis, ka tāda problēma ģimenēs pastāvētu.*” (Uldis, 23) Edgars uzskata, ka vardarbība ir sastopama katrā otrā ģimenē.

Daudzi atzina, ka vardarbība ir negatīva, jo tā atstāj negatīvu iespaidu uz cilvēku.

Jautājot, vai respondenti zin, kādas sekas vardarbība atstāj uz sievieti, visi vīrieši apgalvo, ka īsti tās neizprot. „*Labākā gadījumā viņa var vēl pēc tam normāli domāt, bet citreiz, kad ierauga savu vīru, viņa sāk baidīties un raustīties, ka tikai ne tā kaut ko nepasaka vai neuzprasa. Bail, kāds viņš atnāks mājās, vai viņš būs labā garastāvoklī vai nē. Mājās visi bez maz vai uz pirkstgaliem pārvietojas.*

Bet es īsti neizprotu, kādas sekas vardarbība atstāj uz sievieti, bet vajadzētu to zināt katram vīrietim. It sevišķi tanīs ģimenēs, kur notiek šī vardarbība. Informācijas nekad nav par daudz.” (Uldis, 23)

Apkopojot atklāto interviju laikā iegūtos galvenos vīriešu vardarbības cēloņus, tos var iedalīt šādi:

- **Viens vai abi ģimenē lieto alkoholu.** Visi respondenti atzina, ka alkohols izraisa vardarbību pret sievietēm ģimenē. „*Arī alkohols savā ziņā ietekmē vardarbību, jo alkohols padara cilvēku agresīvākus.*” (Uldis, 23) Tāpat alkohols rada nesaskaņas ģimenē, jo sieviete ir neapmierināta, ka viņas vīrs nāk bieži mājās iedzēris. „*Sieviete reizēm ir arī vainīga pie tā, ka vīrietis ir vardarbīgs. Piemēram, kad atnāc mājās iedzēris, viņa nesaprot,*

ka labāk viņu neaiztikt, ka labāk to visu skaidrot nākošā dienā, tas vairāk aiziet uz morālo. Kad esi iedzēris un sieviete sāk brukt virsū, tad jau sākas fiziskā aizskaršana.” (Jānis, 34)

Savukārt Artūrs intervijā stāsta savu pieredzi: *„Man pašam ģimenes dzīve ir diezgan ilga, es septiņus gadus nodzīvoju kopā ar savu sievu. Es arī esmu bijis vardarbīgs ģimenē. Viens no tiem iemesliem, kāpēc es tāds biju, ir alkohols, jo man nenostādāja bremzes. Tas nebija sistemātiski, tie bija izņēmuma gadījumi. ” (Artūrs, 27)*

- **Sadzīves problēmas.** Uldis stāsta intervijā, kā sadzīves problēmas var ietekmēt vardarbību pret sievieti ģimenē: *„Reizēm vīrs prasa sievietai kaut ko izdarīt, nu labi - vienreiz neizdara, otreiz neizdara, trešo reizi jau sākas uzbļāušana vai kaut kas cits.” (Uldis, 23)*

Arī Artūrs uzskata, ka vardarbība ir vairāk saistīta ar visām sadzīves problēmām, un līdz ar to „tas viss uz kaut ko ir jāizgāž”. *„Ģimenē to ir visvieglāk izdarīt. Šajās problēmās viss ietilpst: darba un materiālās problēmas, kuras izgāž uz vājāko, šajā gadījumā uz savu sievu ģimenē.” (Artūrs, 27)*

- **Bezdarbs.** Respondenti atzina, ka vardarbība ir saistīta arī ar bezdarbu, jo vīrietis pārdzīvo, ka nevar apgādāt savu ģimeni, un tad viņš krīt depresijā un sāk lietot alkoholu. Kad ir iereibis, viņš sāk fiziski ietekmēt savu sievu.
- **Vardarbība ir iemācīta vai iedzimta.** Uldis atzīst, ka *„zināmā mērā vardarbība ir iemācīta uzvedība, jo vīrietis no mazām dienām redz, ka viņu ģimenē ir vardarbība.” (Uldis, 24)*

Dins uzskata, ka *„vardarbība var celties no gudrības (zinātkāres un spriestspējas) trūkuma un mīlestības (maiguma un saskarsmes) trūkuma vardarbīgā vīrieša vecākos.” (Dins, 38)*

Vīrieši intervijās atklāj, ka vardarbības pieredze bērnībā atstāj milzīgu iespaidu uz bērniem. Ir svarīgi, kādā ģimenē bērns uzaug, jo tas spēcīgi ietekmē turpmāko dzīvi, kad esi pieaudzis.

Andris uzskata, ka ir divi varianti attiecībā par pārdzīvoto vardarbību bērnībā, „vai nu vīrietis izpaužas tieši tā kā tēvs vai tieši pretēji. Tas ir atkarīgs no cilvēka, kā viņš to visu ir uztvēris.” (Andris, 21)

Savukārt Jānis uzskata, ka vardarbīgā uzvedība nav iemācīta. „Šī uzvedība pati nāk, tā nav iemācīta. Varbūt tā ir iedzimta. Es, piemēram, dzīvoju bez tēva un man nebija, kur tādas lietas redzēt, kaut gan reizēm pats esmu vardarbīgs.” (Jānis, 34)

- **Vardarbība ir saistīta ar vīrieša psihisko stāvokli un viņa raksturu.**

Vairāki respondenti atzina, ka vardarbība ir saistīta ar vīrieša psihisko stāvokli un viņa raksturu. „Varbūt, ka viņam ir mazvērtības kompleksi. Piemēram, darbā visi viņu aizvaino un aizskar, bet viņš klusē, bet, kad atnāk mājās, tad izlādē visas savas dusmas uz savu ģimeni. Citi vienkārši ir garīgi slimi, kuriem vajadzētu ārstēties pie psihietriem.” (Uldis, 23)

Arī Andris piekrīt, ka vardarbīgam vīrietim ir kaut kādi mazvērtības kompleksi. „Ar spēku un apvainojumiem viņš it kā savus kompleksus mazina. Ja viņš, piemēram, ģimenē vēlas būt galvenais, un viņš sevi nevar pierādīt savādākos veidos, tad viņš vienkārši iekausta vājāko.” (Andris, 21)

Jānis, piemēram, nevar iedomāties, ka viņš skaidrā prātā varētu iesist savai sievai. Viņš domā, ka tādi vīrieši ir psihiski slimi un viņiem ir vajadzīgs nervu ārsts.

Savukārt Dins savā intervijā atklāj, ka vardarbība var celties arī no „prāta aprobežotības (garīgās impotences) un no sirds aizsprostojuma (jūtu impotences) pašā vīrietī. No kļūdaina priekšstata par to, kas ir vīrišķība un ko nozīmē būt vīrietim.” (Dins, 38)

Vīrieši nevēlas kaut kādā veidā pazemoties, parādīt sievietei, ka viņi ir vājāki par viņu, tāpēc viņi ģimenē fiziski iespaido sievieti. Edgars uzskata, ka „vīrietim ir jābūt saprotošam un viņam ir jāpiekāpjas sievietei. Sieviete ir vienlīdzīga ar vīrieti. Es uzskatu, ka sievietes ir pat augstākas par vīriešiem, jo prāts viņām ir attīstītāks nekā vīriešiem.” (Edgars, 19)

- **Greizsirdība.** Artūrs uzskata, ka arī greizsirdība var būt pirmā pazīme, ka vīrietis būs vardarbīgs attiecībās. „*Greizsirdība normas robežās ir normāla. Nenormāla greizsirdība nozīmē to, ka vīrietis saskata katrā cilvēkā potenciālo sievietes mīļāko. Tā ir slimīga fantāzija pret darba biedriem un pret visiem pārējiem.*” (Artūrs, 27)
- **Ģimenē nav siltas attiecības.** Edgars uzskata, ka vardarbība ir atkarīga arī no tā, ka vīrietim nepatīk savas sievas uzvedība. „*Vardarbība nav normāla parādība. Ja abi ir precējušies, tad viņiem ir jābūt mīlošiem un jācieta viens otrs. Ģimenē ir jābūt labām attiecībām: neviens nevienu neaizvaino, piekāpjas otram kaut kādā brīdī, ļoti abi saprotas savā starpā, neliek otram justies slikti.*” (Edgars, 19)

Arī Artūrs savā intervijā atklāj, ka vardarbība rodas no tā, ka ģimenē ir zudusi mīlestība.

- **Sieviete ir vainīga, ka vīrieši ir vardarbīgi.** Lielākā daļa respondentu uzskata, ka reizēm sieviete pati ir vainīga pie tā, ka vīrietis ir vardarbīgs pret viņu, jo viņa pati izprovocē vīrieti uz strīdiem ar savu uzvedību un attieksmēm. Strīdi vienmēr šādos gadījumos beidzas negatīvi.

Jānis uzskata, ka ne tikai vīrietis ģimenē ir vardarbīgs, bet arī sieviete mēdz būt vardarbīga. „*Vīrietis neztur, jo, kad viņš atnāk mājās, sieva tev klūp virsū par to, ka tu esi vēlāk atnācis mājās vai esi iedzēris. Varbūt, ka esi mājās vēlāk, bet esi skaidrā, pat par dzeršanu tas nav. Tad tur var būt līdz sišanai nemaz vēl nav domu, bet domas rodas tad, kad sākas visādi konflikti un strīdi. Tas ir kā kuram. Cits saprot, ka vajag fiziski ietekmēt, tad nebūs to konfliktu. Strīdu atrisina vienkārši iesitot. Kad iesit, tad iestājas klusums. Tas ir pēdējais variants, man liekas.*” (Jānis, 55)

Jānis uzskata, ka sieviete ir pat vardarbīgāka ģimenē nekā vīrietis un ka daudzās ģimenēs vīrietis nav svarīgākais. „*Viņas plēš un kož viņam. Tas ir pat dabā pierādīts, jo viņām neeksistē nekādi likumi. Viņas ir nežēlīgas.*” (Jānis, 55)

Arī cits respondents uzskata, ka sieviete „*nokaitina tik tālu, kad sākas bļaušanas un sieviete ar pannu nāk virsū, tad vīrietim vienkārši aizveras.*” (Jānis, 34)

Piemēram, Uldis savā intervijā atklāj, ka reizēm ir nepieciešams pielietot fizisko vardarbību pret sievieti, „*bet ne jau tā, ka sievietei ir zilas acis. Kādreiz jau sievietes pašas uzprasās, bet ne vienmēr viņas ir vainīgas. Tas ir atkarīgs no katra gadījuma.*” (Uldis, 24)

Andris intervijā stāsta vienu gadījumu, kurā, pēc viņa domām, sieviete ir pati vainīga pie tā, ka vīrietis ir vardarbīgs pret viņu. „*Sieviete ir stulba un puisis ir stulbs. Sieviete ir pati vainīga, jo viņa viņam skraida pakaļ. Pagāja pāris dienas un atkal viss bija kārtībā, bet vīrietis vispār izturās tā it kā nekas nebūtu bijis.*” (Andris, 21)

Vīrieši intervijās atklāj, ka tas, ka sievietes bieži vien pašas izprovocē vīriešus uz vardarbību, neattaisno vīrieša uzvedību. Kad vīrieši ir alkohola reibumā, viņi neapdomā, ko viņi dara un ko saka. Tikai pēc izdarītā viņi sāk domāt, kāpēc tas bija vajadzīgs, bet tad jau ir par vēlu, jo rodas morālas problēmas un nesaskaņas ģimenē.

Sieviete nevar pieļaut vai nepieļaut vardarbību pret sevi, jo vīrietis tomēr ir fiziski spēcīgāks par sievieti.

„*Tomēr sievietēm var patikt arī vardarbīgi vīrieši, lai apmierinātu savu vajadzību izjust pilnu emociju spektru, tanī skaitā arī ciešanas.*” (Dins, 38)

Analizējot vīriešu atklāto intervijās, autore velk paralēlas ar autoru dotajiem cēloņu skaidrojumiem teorētiskajā daļā. Tātad vīriešu vardarbīgo uzvedību pret sievietēm ģimenē ietekmē gan individuālais, gan situatīvie faktori. Tā ir saistīta ar vardarbības pieredzēšanu bērnībā kā vardarbības upurim ģimenē vai kā tēva vardarbības lieciniekam pret savu māti un ar situācijām, kas rada vīriešos bezspēcību: sadzīves problēmas un bezdarbs. Arī kultūras faktors veicina vardarbību pret sievietēm ģimenē, t.i., kultūra izvirza zināmas prasības pret vīriešiem un viņu lomu. Tās ir prasības, kas augstu vērtē

kontrolējošu stāvokli un kontroles atrašanos vīriešu rokās visās dzīves sfērās, it īpaši ģimenēs.

Viens no respondentiem tic savā ziņā arī bioloģiskajam skaidrojumam, ka vīrieši ir vardarbīgi, jo viņiem ir iedzimti bioloģiski dzinuli.

Vīriešu skaidrotos cēloņus var arī saistīt ar Mērtona spriedzes teoriju. Respektīvi, kad vīrietis ģimenē sajūt, ka viņš sāk zaudēt savas pozīcijas, savu varu pār sievu un bērniem, tad viņš izmanto dažādus nelikumīgus veidus, vīriešu skatījumā fizisko vardarbību, lai tās saglabātu. Vīrieši uzskata, ka sieviete ir pati vainīga pie tā, ka viņi sāk pielietot vardarbību pret viņu, jo viņa neatbalsta vīrieša vēlmes nākt vēlāk mājās vai ierasties alkohola reibumā. Ne jau sieviete ir vainīga pie tā, bet tas, ka vīrietim nepatīk, ka viņš nevar darīt tā, kā viņš pats vēlas, un nepiekrīt sievas domām un uzskatiem.

Neskatoties uz to, ka vīrieši reizēm ir paši vardarbīgi pret sievietēm ģimenē, viņi neuzskata, ka vardarbība priekš viņiem būtu norma, un viņi to neatbalsta. Bet uz jautājumu, kāpēc vīrieši ir vardarbīgi, viņi to galvenokārt skaidro ar spriedzi savstarpējās attiecībās.

3.3. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamie risinājumi vīriešu skatījumā

Tā kā visi respondenti atzīst, ka vardarbība pret sievieti ģimenē Latvijā ir milzīga problēma, jo tā ir sastopama katrā ģimenē, un uzskata, ka tā atstāj negatīvu iespaidu uz sievieti, tad viņi arī uzsver, ka ir nepieciešami efektīvi novēršanas risinājumi, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm ģimenē.

Pēc vīriešu domām vardarbība ir sarežģīta problēma, tāpēc respondenti piedāvā vairākus pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamus risinājumu veidus, kurus autore varētu iedalīt sekojoši:

- **Ārstēšanās no alkoholisma.** Visi respondenti atzīst, ka, lai mazinātu vardarbību pret sievietēm ģimenē, vīriešiem ir nepieciešams ārstēties no alkoholisma. Jānis arī uzskata, ka vīrietim pašam ir „jāsaņem sevi rokās”, lai sevi varētu kontrolēt.

- **Sievietei ir jābūt saprotošākai pret vīrieti.** „Kad esi atnācis mājās iedzēris, sieva nedrīkst viņu aiztikt, lai nerodas kašķi.” (Jānis, 34) Līdzīgi arī cits respondents vārdā Jānis uzskata, ka sievietei vajadzētu saprast vīrieti, ka viņš vēlāk ir atnācis mājās un ka viņš ir iedzēris. Nesaprašanās gadījumā rodas problēmas. Viņš savā intervijā stāsta: „Reizēm gadās, ka tur nav nosodāma tā lieta, bet viņš uzreiz aizsvilstās, jo viņš uzskata, ka ko es nevaru tur tā. Viņam tas kremt. Nodzīvot ģimenē ir grūti, jāmāk dzīvot vienam ar otru. Sievieteij vajag mācēt atrisināt konfliktus diplomātiski, viņai vajag saprast situāciju arī. Nu atnāca viņš vēlāk mājās, tad klusē, pēc tam lēnām tur kaut kā izšķitina. Nevajag uzreiz skriet virsū un mīcīt viņu, tas rada vīrietī agresivitāti. Kā sunim vai kādam dzīvniekam, kas var dot pretim. Kaķim iesitīsi, viņš neko nevarēs izdarīt, bet, kad lielākam sunim kaut ko izdarīsi, viņš jau arī klups tev virsū.” (Jānis, 55)
- **Bērnu pareiza audzināšana ģimenē.** Andris uzskata, ka vecākiem ir nepieciešams kārtīgi un pareizi audzināt savu dēlu jau no agras bērnības, kā izturēties pret sievietēm. Ir jāmāca, ka pret sievietēm ir jāizturas ar cieņu un ka sievietes ir vienlīdzīgas ar vīrieti visās attiecībās.
Tāpat Andris uzskata, ka ģimenē ir jābūt mīlestībai, lai ģimenē nebūtu vardarbība. „Labi, var pastrīdēties, bet mierīgi, un pēc tam salīgst mieru. Konfliktus vajag atrisināt sarunu veidā, nevis iekaustot otru. Bet, ja ģimenē ir vardarbība pret sievieti, tad sievietei ir jāšķiras no sava vīra, jo, ja vardarbība ir bijusi vienreiz, tad tā atkal var atkārtoties.” (Andris, 21)
- **Vardarbīgu vīriešu sodīšana.** Uldis uzskata, ka vardarbīgos vīriešus ir nepieciešams sodīt. „Viņus vajag ielikt uz dažām dienām cietumā, lai pasēž un padomā. Viņam vajadzētu pasēdēt cietumā kādas piecpadsmit diennaktis.” (Uldis, 24)
- **Informācijas izplatīšana.** Apkopojot aptaujāto vīriešu teikto, nākas secināt, ka vīriešiem trūkst informācijas par to, kur viņi varētu griezties pēc palīdzības, risinot vardarbības problēmas. Gandrīz visi respondenti atzīst, ka, ja būtu informācijas, kur vardarbīgs vīrietis var griezties pēc palīdzības, tad šādu vīriešu būtu daudz. Jānis uzskata, ka vīrieši atzītu savu

problēmu, ka viņi ir vardarbīgi pret sievietēm. „Tāpat kā reklāma uz cigarešu paciņām, daudzi cilvēki zvanās uz turieni, jo vēlas atmest smēķēšanu.” (Jānis, 34) Uldis gan domā, ka daudzi varētu kautrēties atzīt, ka viņam ir tāda problēma, neskatoties uz to, ka viņi gribētu šo vardarbīgo uzvedību mainīt. „Daudzi baidās atzīt savas kļūdas un atzīt to, ka viņi ir slimi. Daudzi arī neapzinās, ka viņi ir slimi. Viņi nogrūž visas problēmas uz darbu utt., uzveļ vainu uz citiem.” (Uldis, 23)

- **Psiholoģiska palīdzība gan varmākai, gan upurim.** Uldis arī atklāj savā intervijā, ka palīdzība ir nepieciešama ne tikai vardarbīgam vīrietim, bet arī sievietei. „Vīrietim jāgriežās pēc psiholoģiskās palīdzības, ja vīrietis ir vardarbīgs. Sievai jāmeklē palīdzība, lai viņa neciestu no vardarbības.”

Cits respondents uzskata, ka šādai palīdzībai būtu jābūt bezmaksas palīdzībai, jo daudziem nav naudas, lai apgādātu pat savu ģimeni. „Ja tāda būs par maksu, kur tad viņš varēs dabūt naudu?” (Uldis, 24)

- **Citu valstu pieredzes analizēšana.** Dins uzskata, ka Latvijā vardarbības problēma konkrētās ģimenēs un valsts mērogā risināma pēc citu valstu pieredzes.
- **Vīriešu uzvedības novērošana attiecību sākumā.** Edgars uzskata, ka sievietēm, kuras vēlas veidot ģimeni, ir jāsaprot, „ar ko taisās pavadīt dzīvi kopā un, vai tas viņām ir vajadzīgs. To jau ne tikai pēc kāzām var novērot, ka vīrietis ir vardarbīgs, to var novērot arī citās attiecībās. Kaut kādi izteicieni, mēģinājums fiziski ietekmēt, to var jau pamanīt sākuma attiecībās.” (Edgars, 19)
- **Sievietei ir jāšķiras no sava vardarbīgā vīra.** Divi respondenti, neskatoties uz to, ka viņi uzskata, kad vīriešiem ir nepieciešama palīdzība, atklāj savās intervijās, ka tomēr vardarbīgu uzvedību pilnībā izmainīt nevar. Ja vardarbība ir ģimenē, tad tā arī būs turpmāk. „Tur vienkārši ir jārisina radikāli problēmas, vai sievietei jāšķiras no sava vīra, vai jāmeklē citi ceļi. Ja tas ir sistemātiski, tad tas tiks darīts un nekas tur nemainīsies. Pat ja mainīsies dzīves apstākļi, tāpat kaut kas būs. ” (Artūrs, 27) „Tas ir

atkarīgs no paša cilvēka, ja viņš māc savākties, tad māc, ja nemāc, tad arī var vardarbība atkārtoties. ” (Uldis, 23)

Jautājot respondentiem, vai sabiedrībai būtu jāiejaucas ģimenes vardarbības problēmā, lai to mazinātu, respondenti atzīst, ka vajadzētu, „*bet visi skatās, ka pašam ir labāk. Nevienam neiejaucies, jo visiem pietiek savējās problēmas. Šobrīd ir pārāk smagi laiki, lai vēl citas problēmas risinātu, tāpēc sabiedrība arī neiejaucas.*” (Uldis, 23)

Arī Artūrs citu ģimenes attiecības nejaucās, jo viņš uzskata, ka tas nav īsti pareizi.

Jānis atklāj savā intervijā, ka, ja tu centīsies palīdzēt cietušai sievietei, tad paliksi pats vainīgs. Tāpēc viņš uzskata, ka nekas nemainīsies, ja viņš šajās attiecībās iejaucies. „*Labi, tas ir viņas vīrs, varbūt tanī brīdī viņa ir saērcējusies ar viņu, viens otram iesītis; protams, sieviete arī nestāv rokas nolaidusi, sieviete arī krāmē tur ar pannu vai ar kaut kādu priekšmetu. Abi staigā ar zilumiem, otrā dienā atkal viss ir labi. Ja kāds iemaisīsies no malas, pēc tam viņi teiks, ko jūs lienat mūsu ģimenē, vai tad tā ir tava darīšana. Mana ģimene, ko es gribu, to es daru. Sieviete pati izvēlas dzīvot kopā ar tādu vīrieti vai nē.*” (Jānis, 55)

Respondentu piedāvātie risinājumi, kā var efektīvi samazināt vardarbību pret sievieti ģimenē, ir līdzīgi citu autoru piedāvājumiem, kuri tika analizēti un apkopoti teorētiskajā daļā. Salīdzinot vīriešu piedāvātos risinājumus ar teorētiskajā daļā apkopotajiem, iegūstam sekojošo, ka, lai efektīvi samazinātu vardarbību pret sievieti ģimenē Latvijā, pirmkārt, ir nepieciešama atbilstoša programmas izveide vardarbīgiem vīriešiem, kurā iekļautu ārstēšanos no alkoholisma un individuālu psiholoģisku palīdzību. Palīdzībai ir jābūt bezmaksas, un tai jābūt vērstai gan uz sievieti – upuri, gan uz vīrieti – varmāku. Ir nepieciešamas arī izmaiņas Krimināllikumā, lai varētu sodīt vīriešus par vardarbīgu izturēšanos pret sievieti ģimenē. Ne mazāk svarīga ir arī sociālās iemācīšanās pieeja kā viena no iespējām samazināt vardarbību pret sievieti ģimenē, t.i., pareiza bērnu audzināšana, ka pret sievietēm ir jāizturas ar cieņu un ka konfliktus jāatrisina ar nevardarbīgiem veidiem. Savukārt ceturtais virziens varētu būt – daudzpusīga un pilnīga informācija, kas orientēta uz problēmu apzināšanos un uz problēmu risināšanu, jo nereti cilvēkiem trūkst informācijas par to, kas ir vardarbība ģimenē, kā to atpazīt, un par iespējamiem palīdzības veidiem.

Pārējie respondentu piedāvātie risinājumi ir atšķirīgi no citu autoru dotajiem, bet tie ir veidi, kuri vīriešu skatījumā varētu novērst vīriešu vardarbīgo uzvedību ar sievietes palīdzību, ja sieviete būtu saprotošāka pret vīrieti vai ja viņa izšķirtos no šī vīrieša. Tāpat sieviete var vardarbību novērst, ja laikus pamana vīriešu vardarbīgo uzvedību attiecību sākumā.

4. Ekspertu viedoklis par vardarbību pret sievieti ģimenē

4.1. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņu analīze

Īpaša vērība tika pievērsta arī intervijām ar ekspertiem, jo viņiem ir nopietna pieredze, strādājot gan ar upuriem, gan ar varmākām. Viņi katru dienu saskaras ar vardarbību, kura ir vēsta pret sievieti ģimenē. Viņi ir speciālisti savā jomā, tāpēc viņi spēj visobjektīvāk raksturot, cik nopietna ir vardarbības problēma Latvijā, kādi ir tās cēloņi, un piedāvāt iespējamus risinājumus, lai to mazinātu.

Visi aptaujātie eksperti uzskata, ka vardarbība pret sievieti ģimenē Latvijā ir milzīga problēma, ja ņem vērā visas vardarbības formas. Rīgas Domes Vidzemes priekšpilsētas sociālā dienesta atbalsta nodaļas ģimenēm ar bērniem vadītāja Kristīne Vanaga uzskata, ka vardarbība Latvijā ir izplatītāka nekā Rietumu valstīs.

Krīzes centra „Skalbes” direktores vietniece un konsultante Aiga Abožina uzsver, ka katru dienu vismaz viena sieviete, kura ir cietusi no vardarbības, meklē palīdzību krīzes centrā.

Ģimeņu psiholoģiskā atbalsta centra “Līna” klīniskā psiholoģe Inga Skreitule uzskata, ka katrā ģimenē noteikti var atrast kādas emocionālās vardarbības izpausmes un ka fiziskā vardarbība arī ir ļoti izplatīta.

Arī Psihiskās veselības centra “Dzintari” klīniskā psiholoģe Dace Ķiršakmene atklāj, ka šī vardarbības problēma ir liela tādā nozīmē, ka jebkurš ir ar to saskāries. Pat, ja tā nav milzīgi negatīva pieredze, tad vardarbības epizodes ir gan skolās, gan ģimenes attiecībās. *“Katrs no mums atceras bērnībā, kas ir bijis un ko var izvērtēt kā vardarbību.”*

Vairāki eksperti uzsver, ka vardarbības problēma pret sievieti ģimenē visbiežāk ir sastopama sociāli nelabvēlīgās ģimenēs. Tās ir ģimenes, kuras ir ar zemu materiālo, sociālo un izglītības līmeni un kurās bieži vīrietis vai arī sieviete lieto alkoholu.

Šajās ģimenēs bieži vien eksperti novēro arī, ka sievietēm nav atbalsta no radnieku puses un ka vardarbības laikā ģimenes ļoti atsvešinās no viņiem.

Tajā pašā laikā aptaujātie eksperti min normālās, formāli labvēlīgās ģimenes, kuras ir materiāli nodrošinātas, bet tajās nav svarīgas savstarpējās attiecības, cieņa vienam pret otru, kā arī mīlestība.

Aiga Abožina stāsta savā intervijā, ka sabiedrībā var sastapt priekšstatu, ka vardarbība notiek tikai sociāli nelabvēlīgās ģimenēs, kurās ir zems izglītības līmenis, ka tās ir parasti krievu un čigānu tautības ģimenes, bet latviešu tautības ģimenēs, ģimenēs ar augstu izglītības līmeni un turīgās ģimenēs tā nav sastopama.

Aiga Abožina turpina, ka „*vardarbībai nav tomēr sakara ar etniskiem un ticības jautājumiem, ar izglītības un labklājības līmeni. Tanīs ģimenēs, kurās, piemēram, ir ļoti labvēlīga ekonomiska situācija un tās ir intelektuāli attīstītas, bieži vien varmāka tās taktikas izvēlas ļoti rafinēti, smalki. Respektīvi kaut kādā veidā finansiālās iespējas arī to vardarbību veido. Ja ģimenē ir iespēja, ka sieviete var nestrādāt, bieži vien tadās bagātās ģimenēs varmāka mēģina izolēt upuri, mēģina panākt, lai viņai nav draugu, radnieku kontakta, nav darba un naudas. Viņš mēģina sievietei atņemt visu, neļaujot viņai strādāt, liek sīki un smalki atskaitīties par to, kur viņa tērē vīra naudu, kuru viņš viņai ir iedevis, kaut gan naudas ir pietiekoši*”.

Sievietes ģimenē visbiežāk cieš no vīriešu emocionālās vardarbības, to grūtāk ir nokontrolēt un sievietes to nespēj saskatīt. Emocionālā vardarbība vienmēr ir saistīta ar fizisko vardarbību. Savukārt fiziskā vardarbība bieži vien ir saistīta arī ar seksuālo vardarbību. Aiga Abožina uzskata, ka par seksuālo vardarbību sievietei ir daudz grūtāk runāt, jo tas ir saistīts ar intīmām ķermeņa daļām. Ar seksuālo vardarbību ir saistīti daudz mītu un stereotipu.

Aptaujātie eksperti intervijās uzsver, ka vīriešu vardarbība pret sievietēm ģimenē ir ilgstoša. Tā var ilgt no pieciem līdz divdesmit gadiem.

Resursu centra sievietēm “Marta” sociālā darbiniece Sandra Zalcmāne savā intervijā stāsta, ka “*ir sievietes, kuras pirmo reizi neatļauj vīrietim pacelt roku vai kaut*

kādā brīdī pazemot sevi, tad varētu būt tā, ka viņas pamet savu vīru pēc mēneša kopdzīves. Bet pārsvarā gadījumu ir tādi, ka viņas piedod vardarbīgiem vīriem, un tad šie gadījumi paliek smagāki un tas laiks ievēlās.”

Eksperti savās intervijās raksturo gan sievietes, kuras ir cietušas no vardarbības, gan vīriešus, kuri ir vardarbīgi pret sievietēm ģimenē.

Pēc ekspertu pieredzes cietušās sievietes varētu raksturot šādi: viņas ir vidēji vecumā no trīsdesmit līdz četrdesmit gadiem, nedrošas, bailīgas un depresīvas. Parasti viņām ir slēptas dusmas, zems pašvērtējums, vainas sajūta un kauns par to, kad pret viņām ģimenē vīrieši vardarbīgi izturās. Viņas vienmēr meklē iemeslus sevī, kāpēc viņa ir upuris, viņas neskatās uz realitāti. Viņas jūtas nepilnvērtīgas kā sievietes, jo ir izjutušas necieņu pret sevi. Tāpat viņas ir nespējīgas cīnīties un atbildēt par savu dzīvi, jo viņas ir vardarbīgo vīriešu iebiedētas. Bieži vien neredz iespējas, kā atrisināt vardarbības problēmu, un ir tik apjukušas, ka nevar veikt pat praktiskas lietas – reizēm viņas ir dezorientētas.

Sandra Zalcmane intervijā stāsta, ka *“sievietes dzīvo apburtajā lokā, jo viņas neko neredz. Viņām ir tās saucamās ambivavelantās jūtas pret savu varmāku. Ir vardarbības cikls un ir tas saucamais medus mēnesis, pēc kura atkal tā vardarbība atkārtojas. Sieviete nemitīgi dzīvo tādās ilūzijās, līdz kamēr mērs ir tik pilns, ka viņa pati aiziet no mājas, ņemot līdz bērnus, vai arī viņa kaut ko krasi izdara.”* Dēļ labo brīžu sieviete izvēlas palikt vardarbīgās attiecībās un notic, ka atkal viss būs labi.

Eksperts Inga Skreitule arī norāda, ka sievietes mēģina attaisnot savus vardarbīgos vīrus ar to, *“ka viņiem ir bijusi tāda bērnība vai arī viņu vecāki ir bijuši vardarbīgi pret viņu. Viņi ir tādi, tāpēc ka daudz ir cietuši vai ka viņi daudz lieto alkohola. Tad, kad viņš nelieto alkoholu, tad viņš nav vardarbīgs. Savukārt citas domā, ka viņš ir psihiski slims.”*

Lielākoties šīs sievietes ir cietušas no vardarbības arī bērnībā. Tas ir tas, ko viņas bērnībā ir pieredzējušas, kas viņām ir pazīstams un tuvs, neskatoties uz to, ka šī pieredze ir nepatīkama. Viņas neprot veidot attiecības ar nevardarbīgiem vīriešiem, jo viņi liekas sveši, tā ir cita pasaule.

Savukārt vardarbīgo vīriešu raksturojums ir sekojošs: bieži vien viņš ir sociāli adaptēts un daudzi viņu uztver kā ļoti patīkamu, laipnu, iejūtīgu cilvēku un sarunu biedru.

Tādā veidā viņš sabiedrībā veiksmīgi pilda savas sociālās maskas, bet, esot mājās, viņš kļūst agresīvs, nekontrolē savas emocijas un uzvedību, kļūst impulsīvs, jūtas vājš, un tādēļ viņam ir vajadzīgs kāds ģimenē, kurš jūtas vēl vājāks par viņu, lai viņš tādā veidā justos nedaudz spēcīgāks.

No otras puses viņš ir varas kārs arī citās attiecībās. Viņš mēģina kontrolēt vai kaut kādā veidā pakļaut citus cilvēkus.

Ekspertam Dacei Ķiršakmenei liekas, „*ka diezgan bieži viņi ieņem nozīmīgus amatus. Tā ir viena grupa, un ir otra grupa, kura tā kā gribētu, bet kas nav neko dzīvē sasnieguši. Vieni, kuri tikuši pie varas, bet otri, kuri nav, un tāpēc mēģina to varu realizēt mājās. Viņi var to varu realizēt tikai tur, kur viņi jūt pretī, kad ir kāds vājāks cilvēks. Bieži vien viņi, teiksim starp citiem vīriešiem, neizrāda šīs varas tendences. Viņi tiešām atrod bērnus, sievietes vai vecus cilvēkus, kaut ko, kas ir vājāks, kas nepretosies un kas nevarēs sevi aizsargāt.*”

Gan vīrietis, gan sieviete tic tradicionālai lomu sadalei sabiedrībā: vīrietis ir galva ģimenē, kontrolētājs un valdītājs, bet sieviete ir tikai izpildītāja.

Parasti viņam ir arī pašvērtējuma problēmas, t.i., viņam ir zems pašvērtējums. Vardarbīgam vīrietim ir grūti runāt par sevi un savām jūtām, viņš nezuticas citiem cilvēkiem.

Šāds vīrietis arī cenšas nepieļaut, lai blakus sievietei būtu kādi atbalstoši cilvēki. Viņš cenšas parliecināt, ka viņi ļoti slikti ietekmē viņu, un neļauj sievietei ar viņiem tikties.

Sarunās ar ekspertiem tiek atklāti vairāki pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības cēloņi:

- **Vardarbības pieredze bērnībā.** Bieži vien vardarbīga vīrieša vecāku attiecības ir bijušas līdzīgas. Viņi ir izauguši ģimenēs, kurās vīrietis ir bijis varmāka. Līdz ar to vīrieši iemācās, ka vardarbība ir normāls veids, ko var izmantot, lai kontrolētu un pakļautu otru. Viņi iemācās, kā jātiek galā ar savām iekšējām izjūtām. Viņiem nav citas pieredzes un nezina, ka attiecības var arī būt savādākas. Tās ir audzināšanas sekas – neprasme audzināt bērnus.

Aiga Abožina uzsver, ka „dzīvojot vardarbīgā vidē, zēns iegūst noteiktus scenārijus, shēmas, viņš mācās vīriešu lomu, ka vardarbīga uzvedība ir normāla un dabīga, un tā vīrietim ir jāizturas pret sievieti. Tas nav tik apzināti, tas notiek zemapziņas līmenī”.

Savukārt, ja meitene aug vardarbīgā ģimenē, tad viņa mācās no mātes, kā sievietei ir jāizturas un, ka sievietei ir jāpieņem vardarbība. Tas kļūst par normu, ka pret sievieti vīrietis var izturēties vardarbīgi.

Dace Ķiršakmene savā intervijā apgalvo: „Tas nav tā, ka varmācība ģimenē izsauc varmācību nākotnē, bet, ja tā ir reālajā dzīvē, tad pieredzei ir pagātnes pieredze.”

- **Sociālā nenodrošinātība un vispārējais nedrošības līmenis.** Šobrīd sabiedrībā ir liela nedrošība par savu nākotni, tas saasina vardarbību un emocijas ģimenē. Tiem, kuriem ir grūtības valdīt pār emocijām un tās kontrolēt, tie nesavaldās un ir vardarbīgi pret sievietēm.

Jelgavas Municipālās policijas darbinieks savā intervijā stāsta, kas notiek, kad vīrietis paliek bez darba vai arī atrod darbu par zemāku atalgojumu. Viņš saka, ka „sievai tas neapmierina, un viņa sāk viņu lamāt. Viņa salīdzina ar citu sievu vīriem, kuri pelna vairāk vai strādā vairākos darbos. Viņa prasa vīram, kas tu esi par vīrieti, ka nevari uzturēt savu ģimeni. Rezultātā vīrietis neiztur un kļūst vardarbīgs. Sievietei jābūt saprotošākai, kad vīrietis zaudē darbu. Ir gadījumi, kad vīrietis zaudē darbu, viņš izdara pašnāvību, jo krīt panikā, ko sieva par to teiks.”

- **Emocionālā neizglītība.** Vīrieši nemāk runāt par savām emocijām vai arī maz izvēlas runāt par tām. Mātes iemāca saviem dēliem, ka vīriešiem ir jābūt spēcīgiem un ka viņi nekad neizrāda savus pārdzīvojumus.
- **Vīriešu zemo pašvērtējums.** Vīriešu vardarbīgā uzvedība ir saistīta ar viņu zemo pašvērtējumu un ar to, ka viņi jūtas vāji. Varmācīgā uzvedība ir veids, kā viņi mēģina slēpt savu vājumu.
- **Alkohols.** Nereti ir tā, ka alkohols pamudina vīriešus uz impulsīvām negatīvu emociju izlādēm. Alkohols ir riska faktors, kas mazina vīrieša paškontroli.

Eksperte Inga Skreitele pieļauj, ka „šie cilvēki, kad viņi iedzer, biežāk ir fiziski vardarbīgi, bet skaidrā prātā tāpat ir vardarbīgi, tikai emocionāli.”

- **Priekšstati par dzimuma lomām.** Liela nozīme ir sabiedrībā valdošajiem priekšstatiem par dzimumu lomām. Sabiedrībā priekšstati par dzimuma lomām galvenokārt akcentē vīriešu privilēģijas un atzīst, ka vīrietim ir jābūt agresīvam un viss ir jākontrolē, lai būtu pilnvērtīgs vīrietis. Šie priekšstati uztur vardarbību pret sievietēm ģimenē.
- **Vīrieša neprasme tikt galā ar savām emocijām un iekšējām problēmām.** Vīrieši neprot sakārtot savas emocijas un izpaust tās pieņemamākos veidos. Viegļākais ir kādam iesist – fiziskā un nejaukā veidā tikt galā ar savām iekšējām problēmām.

Eksperte Aiga Abožina savā intervijā atklāj, ka „vīrietī iekšā ir šis konflikts. Varmākam ir pilnīgi nepieņemami un neiespējami saprast, ka otrs var gribēt kaut ko citu, kaut ko savādāku. Attiecībās ir jābūt kompromisiem un dialogiem, un vīrietis visu laiku satiekas ar šo sajūtu, un viņš netiek ar to galā. Tas rada bezspēcības sajūtu, un viņš šo bezspēcības sajūtu atrisina ar spēku. Vīrieši ir fiziski spēcīgāki, tādēļ viņš iesit viņai pa seju un viņa vairs nerunā tā kā viņš negrib. Tas strādā, tā ir perfekta shēma”.

- **Sieviešu vardarbība pret vīriešiem var izsaukt vīrietī vardarbīgu uzvedību.** Arī sievietes, protams, ir vardarbīgas, bet vairāk tā ir emocionālā vardarbība. Zināmā mērā sievietes ar savu emocionālo vardarbību pamudina vīriešu fizisko vardarbību, bet tas nekādā gadījumā neattaisno to, kurš ir vardarbīgs.

Eksperte Kristīne Vanaga stāsta savā intervijā, ka „ja sieviete ir cietusi jau kādreiz no vardarbības un ja tas nav risināts, tad neapzināti provocē vardarbību. Bet tie vīrieši, kas prot sevi kontrolēt, tie tad vai nu ar šādām sievietēm nedzīvos kopā vai arī viņi spēs sevi savaldīt un risināt šo jautājumu.”

- **Krimināllikumā nav atbilstošs sods par viegliem miesas bojājumiem.** Krimināllikums šobrīd paredz, ka kriminālatbildība var iestāties tikai tad, kad ir ļoti smagi miesas bojājumi. Savukārt par viegliem miesas bojājumiem ir paredzēts tikai administratīvais sods (naudas sods līdz Ls 50). Tā ir liela problēma, ka krimināllikumā nav izstrādāta atbilstoša soda sistēma. Lielākā daļa vīriešu to apzinās, ka viņus likumiski nevar sodīt un ka policija var ar viņiem tikai aprunāties.
- **Sabiedrības nostāja attiecībā par vardarbības pret sievietēm problēmu ģimenē.** Sabiedrība parasti nevēlas iejaukties ģimenes problēmās, kurās norisinās vardarbība, jo uzskata, ka tā ir privāta laulāto lieta.

Eksperte Dace Ķiršakmene atklāja, ka daudzi vēl joprojām uzskata, „*ka tas ir normāli, ka reizēm vīrietis atnāk mājās piedzēries, un, ja ne piekauj, tad nolamā visus pēc kārtas un sāk ieviest mājās savu kārtību*”. Tāda attieksme visbiežāk ir sastopama laukos, kur visi šo situāciju zin un kur bieži vien vardarbība ir pierasta un akceptēta.

Apkopojot ekspertu teikto, jāsecina, ka vardarbība ir norma tiem (gan priekš sievietes, gan priekš vīrieša), kuriem ir bijusi vardarbības pieredze bērnībā. Tā kā vardarbība ir audzināšanas sekas, tad zēns mācās no tēva lomas, ka vardarbīga uzvedība ir normāla un dabīga, un tā vīrietim ir jāizturas pret sievieti, bet sieviete, savukārt, mācoties no mātes lomas, iemācas, ka sievietei ir jāpieņem šī vīrieša vardarbīgā uzvedība, viņa savā ziņā to akceptē.

Šie cilvēki neprot veidot attiecības ģimenē ar sabiedrībā akceptētiem līdzekļiem, jo viņiem nav citas pieredzes, kā tās veidot.

Arī vīrieši uzskata, ka vardarbība ir iemācīta. Tāpat var iezīmēt citas līdzības starp vīriešu un ekspertu cēloņu skaidrojumiem, piemēram, ka alkohola lietošana, vīriešu zemais pašvērtējums, sociālā nenodrošinātība un vispārējais nedrošības līmenis veicina vardarbību pret sievietēm ģimenē.

Bet var arī saskatīt atšķirības uzskatos starp vīriešiem un ekspertiem, kas izraisa vardarbību pret sievietēm ģimenē. Vīrieši uzskata, ka sieviete mēdz būt vainīga, ka

ģimenē ir vardarbība, jo viņas izprovicē vīriešus uz vardarbīgu uzvedību. Savukārt, eksperti nepiekrīt tam. Jā, viņi atzīst, ka sievietes arī mēdz būt vardarbīgas, tikai emocionāli, bet tik un tā nav pieļaujama fiziskā vardarbība pret sievietēm ģimenē. Tas neattaisno vīrieša vardarbīgo uzvedību, jo nevienam nav tiesības otru fiziski aizskart.

4.2. Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamie risinājumi ekspertu skatījumā

Arī eksperti, tāpat kā vīrieši, atzīst, ka vardarbība pret sievietēm ģimenē ir nozīmīga problēma Latvijā un ka visai sabiedrībai ir jācīnās ar to, lai to mazinātu.

Pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas iespējamus risinājumus ekspertu skatījumā autore var iedalīt sekojoši:

- ***Darbs gan ar sievietēm , gan ar vīriešiem (cilvēkiem kopumā), kuri nekad nav bijuši vardarbīgi un kuriem nav risks iesaistīties šādās attiecībās.***

Cilvēkus ir jāinformē, ka sabiedrībā eksistē mīti, kuri veicina vardarbību pret sievietēm ģimenē. Viņiem ir jāsaprot, ka vardarbība ģimenē nav ģimenes problēma, tā ir visas sabiedrības problēma. Aiga Abožina uzsver, ka “*ja kāds kādu sit dzīvoklī, tad tas ir tas pats, ka kāds sit kādu uz ielas. Tam nav starpības*”, un būtu svarīgi, ka apkārtējie vairāk iesaistītos problēmas risināšanā un sadzirdētu, kas notiek. “*Ja man aiz sienas kāds kliedz, nevis teikt, ka viņi paši tiks galā, bet man ir jāizsauc policistus.*”

Dace Ķiršakmene uzskata, ka “*tas ir informētības un laika jautājums, mūsu pašu audzināšanas jautājums, ka mēs to tiešām izprotam kā nopietnu lietu, ka tas nav tikai sīkums, ja kāds kādu sit vai kāds kādu regulāri aizvairo negatīvā veidā*”.

- ***Darbs ar cilvēku grupu, kuri varētu būt vardarbīgi un kuri varētu kļūt par upuriem.***

Savukārt šo grupu vajadzētu daudz informēt, kādas ir nevardarbīgas attiecības ģimenē. Ir vajadzīga gan tiesiska, gan psiholoģiskā informācija.

Kristīne Vanaga uzskata, ka būtu svarīgi izveidot atbalsta grupas, pirmkārt, priekš vecākiem, kuriem ir mazi bērni, lai vecākiem mācītu, „*ka no agras bērnības bērnus ir*

jāmāca labo attieksmi, ka bērnus ir jāmīl un jāciena, ka ir jāapmierina viņu emocionālās vajadzības”, lai viņi varētu normāli attīstīties.

Tāpat ir jāizglīto gan bērni, gan pieaugušie, kā var atrisināt konfliktsituācijas nevardarbīgā veidā, kā var risināt savas iekšējās neskaidrības un iekšējos konfliktus, lai tie nekļūtu par ļaunu apkārtējiem.

Skolās ir nepieciešamas profilaktiskas programmas, lai meitenēm mācītu atpazīt vardarbīgas attiecības, jo ir ļoti daudz jaunas meitenes, kuras iesaistās attiecībās, kurās viņas tiek pazemotas un aizskartas. Inga Skreitule uzskata, ka arī greizsirdība savā ziņā ir brīdinājuma signāls tam, ka vīrietis ir vardarbīgs.

Vairāki eksperti apgalvo, ka arī attiecību sākumā sieviete var pamanīt vīrieša vardarbīgo uzvedību: ka viņš ir kontrolējošs, greizsirdīgs, vēlas, lai viņa velta viņam visu uzmanību, viņš visu pārbauda un sīki izjautā, ar ko viņa tikās un kur viņa bija.

□ ***Darbs ar upuriem un varmākām.***

Ar šīm grupām jāstrādā dažādos līmeņos.

Varmākām ir jāpiemēro piespiedu ārstēšanās shēma, kura būtu valsts apmaksāta. Šajā shēmā ir jāiekļauj individuālo psihoterapeitisko palīdzību apmēram gadu, ja ir problēmas ar alkoholu, tad arī ārstēšanos no alkoholisma.

Tāpat vardarbīgam vīrietim ir jāuzņemas atbildība par to, ko viņš dara un ko runā, un jāzina, kādas sekas vardarbība var atstāt uz otru cilvēku. Vīriešiem ir jāreķinās, ka vardarbīga uzvedība nav pareiza uzvedība un ka par šādu uzvedību viņš var saņemt sodu. Aiga Abožina apgalvo, *“ja vīrietis zinātu, ka, ja viņš pacels roku, tad viņam būs tādas sekas, viņš apdomātos”.*

Savukārt upuriem ir nepieciešama bezmaksas psiholoģiska, sociāla un tiesiska palīdzība. Īpašs uzsvars tiek likts, ka Krimināllikumā ir jāiekļauj aizliegumu tuvojies upurim, jo sieviete ir neaizsargāta pat tad, ja viņa pārtrauc attiecības ar vardarbīgu vīrieti, un, ka ir jāizveido patversmes sievietēm, kuras cieš no vardarbības ģimenē, jo bieži vien sievietēm ir jādzīvo vardarbīgās attiecībās, jo viņām nav, kur citur dzīvot.

Visos iepriekšminētajos virzienos ir svarīgi, lai valsts līmenī atzītu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu. Vardarbīgiem vīriešiem ir jāsaprot, ka sabiedrība

neakceptē viņu uzvedību, un upuriem ir jāsaprot, ka viņi nav vieni šajā problēmā. Vardarbīgu uzvedību var mainīt, ja vīrietis to vēlas un ja apzinās, ka tā ir problēma.

Eksperti vardarbības pret sievieti ģimenē novēršanas veidos galvenokārt ietver: aizstāvēšanu un apziņas paaugstināšanu, izglītību, lai tā veidotu nevardarbīgu kultūru, apmācību, pakalpojumu nodrošināšanu upuriem un pāridarītājiem un likumīgās reformas. Patreiz Latvijā no visiem ekspertu nosauktajiem veidiem pilnīgi darbojas tikai pakalpojumu nodrošināšana upuriem. Otrais solis, kurš ir ne mazāk svarīgs, mazinot vardarbību pret sievieti ģimenē, ir valsts sociālās politikas ietvaros izstrādāta programma darbam ar vardarbības veicējiem. Ideālā variantā, krīžu centriem, kuri palīdz vardarbības upuriem, būtu vēlams sadarboties ar citām līdzvērtīgām organizācijām un iestādēm, kuru klients ir varmāka un kur tiek veikts darbs orientēts uz šī vīrieša uzvedības izmainīšanu un psiholoģisko palīdzību. Tas varētu palīdzēt ģimenes atveseļošanas procesā un padarīt rehabilitāciju un reintegrāciju veiksmīgāku, kā arī ļautu izvairīties sievietei no vardarbības pieredzes nakotnē, it sevišķi gadījumos, kad vardarbība ir notikusi ģimenē.

Krīzes centrs „Skalbes” ir vienīgā iestāde, kura kopš 2002. gada piedāvā specifisku psiholoģisko palīdzību vīriešiem, kuri izturas vardarbīgi pret savām partnerēm, lai palīdzētu vardarbīgo uzvedību pārtraukt un veicinātu izmantot nevardarbīgus dusmu izpausmes veidus, bet no 1223 krīzes centra klientiem tikai 3% ir šādu klientu. Tas ir ļoti maz un, kā stāsta Inga Skreitule, tad tieši sievietes ir tās, kuras pierunā savus vardarbīgos vīrus meklēt palīdzību. Tas nav efektīvi, jo viņi atnāk tikai uz dažām konsultācijām un pēc tam vairs nenāk, jo viņi nav gatavi runāt par savu problēmu un uzskata, ka sieviete ir vainīga pie tā, ka viņš tāds ir. Ja šādas nevardarbīgās uzvedības grupas būtu kā piespiedu ārstēšanās, tad šādu klientu būtu vairāk un varētu sagaidīt labākus rezultātus vardarbības pret sievieti ģimenē problēmas novēršanā.

Secinājumi

Kaut arī Latvijā nav oficiālas statistikas par vardarbības upuriem ģimenē, sabiedrisko organizāciju un valsts iestāžu, kā arī vīriešu pieredze liecina, ka vardarbība pret sievieti ģimenē ir nopietna indivīda drošības un veselības aizsardzības problēma. Samierināšanās ir drauds jebkura indivīda drošībai, kā arī fiziskai un garīgai veselībai.

Visa veida vardarbības izpausmes pret sievieti un arī pret vīrieti, apdraud ilgtspējīgu tautas attīstību un stabilas un taisnīgas sabiedrības izveidi.

Atbilstoši darba mērķim un izvirzītajiem uzdevumiem, autore var izvirzīt vairākus secinājumus.

Pirmkārt, vardarbību pret sievieti ģimenē nevar novērst, kamēr tā nav pilnībā izprasta. Iespējams, pirmais solis, mazinot vardarbību ģimenē, ir darbs ar vardarbības izprašanu par tās cēloņiem. Galvenie vardarbības pret sievieti ģimenē cēloņi vīriešu un ekspertu skatījumā ir:

- Vardarbība, it īpaši vardarbība ģimenē, ir cikliska, tā parādās no paaudzes paaudzē, tas savukārt nozīmē, ka bērni aizgūst uzvedības modeli no saviem vecākiem;
- Sociālā nenodrošinātība un vispārējais nedrošības līmenis rada vīriešos bezspēcību, paaugstina vardarbības draudus. Tā veicina alkohola lietošanu ģimenē, kas savukārt mazina vīrieša paškontroli un pamudina uz impulsīvu negatīvu emociju izlādi;
- Emocionālā neizglītība un vīriešu zemais pašvērtējums ir saistīti ar vardarbību pret sievieti ģimenē. Vīrieši neprot atklāt savas pozitīvās emocijas un jūtas, tāpēc ģimenē nav siltu attiecību un bieži vien liekas, ka nav arī mīlestības vienam pret otru. Savukārt patoloģiska greizsirdība nozīmē greizsirdīgu uzvedību un to, ka vīrietim ir pašvērtējuma problēmas, kuras tiek risinātas, pazemojot vai pastiprināti kontrolējot sievieti. Pielietojot vardarbību pret sievieti, kura ir fiziski vājāka, viņš slēpj savu neprasmi tikt galā ar savām emocijām un iekšējām problēmām;
- Priekšstati par dzimuma lomām sabiedrībā uztur vardarbību pret sievieti ģimenē. Šie priekšstati galvenokārt akcentē vīriešu privilēģijas un

dominēšanu pār citiem un atzīst, ka vīrietim ir jābūt agresīvam un kontrolējošam, lai būtu pilnvērtīgs vīrietis. Vīrieši tiek arī socializēti ticēt vīrišķības stereotipam un tradicionālai lomu sadalei sabiedrībā: vīrietis ir „ģimenes galva”, kontrolētājs un valdītājs, bet sieviete ir izpildītāja;

- Nevēlēdamās atzīt un iejaukties ģimenes problēmās, sabiedrība akceptē tādā veidā vardarbību pret sievieti ģimenē. Arvien sabiedrībā valda uzskats, ka privātas problēmas ir jārisina ģimenes iekšienē;
- Atbilstoša soda neesamība Krimināllikumā par viegliem miesas bojājumiem, uztur vīriešos apziņu, ka neviens nevar sodīt par viņa vardarbīgo uzvedību.

Ir vairāki iemesli, kāpēc ir sarežģīti atrisināt vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu. Pirmkārt, tā ir neatpazīta. Otrkārt, ja tā ir atpazīta, tad ir kauns par to runāt. Un, treškārt, to ir sarežģīti pierādīt un reģistrēt.

Pēc ekspertu intervijām autore secina, ka vardarbība ir norma tiem, kuriem ir bijusi vardarbības pieredze bērnībā. Tas ir saistīta ar to, ka bērni aizgūst vardarbīgu uzvedību no saviem vecākiem. Zēns iemācās, ka vardarbīga uzvedība ir normāla un dabīga un ka tā vīrietim ir jāizturas pret sievieti. Savukārt, meitene iemācas, ka sievietei ir jāpieņem vīrieša vardarbīgā uzvedība un ar savu attieksmi akceptē vardarbību pret sevi. Cilvēki neprot veidot attiecības ģimenē ar sabiedrībā akceptētiem līdzekļiem, jo viņiem nav citas pieredzes, kā tās veidot. Vīrieši neprot atrisināt konfliktus, savas iekšējās problēmas un nesaskaņas nevardarbīgā veidā. Vienkāršākais ceļš kā kaut ko iegūt sev ir izmantot fizisko spēku, lai dabūtu to, ko vēlas.

Vīrieši, kuri paši ir bijuši vardarbīgi vai arī ir pieredzējuši vardarbību bērnībā, neatzīst, ka uztvertu vardarbību kā normu. Viņi pat pauž uzskatu, ka vardarbība ir nevēlama parādība. Tanī pašā laikā izskaidrojot to, kā neizbēgamu spriedzes rezultātu, kura var veidoties neatkarīgi no attiecībām ar sievieti.

Gan intervētie vīrieši, gan eksperti atzīst, ka vardarbība pret sievieti ģimenē ir nozīmīga problēma Latvijā, tāpēc ir nepieciešami enerģiski un efektīvi novēršanas pasākumi, lai mazinātu vardarbību pret sievieti ģimenē. Tātad pret sievieti ģimenē vērstās vardarbības novēršanas virzieni ir sekojoši:

- ⇒ Darbs gan ar sievietēm, gan ar vīriešiem, kuri nekad nav bijuši vardarbīgi un kuriem nav risks iesaistīties šādās attiecībās;
- ⇒ Darbs ar cilvēku grupu, kuri varētu būt vardarbīgi un kuri varētu kļūt par upuriem;
- ⇒ Darbs ar upuriem un varmākām.

Lai novērstu vardarbību pret sievieti ģimenē Latvijā, risinājumu sniegtu palīdzības un krīzes centru izveide ne tikai priekš vardarbības upuriem – sievietēm, bet arī priekš vardarbības veicējiem – vīriešiem. Būtu vēlams izveidot veselu patversmes tīklu sievietēm. Bieži vien izpratnes par vardarbību trūkums sabiedrībā izraisa situāciju, kad upuri paši tiek vainoti notikušajā un atkārtoti padarīti par upuriem, tāpēc ir nepieciešams izglītēt sabiedrību ar daudzpusīgu un pilnīgu informāciju, kas orientēta uz problēmu apzināšanos un uz problēmu risināšanu. Likumdošanas sistēmas un policijas nespēja aizsargāt sievietes no vardarbības var pastiprināt tās graužošo ietekmi uz visu sabiedrību. Ir jāņem vērā, ka vardarbība pret sievieti ģimenē ir īpašs vardarbības veids, tāpēc juridiski pret to būtu jāattiecas citādi nekā pret vardarbību, kas notikusi uz ielas: jāievieš atbilstošs sods par miesas bojājumiem un normu par varmākas aizliegumu tuvoties vardarbības upurim, lai garantētu viņu drošību.

Pamatojoties uz veikto pētījumu var izvirzīt sekojošu hipotēzi tālākai izpētei – Ja arī tiek atzīts, ka vardarbība nav uzskatāma par normālu parādību, tanī pat laikā, attaisnojošu apstākļu gadījumā, tā ir pieļaujama ģimenē.

Izmantotās literatūras saraksts

1. Bite I., Sebre S. (01.2002) *Indivīds un tuvākās attiecības*. Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2002/2003
2. *Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā* (2000) R.: Izglītības soļi
3. Dobelniece S. (2000) *Nabadzības kultūras veidošanās Latvijā*. Nauda. Dzīvesstils. Identitāte, R.: LU
4. *Dzimums un tautas attīstība Latvijā* (1999) R.: UNDP
5. Eiropas parlamenta ziņojums (1994)
6. Isdals P. (2001) *Varmācība pret sievietēm – vīrišķības problēma un vīriešu atbildība*. Par agru? Par vēlu?, R.: LU Dzimtes studiju centrs
7. *Kriminoloģija* (1998) R.: Nordek
8. Latvijas Valsts policijas statistika (2001)
9. Reņģe V. (2002) *Sociālā psiholoģija*. R.: Zvaigzne ABC
10. Vilks A. (28.07.1999) *Par noziegumu faktoriem šodienas Latvijā*. R.: Latvijas Vēstnieks Nr. 240/241(1700/1701)

11. Dutt M., Flowers N., Mertus J. (1999) *Local Action. Global Change*. Published by Unitem and The Center for Women's Global Leadership
12. *Domestic violence against women and girls* (06.2000) Unicef
13. *Equality between women and men: priorities for the future* (10.1999) Final Report of Activities of the group of specialists on future Priorities, Strategies and Working methods in the field of Equality between Women and Men, Strasbourg
14. *Gender Equality in Latvia: an Assessment* (01.1997) Prepared by: Bonnie Keller
15. Heise L. (1994) *Violence Against Women: A Neglected Public Health Issue in Less Developed Countries*. Social Science Medicine, Vol. 39, No.9
16. Lauer H.R. (1989) *Social problems and the quality of life*. Wm.C.Brown publishers Dubuque, Iowa
17. Macionis J.J., Plummer K. (1997) *Sociology a global introduction*. Prentice Hall Europe

18. Mullender A. (1999) *Rethinking Domestic Violence. The social work and probation response*. London and New York: Routledge
19. Rubington E., Weinberg S.M. (1989) *The Study of Social Problems*
20. Scarpitti R.F., Andersen M.A. (1989) *Social Problems*. New York: Harper&Row
21. Sullivan J.T., Thompson S.H. (1998) *Introduction to Social Problem*. New York: Macmillan Publishing Company

22. Фролов С.С. (1999) *Социология*
23. Ниёманис А. (2002) *Практическое руководство по внедрению гендерных подходов*. New York, USA: UNDP
24. Мертон Р.К. (1998) *Образцы культурных целей и институциональных норм*. Социология. Екатеринбург: Деловая Книга
25. Себре С. (1999) *Насилие и безопасность: бессилие и власть*. Женские и гендерные исследования в Балтийских и северных странах '98. Р.: N.I.M.S.
26. *Женщины в переходный период* (1999) Региональный мониторинговый доклад Но.6, Unicef

27. http://www.zinisavastiesibas.lv/lapa_109.htm (29.10.2003)
28. <http://www.taka.ema.lv/sieviesunams.htm> (29.10.2003)
29. http://www.skalbes.lv/3_5_vestule.htm (29.10.2003)
30. <http://www.delfi.lv/news/comment/article.php?id=6886299> (27.11.2003)
31. <http://www.faculty.ncwc.edu/TOConnor/301/301lect09.htm> (15.03.2004)
32. http://home.comcast.net/~ddemelo/crime/mert_strain.html (15.03.2004)
33. Mukuļska D. (08.01.2004) *Viņi sita mazāko*.
http://www.media.lv/kv200/08/010811/01.htm_7k
34. Zīlmane L. (28.11.2003) *Katru trešo sievieti mājās iekausta laulātais draugs*.
<http://www.media.lv/printArticle.php?id=2258322>

1. Pielikums

Mīti un fakti par vardarbību ģimenē

Mīti	Fakti/Realitāte
Māja ir neaizskarama teritorija. Nevienam nav tiesību iejaukties ģimenes lietās.	Vardarbība ir noziegums. Latvijas Krimināllikums par miesas bojājumu nodarīšanu paredz sodu ar brīvības atņemšanu pat līdz 15 gadiem, un nav nekādas nozīmes, vai noziegums noticis mājās vai uz ielas. Nevienam nav tiesību fiziski ietekmēt otru. Katram ir tiesības dzīvot, nebaidoties tikt fiziski ietekmētam.
Ja sieviete paliek kopā ar vīru vai draugu pēc tam, kad viņš ir sievieti piekāvis, tātad sievietei patīk, ka viņu sit.	Tikt piekautam ir sāpīgi un pazemojoši, un nevienam tas nepatīk. Ir dažādi iemesli, kāpēc sievietes paliek kopā ar vardarbīgiem vīriešiem. Piemēram, tāpēc ka viņas baidās no turpmākas vardarbības un finansiālām grūtībām pēc aiziešanas no vīra, vai arī viņas ir emocionāli pieķērušās saviem partneriem un tic, ka ģimenei jāpaliek vienotai, un nevēlas šķirt bērnus no tēva. Bieži iemesls sievietes klusēšanai ir milzīgs kauns atzīties sev un pārējiem, ka pret viņu tuvi cilvēki var izturēties varmācīgi
Ģimenes strīdi, sišana un kautiņi ir raksturīgi nabadzīgu un neizglītotu cilvēku dzīvēs zemāko sociālo slāņu locekļu dzīvēs, mazākumtautību dzīvēs, cilvēku no graustiem dzīvēs. Savukārt cilvēkiem no augstākām ekonomiskām, kulturālām un izglītotākām klasēm šādi gadījumi ir sastopami daudz retāk.	Sievietes tiek piekautas neatkarīgi no sociālā un mantiskā stāvokļa, kā arī no etniskās piederības. Vardarbība pret sievieti notiek neatkarīgi no labklājības vai izglītības. Tā ir sastopama visās sociālās šķirās un grupās.
Ģimenes vardarbība ir jauns fenomens, kuru izraisa mūsdienu dzīves ekonomiskās un sociālās izmaiņas, mūsu ātrais dzīvesveids un jauni sociālie stresi.	Sieviešu sišanas paradums ir tik vecs kā laulības un dažos gadījumos tas ir atbalstīts un atļauts ar likumu. Daudzām vardarbības formām pret sievietēm ir gara vēsture.
Mūsdienās vardarbības ģimenē ir reti sastopama. Tā bija sastopama agrāk, kad cilvēki bija vardarbīgāki un sievietes tika uzskatītas par vīriešu īpašumiem.	Vardarbības ģimenēs ir ļoti izplatīta mūsdienās. Tiesību eksperti un sievietes tiesību advokāti daudzās valstīs ņem vērā, ka tas ir viens no izplatītākajiem nozieguma veidiem.
Sievietes tiek piekautas tāpēc, ka pašas	Šis vispārīgais uzskats ilustrē, ka sievietes

<p>izprovicē sišanu ar savām attieksmēm vai darbībām. Viņas izpelnās sišanu, jo viņas neklausā savus vīrus vai izdara kaut ko „nepareizi”.</p>	<p>sišanas problēma ir sociāla, kura ir dziļi iesakņojusies veidā, kā vīrieši un sievietes tiek socializēti. Tāpat šis domāšanas veids rāda, kā sabiedrība velk laulību saistību ar īpašumu, mantu, dzimumu un spēku. Realitāte ir tāda, ka neviens nav pelnījis tikt fiziski ietekmēts un ka pāridarītāji atradīs jebkuru iemeslu savām darbībām. Sievietes nevar būt atbildīgas par vīriešu vardarbīgo uzvedību.</p>
<p>Likums nodrošina adekvātu aizsardzību sievietēm, kuras ir tikušas iesaistītas vardarbībā ģimenē.</p>	<p>Šajā nozīmē likumi ir tradicionāli vāji. Policija vilcinās iejaukties, kā viņi sauc „ģimenes strīdos” vai „privātās atiecībās”. Daudzas valstis savos kriminālkodeksos neiekļauj speciālu aizsardzību sievietēm, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē. Daudzās juridiskās sistēmās problēmu apzīmē kā konkurenci starp divām pusēm par līdzīgu varu.</p>
<p>Vardarbīgi vīrieši ir psihiski slimi un/vai alkoholiķi.</p>	<p>Viņi tikai aizstāvās par to, ka viņi tādā veidā realizē savas tiesības dominēt pār sievieti. Alkohols var saasināt vardarbību pret sievieti, bet tas nav iemesls. Aizskarošs vīrietis ar alkohola lietošanas problēmu aizskar savus partnerus gan tad, kad ir dzēris un arī tad, kad ir skaidrā prātā.</p>

Autori: Mertus J., Flowers N., Dutt M., 1999: 98-99 un

www.zinisavastiesibas.lv/lapa_109.htm

2. Pielikums

Fakti par laulāto partneru vardarbību saistībā ar izglītības un profesionāliem sasniegumiem	
1.	Vairāk kā viena trešdaļa no pāriem pastāstīja par vismaz vienu vardarbības gadījumu divpadsmit mēnešu laikā.
2.	60% no sievietēm pastāstīja par vismaz vienu fizisku agresijas aktu.
3.	Daudzos pāros, kuros ir sastopama vardarbība, sievietes ir augstākas profesionālā ziņā, bet vīrieši ir zemāko līmeņu profesijās.
4.	Vislielākā iespēja, ka vīrieši iesaistīsies vardarbībā, ir tad, ja viņu darba statuss ir neatbilstīgi zems, salīdzinot ar viņu izglītību.
5.	Īpaši augsti vardarbības riski ir novēroti tad, kad sieviešu nodarbošanās ir nesaderīga ar partnera darbu.
6.	Laulāto partneru vardarbības riska pieaugums ir sastopams tad, kad sieviešu darbs ir zemāks salīdzinājumā ar viņu partneru darbu vai kad vīriešu darbs ir zemāks salīdzinājumā ar viņu partneru darbu.
7.	Kad sieviešu darbs ir augstāks salīdzinot ar viņu partneru darbu, dzīves apdraudošie akti ir sastopami sešas reizes biežāk nekā tad, kad viņu darbi ir sakritīgi.

Avots: T.J.Sullivan, H.S. Thompson, 1998: 88.

3. Pielikums

Faktori, kuri iemūžina uz dzimumu balstītu vardarbību

Faktori	Faktoru veidi
Kulturālie	<ul style="list-style-type: none"> • Specifiska dzimumu socializācija; • Piešķirot dzimuma lomām kulturālas definīcijas; • Lomu ekspektācijas attiecībās; • Ticība iedzimtam vīriešu pārākumam; • Vērtības, kuras dod vīrietim īpašnieka tiesības pār sievietēm; • Ģimenes priekšstats, ka tā ir privāta sfēra un tanī dominē vīriešu kontrole; • Laulības nodeva (līgavas cena/pūrs); • Pieņemšana, ka vardarbība ir kā konfliktu atrisināšanas veids.
Ekonomiskie	<ul style="list-style-type: none"> • Sieviešu ekonomiskā atkarība no vīriešiem; • Limitēta pieeja naudai un kredītam; • Diskriminējošas tiesības attiecībā uz mantojumu, īpašuma tiesībām, kopējas zemes izmantošanu un apgādību pēc šķiršanās vai atrašanās; • Sievietes ierobežotā pieeja uz izglītību un apmācību.
Juridiskie	<ul style="list-style-type: none"> • Mazāks sieviešu juridiskais statuss rakstītos likumos un/vai praksē; • Likumi attiecībā uz šķiršanos, bērnu aizbildniecību, apgādību un mantojumu; • Vardarbības ģimenē definējumi; • Zems juridisko likumu izprašanas līmenis starp sievietēm; • Policijas un tiesas varas attieksmes pret sievietēm.
Politiskie	<ul style="list-style-type: none"> • Sieviešu zemā reprezentativitāte valstī, politikā, presē un juridiskās un medicīniskās profesijās; • Vardarbība ģimenē netiek ņemta vērā nopietni; • Uzskati, ka ģimene ir privāta sfēra; • Ierobežotas sieviešu organizācijas kā politiskais spēks; • Ierobežota sieviešu līdzdalība organizēti politiskās sistēmās.

Avots: Heise L., 1994: 1165

4. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Jāni (34)

Intervijas norises vieta – Jāņa mājas.

Intervijas laiks – 15.03.2004.

Intervijas ilgums – divdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Droši vien, ka tā ir fiziska. Par seksuālo vardarbību pret sievietēm ģimenē es neesmu dzirdējis, ka tā būtu. Varbūt, ka morālā vardarbība vēl ir, bet pārsvarā tā ir fiziskā vardarbība.

I.: *Cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R.: It kā jau liela, es nezinu. Droši vien, ka liela gan ģimenēs, gan ārpus ģimenes.

I.: *Kāpēc vīrieši ir vardarbīgi pret sievietēm ģimenē?*

R.: Vai nu nokaitina vai savādāk, nesaskan kopā. Droši vien dēļ alkohola vairāk tā vardarbība parādās, dēļ tā rodas ģimenes nesaskaņas. Sieviete reizēm arī ir vainīga pie tā, ka vīrietis ir vardarbīgs. Piemēram, atnāc mājās iedzēris, viņa nesaprot, ka labāk neaiztikt, ka labāk skaidrot to visu nākošā dienā, tas vairāk aiziet uz morālo. Kad vīrietis ir iedzēris un sieviete sāk brukt viņam virsū, tad jau sākās fiziskā aizskaršana.

Šī uzvedība pati nāk, tā nav iemācīta. Varbūt tā ir iedzimta. Es, piemēram, dzīvoju bez tēva un man nebija, kur tādas lietas redzēt. Sieviete nokaitina tik tālu, ka sākas bļaušanas, ar pannu nāk virsū, tad vienkārši aizveras. Pārsvarā sievieti izaicina, izprovicē. Bet tas neattaisno vardarbību pret sievietēm, tā nevajadzētu darīt, bet, kad ir alkohols galvā, kaut kādīgi neapdomā to visu, ko dari, pēc tam tikai sāk domāt. Kad kaut ko izdari, kad pļauku iedod, pēc tam domā, kāpēc to vajadzēja, tad it kā par vēlu jau tas ir. Tad sākas morālās problēmas un nesaskaņas.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības problēmu?*

R.: Vajadzētu iet vīrietim ārstēties no alkoholisma vai arī pašam saņemt sevi rokās, sevi kontrolēt.

Kaut ko jau var izdarīt, lai vīrietis nebūtu vardarbīgs. Pirmkārt, alkoholu mazāk lietot. Kad esi atnācis mājās iedzēris, lai sieva tevi neaiztiek, lai nerodas kašķi. Arī bez ārstēšanās īstenībā var iztikt, vienkārši saņemot sevi rokās ciešāk un kontrolēt sevi.

I.: *Kāpēc vardarbība pret sievieti ģimenē notiek arī tad, ja vīrietis nav alkohola reibumā?*

R.: Varbūt, ka vīrietim ir tāda zvērīga daba. Viņš tādā veidā varbūt izliek savas dusmas. Es, piemēram, nevaru iedomāties, ka es skaidrā savu sievu sistu vai arī pļauku iedotu. Es domāju, ka tāds vīrietis ir slims un viņam ir vajadzīgs nervu ārst.

I.: *Vai Tu zini, kur vardarbīgs vīrietis var griezties pēc palīdzības, lai atrisinātu savu problēmu?*

R.: Neesmu dzirdējis. Varbūt, ka neesmu interesējies. Ja būtu informācijas, kur var griezties pēc palīdzības, tad daudzi ietu.

I.: *Kā Tu domā, vai viņi atzītu savu problēmu?*

R.: Es domāju, ka jā. Vairāk zinātu par to, tad arī ietu. Tāpat kā reklāma uz cigarešu paciņām, daudz cilvēki zvanās uz turieni, jo vēlas atmest smēķēšanu.

I.: *Kā Tu reaģē uz citiem vardarbības gadījumiem? Vai tu centies palīdzēt sievietei vai runāt ar vardarbīgu vīrietī, lai viņš nebūtu vardarbīgs pret savu sievu?*

R.: Mūsu laikos ir pieņemts, ka neviens nejaucas citu ģimenēs. Vienmēr sanāk, ka tu pats beigās paliec vainīgs, tāpēc arī neviens nejaucas citu ģimenēs.

I.: *Kā Tu domā, vai sabiedrībai vajadzētu iejaukties vardarbības problēmā?*

R.: It kā no vienas puses jā, bet no otras puses nē. Piemēram, ja kāds man pateiktu, ka es nepareizi daru, es pateiktu, ka man ir slikts garstāvoklis un kā gribu, tā dzīvoju. Principā es uzskatu, ka daudzi nejaucas iekšā.

I.: *Paldies par interviju!*

5. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Jāni (55)

Intervijas norises vieta – Jāņa mājas.

Intervijas laiks – 16.03.2004.

Intervijas ilgums – trīsdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē kā problēma Latvijā pastāv?*

R (respondents): Pēc idejas tā grūti teikt. Citreiz sanāk tā, ka liekas, ka viens otram nepiekāpjas, ka tā ir vardarbība, sist jau neviens viņu nesit, varbūt, ka tur ar vārdiem vairāk – nu psiholoģiski.

Es domāju, ka tā ir normāla parādība. Ir pat tāds teiciens, ka neviens nav bez grēka. It kā tas ir normāli. Grūti definēt to, ko skaitīt par vardarbību, vai, kad tu pateiksi viņai sliktu vārdu. Vardarbība ir tad, kad fiziski pielieto spēku. Fizisks pielietojums ir vardarbība, tā tas skaitās arī sistēmā. Bet, kā to teikt, vardarbība ar vārdiem, tā taču nav vardarbība, tā taču vienkārši diskusija.

I.: Kur visvairāk notiek vardarbība: ģimenēs vai ārpus ģimenes?

R.: Ja paklausies, tad vardarbība ir gan ģimenēs, gan uz ielas. Ir ļoti grūti spriest, kur vairāk tā notiek. Tur, kur ir laba ģimene, tur nav vardarbības. Tur, kur ir kaut kas, tur vienmēr tā arī būs. Lai nebūtu ģimenē vardarbības, tur vajag viens otru saprast un komunicēt vienam ar otru. Ja viens kaut ko ne tā izdara, otram nevajag uzreiz kļūpt virsū tādā veidā, ka viņš gandrīz ir noziedznieks.

I.: Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?

R.: Te ir divi varianti. Ne tikai vīrietis ir vardarbīgs ģimenē, arī sieviete mēdz būt vardarbīga. Vīrietis neiztur, jo, kad viņš atnāk mājās, sieva tev klūp virsū par to, ka tu vēlāk esi atnācis mājās vai esi iedzēris. Varbūt, ka esi mājās vēlāk, bet esi skaidrā, pat par dzeršanu tas nav. Tad tur var būt līdz sišanai vēl nav domu nemaz, bet tad kad sākās visādi konflikti, strīdi. Tas ir kā kuram. Cits saprot, ka vajag fiziski ietekmēt, tad nebūs to

konfliktu. Strīdu atrisina vienkārši iesitot. Tas ir pēdējais variants, man liekas. Kad iesit, tad iestājas klusums.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Arī sievietei vajadzētu saprast vīrieti, ka viņš vēlāk ir atnācis mājās. Tas arī sākas problēmas, ka sievietei nepatīk kaut kas. Reizēm gadās, ka tur nav nekā nosodāma, bet viņš uzreiz aizsvilstās arī, ko es nevaru tur tā. Viņam tas kremt. Nodzīvot ģimenē ir grūti, jāmak dzīvot vienam ar otru. Sievieteļ vajag mācēt atrisināt konfliktus diplomātiski, viņai vajag saprast situāciju arī. Nu atnāca viņš vēlāk mājās, tad klusē, pēc tam lēnām tur kaut kā izšķitina. Nevajag uzreiz skriet virsū un mīcīt viņu, tas rada vīrietī agresivitāti. Kā sunim vai kādam citam dzīvniekam, kas var dot pretim. Kaķim iesitīsi, viņš neko nevarēs izdarīt, bet, kad lielākam sunim kaut ko izdarīsi, viņš tev klups arī virsū.

I.: *Vai vardarbība ģimenē ir saistīta ar vīrieša vēlmi noteikt varu ģimenē?*

R.: Pēc idejas jā, bet, cik es pateikšu, daudzās ģimenēs viņš nav svarīgākais. Reizēm sievietes ir vardarbīgākas pat par vīriešiem – viņas plēš un kož viņam. Tas ir dabā pierādīts, jo viņām neeksistē nekādi likumi. Viņas ir nežēlīgas.

I.: *Kādus vardarbības pret sievieti ģimenē veidus pazīstat?*

R.: Es jau minēju, ka ir fiziskā un emocionālā vardarbība, bez tiem arī ir seksuālā vardarbība. Seksuālā vardarbība skaitās jau izvarošana. Seksuālā vardarbība pret sievieti ir kā vīriešu vajadzību apmierināšana, kā sava es pateikšana, ka es esmu tā kā galvenais, nevis tur, kā viņa grib, bet kā es gribu. Tā ir ne jau katrā ģimenē.

I.: *Kā Tu reagē uz citiem vardarbības gadījumiem ģimenē? Vai tu centies palīdzēt sievietei vai runāt ar vardarbīgu vīrieti, lai viņš nebūtu vardarbīgs pret savu sievu?*

R.: Es neredzu, vai sievietei ir zilums no tā, ka viņai ir kāds iesitis vai tāpēc, ka ieskrēja stabā. Ja centīsies palīdzēt cietušai sievietei, tad paliksi pats vainīgs. Nekas nemainīsies, ja es iejaukšos.

Labi, tas ir viņas vīrs, varbūt tanī brīdī viņa ir saērcējusies ar viņu, viens otram iesitīs, protams, sieviete arī nestāv rokas nolaidusi, sieviete arī krāmē ar pannu vai ar kaut ko citu. Abi staigā ar zilumiem, otrā dienā atkal viss ir labi. Ja kāds iemaisīsies no malas un pēc tam teiks, ko jūs lienat manā ģimenē, vai tad tā ir tava darīšana. Mana ģimene, ko es gribu, to daru. Sieviete pati izvēlas dzīvot kopā ar tādu vīrieti vai nē.

I.: *Paldies par interviju!*

6. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Edgaru (19)

Intervijas norises vieta – Edgara mājas.

Intervijas laiks – 17.03.2004.

Intervijas ilgums – divdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Jā. Vardarbība nozīmē tad, kad dauza sievietes. Arī manā ģimenē tā ir. Tēvs ir vardarbīgs pret māti.

I.: *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē ir problēma Latvijā?*

R.: Es domāju, ka tā ir diezgan liela problēma. Man liekas, ka katrs otrais vīrietis dauza savu sievieti. Es neesmu dzirdējis par emocionālo vardarbību.

I.: *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R.: Ģimenē nav pareizās attiecības, vai nu abi vai viens lieto alkoholu. Tā ir atkarīga arī no citiem iemesliem, piemēram, varbūt vīram ļoti nepatīk savas sievas uzvedība. Bet man liekas, ka liela problēma ir alkohols.

I.: *Kāds ir vīrieša sociālais portrets?*

R.: Viņi ir ļoti dažādi. Tā grūti aprakstīt. Lielu ietekmi uz vīrieti atstāj tas, ka viņš bērnībā ir pats cietis no vardarbības, bet tas nav noteicošais faktors.

Vardarbība nav normāla parādība, ja abi ir precējušies, tad viņiem ir jābūt mīlošiem un jāciena viens otru. Ģimenē ir jābūt ļoti labām attiecībām, kurās neviens nevienu neaizvaino, piekāpjas otram kaut kādā brīdī, ļoti labi saprotas savā starpā, neliek otram justies slikti.

Ir ļoti daudz vīriešu, kuri nevēlas kaut kādā veidā pazemoties, it kā pierādīt sievietei, ka viņš ir vājāks par viņu, tāpēc viņš fiziski iespaido sievieti. Būtībā es uzskatu, ka vīrietim ir jābūt saprotošam un viņam ir jāpiekāpjas sievietei. Sieviete ir vienlīdzīga ar vīrieti. Es uzskatu, ka sievietes ir augstākas drusciņ par vīrieti, jo prāts viņām ir attīstītāks.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Runājot pār tām ģimenēm, kur tas jau notiek, es domāju, ka tur neko darīt nevar. Bet vienīgi topošām ģimenēm vajag saprast, ar ko sieviete taisās pavadīt savu dzīvi, vai tas viņai ir vajadzīgs. To jau ne tikai pēc kāzām var novērot, to var novērot arī citās attiecībās. Kaut kādi izteicieni, mēģinājums fiziski ietekmēt, to var jau pamanīt sākuma attiecībās.

I.: *Paldies par interviju!*

7. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Artūru (27)

Intervijas norises vieta – Artūra mājas.

Intervijas laiks – 19.03.2004.

Intervijas ilgums – trīsdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Jā. Esmu saskāries ar to bērnībā. Es diezgan labi zinu, kas tā ir. Tā ir fiziska un morāla vardarbība.

I.: *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē ir problēma Latvijā?*

R.: Jā, tā ir liela.

I.: *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R.: Ir daudz iemeslu, sākot no materiāliem apstākļiem, no tā, ka apņķ vienam otrs. Tas ir vairāk saistīts ar visām sadzīves problēmām un līdz ar to uz kaut ko tas viss ir jāizgāž. Ģimenē to ir visvieglāk izdarīt. Šajās problēmās ietilpst viss: darba, materiālās problēmas, kuras izgāž uz vājāko.

Ja ir problēmas ar akoholu, tad pārsvarā ir arī vardarbība. Arī mana māte ir cietusi no vardarbības bērnībā. Uz bērniem tas atstāj lielu iespaidu. Kādā ģimenē tu izaudz, tas arī ietekmē baigi spēcīgi turpmāk dzīvē.

Viens no noteicošiem, kas ietekmē vardarbību ir alkohols, visas sadzīves problēmas. Jāmeklē tā problēma dziļāk, tās saknēs, vīrieša bērnībā. Es nedomāju pilnībā, ja viņš izaug tādā vidē, viņš pēc tam arī tāds pats būs.

Man pašam ģimenes dzīve ir diezgan liela, es septiņus gadus nodzīvoju kopā ar savu sievu. Es arī esmu bijis vardarbīgs ģimenē. Viens no tiem iemesliem, kāpēc es biju vardarbīgs, bija alkohols. Man nenostādāja bremzes. Es pat to nepateikšu, kāpēc es tāds biju. Tas ir atkarīgs arī no sievietes, vai vīrietis būs vardarbīgs vai nē, jo sieviete bieži vien pati izprovicē vīrieti ar savu uzvedību un attieksmi, ar zāģēšanu.

Es neesmu pēc tam analizējis, kāpēc es tā darīju. Toreiz mana domāšana bija savādāka. Ar gadiem, vai nu tā progresē vai degradējas.

I.: *Kā tu reaģē uz vardarbību citās ģimenēs?*

R.: Es citu ģimenēs, viņu attiecībās nejaucos. Tas nav īsti pareizi. Neviens īstenībā negrib iejaukties šinī problēmā. Nepatīk nevienam risināt citu problēmas, jo pietiek pašam ar savējām.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Katrā situācijā tas ir individuāli. Citreiz ģimenē ir mīlestības par maz, citreiz apnikuši viens otram.

Man liekas, ka cilvēku nevar mainīt. Ja vardarbība ir ģimenē, tad tā arī būs. Tur vienkārši ir jārisina radikāli problēmas, vai sievietei jāšķiras vai jāmeklē citi ceļi. Ja tas ir sistemātiski, tas tas tiek darīts un nekas tur nemainīsies. Pat, ja mainīsies dzīves apstākļi, tāpat kaut kas būs.

I.: *Vai sākuma attiecībās sieviete var pamanīt vīrietī vardarbīgo uzvedību?*

R.: Es domāju, ka nē. Sākuma attiecības ir skaistas. Ja jau sākumā rodas aizdomas, tad nevajadzētu turpināt attiecības.

I.: *Paldies par interviju!*

8. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Uldi (23)

Intervijas norises vieta – Ulda mājas.

Intervijas laiks – 20.03.2004.

Intervijas ilgums – trīsdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Jā, tā ir seksuāla, fiziska un morāla. Fiziskā nozīmē, ka vīrietis fiziski iekausta savu sievieti. Vardarbība ģimenē nozīmē, ka lamājas, strīdas un reizēm sakaujas.

I.: *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē ir problēma Latvijā?*

R.: Droši vien, ka ir. Visās ģimenēs kaut cik, bet bišķiņ tā vardarbība ir. Emocionālā vardarbība ir katrā ģimenē, visas ģimenes strīdas, tā taču nav, ka nestrīdas. Fiziskā vardarbība visvairāk ir alkoholiķu ģimenēs. Bet par seksuālo vardarbību es neesmu dzirdējis, ka tā būtu.

I.: *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R.: Tā ir saistīta ar viņa raksturu, psihi. Varbūt viņu bērnībā kāds ir traumējis: vecāki vai kaut kas cits. Varbūt, ka viņam ir mazvērtības kompleksi. Piemēram, darbā visi viņu aizvaino un aizskar, bet viņš klusē, bet kad atnāk mājās, tad izlādē savas dusmas uz savu ģimeni. Citi vienkārši ir garīgi slimi, kuriem vajadzētu ārstēties pie psihiatriem.

Reizēm sieviete arī ir vainīga pie tā. Viņai jāmeģina reizēm sameklēt kompromisu kādā strīdā, vienmēr ir tā, ka kādam ir jāpiekāpjas. Reizēm vīrs prasa savai sievai kaut ko izdarīt, nu labi vienreiz neizdara, otreiz neizdara, trešo reizi jau sākas uzbļaušanas vai kaut kas cits.

Vardarbība drīzāk ir garīga slimība vai viņam ir mazvērtības kompleksi. Mazvērtības komplekss ir tas pats, kas ir garīgā slimība.

Arī alkohols savā ziņā ietekmē vardarbību, jo alkohols padara cilvēkus agresīvākus.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Ja ir tādi gadījumi fiksēti slimnīcās, tad ārstiem jāziņo par tiem policijai. Sociāliem darbiniekiem ir kaut kādā veidā jāpalīdz. Vīriešiem vajadzētu apmeklēt psihiatru, lai kādu laiku paārstējas. Kaut kādas atbalsta grupas vajadzētu apmeklēt, bet neesmu dzirdējis par tādām Latvijā.

Palīdzība ir nepieciešama ne tikai vīrietim, arī sievietei. Vīrietim ir jāgriežas pēc psihiskās palīdzības, ja vīrietis ir vardarbīgs. Sievai jāmeklē palīdzība, lai viņa neciestu no vardarbības.

Nav šīs informācijas, kur griezties pēc palīdzības, bet vajadzētu. Ja būtu šāda informācija, tad vienalga daudzi kautrētos atzīt, ka viņam ir tāda problēma. Viņi vienalga teiktu, ka viss ir normāli. Daudzi baidās atzīt savas kļūdas par to, ka viņi ir slimi. Daudzi arī neapzinās, ka viņi ir slimi. Viņi nogrūž visas problēmas uz darbu utt., uzveļ vainu uz citiem.

I.: *Vai Tu zini, kādas sekas atstāj vardarbība uz sievieti?*

R.: Labākajā gadījumā viņa vēl pēc tam var normāli domāt, bet citreiz, kā ierauga vīru, viņa sāk baidīties un raustīties, ka tikai ne ta kaut ko izdara, nepasaka. Bail, kāds viņš atnāks mājās, vai viņš būs labā garastāvoklī vai nē. Mājās visi bez maz vai uz pirkstgaliem pārvietojas.

Bet es īsti neizprotu, kāads sekas atstāj uz sievieti, bet vajadzētu to zināt katram vīrietim. It sevišķi tajās ģimenēs, kur notiekas šī vardarbība. Informācijas nekad nav par daudz.

I.: *Vai sabiedrībai būtu jāiejaucas ģimenes vardarbības problēmā?*

R.: Jā, bet visi skatās, ka pašam ir labāk. Nevienš neiejauksies, jo visiem pietiek savējās problēmas. Šobrīd ir pārāk smagi laiki, lai vēl citas problēmas risinātu, tāpēc arī sabiedrība neiejaucas.

I.: *Vai var pilnībā izmainīt vardarbīga vīrieša uzvedību?*

R.: Es domāju, ka nevar. Tāpat drusciņ tā būs kaut vai strīdos. Labi, ja strīdus neuzskata par vardarbību, tādus sadzīviskus, tad var. Tas ir atkarīgs no paša cilvēka, ja viņš māc savākties, tad māc, ja nemāc, tad arī var vardarbība atkārtoties.

I.: *Paldies par interviju!*

9. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Uldi (24)

Intervijas norises vieta – Ulda mājas.

Intervijas laiks – 21.03.2004.

Intervijas ilgums – divesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Jā. Vardarbība nozīmē tad, kad sit sievieti.

I: *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē ir problēma Latvijā?*

R.: Es domāju, ka jā. It īpaši tā ir sastopama alkoholiķu ģimenēs.

I: *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R.: Varbūt tas ir atkarīgs no apstākļiem. Es domāju, ka varbūt kādreiz arī vajag pielietot fizisko vardarbību, bet ne jau tā, ka ir zilas acis. Kādreiz jau sievietes pašas uzprasās, bet ne vienmēr viņas ir vainīgas. Tas ir atkarīgs no gadījuma.

Vardarbība ir saistīta ar bezdarbu, vīrietis pārdzīvo, ka nevar apgādāt ģimeni un tad viņš krīt depresijā un piedzeras, un sit savu sievu.

Zināmā mērā tā ir iemācīta uzvedība, jo viņš no mazām kāja dienām redz, ka viņu ģimenē ir vardarbība.

I: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Vajag šos vīriešus kaut kādā veidā sodīt, ielikt uz dažām dienām cietumā, lai pasēž un padomā. Vajadzētu viņam pasēdēt kādas 15 diennaktis.

I: *Vai vardarbīgam vīrietim vajadzētu iziet rehabilitāciju?*

R.: It kā jau jā, bet viņam nav naudas un nevar apgādāt ģimeni, kur tad viņš var ārstēties.

I: *Paldies par interviju!*

10. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Andri (21)

Intervijas norises vieta – Andra mājas.

Intervijas laiks – 22.03.2004.

Intervijas ilgums – divesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Vai Tu zini, kas ir vardarbība pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Vardarbība nozīmē fizisku aizskaršanu.

I.: *Vai vardarbība pret sievieti ģimenē ir problēma Latvijā?*

R.: Tā ir problēma visur. Tā ir diezgan liela, jo tā nav laba. Jebkura vardarbība ir negatīva, jo uz cilvēku atstāj negatīvu iespaidu.

Zināmā mērā arī greizsirdība ir vardarbība, tā varētu būt emocionāla. Tā ir slimīga greizsirdība, t.i., kad ne uz to tā paskatījies, ne tā pasmaidīji, viņš uz tevīm paskatījās, kas jums tur ir.

I.: *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R.: Tā ir saistīta ar psihisko stāvokli. Viņam kaut kādā mērā ir mazvērtības kompleksi, ar spēku un apvainojumiem viņš it kā līdzsvaru. Ja viņš, piemēram, ģimenē vēlas būt galvenais, un viņš sevi nevar pierādīt savādākos veidos, tad viņš iekausta vājāko.

Ir divi varianti, runājot attiecībā par piedzīvoto vardarbību bērnībā, vai nu viņš tieši tā arī izpaudīsies kā tēvs vai tieši pretēji. Tas ir atkarīgs no cilvēka, kā viņš to ir uztvēris.

Vardarbību izsauc arī alkohols.

I.: *Vai Tu zini kādu vardarbības gadījumu ģimenē?*

R.: Jā.

I.: *Kā Tu esi uz to reaģējis?*

R.: Es esmu aizstāvējis sievieti, iesitot tam vīrietim. Sieviete ir stulba un puisis ir stulbs. Sieviete pati ir vainīga, jo viņa viņam skraida pakaļ. Pagāja pāris dienas un atkal viss bija kārtībā. Vīrietis vispār uzturās tā it kā nekas nebūtu bijis.

Sieviete nevar pieļaut to vai nepieļaut, jo vīrietis tomēr ir stiprāks. Ir sekas pēc tā, kas iznāk. Piemēram, to tieši sievieti es nesaprotu. Bija tā, nu bija, tad izšķīries ar viņu. Jo, ja tas ir bijis vienreiz, tad tas arī atkārtosies.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?*

R.: Tur jāemāca no agras bērnības, jābūt kārtīgai audzināšanai, pareizai audzināšanai, lai iemācītu izturēties pret sievietēm ar cieņu. Jāiemāca, ka sieviete ir vienlīdzīga ar vīrieti. Jābūt mīlošiem cilvēkiem, lai nebūtu vardarbība. Labi var pastrīdēties, bet mierīgi, un pēc tam salīgst mieru. Konfliktus vajag atrisināt sarunu veidā, nevis iekaustot otru.

I.: *Paldies par interviju!*

11. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Dinu (38)

Intervijas norises vieta – Andra mājas.

Intervijas laiks – 23.03.2004.

Intervijas ilgums – divdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kāpēc vīrietis ir vardarbīgs pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Tā var celties no gudrības (zinātkāres un spriestspējas) trūkuma un mīlestības (maiguma un saskarsmes) trūkuma vardarbīgā vīrieša vecākos. Vai arī no prāta aprobežotības (garīgās impotences) un no sirds aizsprostojuma (jūtu impotences) pašā vīrietī. No kļūdaina priekšstata par to, kas ir vīrišķība un ko nozīmē būt vīrietim.

Tomēr sievietēm var patikt vardarbīgi vīrieši, lai apmierinātu savu vajadzību izjust pilnu emociju spektru, t.sk. ciešanas.

I.: Ko vajadzētu darīt, lai atrisinātu vardarbības pret sievieti ģimenē problēmu?

R.: Latvijā droši vien problēma ir konkrētās ģimenēs un valsts mērogā risināma pēc citu valsts pieredzes.

I.: Paldies par interviju!

12. Pielikums

Intervijas transkripcija ar psihiskās veselības centra „Dzintari” klīnisko psiholoģi Daci Ķiršakmeni

Intervijas norises vieta – psihiskās veselības centrs „Dzintari”.

Intervijas laiks – 25.03.2004.

Intervijas ilgums – četrdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kā Jūs domājat, cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R (respondents): Es domāju, ka tā ir liela tādā nozīmē, ka jebkurš ir ar to saskāries. Pat, ja tā nav milzīgi negatīva pieredze, bet vardarbības epizodes ir gan skolā, gan ģimenes attiecībās. Katrs no mums kaut ko atceras bērnībā, kas ir bijis un ko var izvērtēt kā vardarbību. Un cilvēki ir diezgan nelaimīgi un neapmierināti ar savām dzīvēm, tas ir arī saistīts droši vien ar materiālo šī brīža stāvokli. Viņi nemāk savas emocijas varbūt sakārtot un izpaust tādos pieņemamākos veidos un tas ir vieglākais, protams, ir uzkleigt, iesist- tādā fiziskā un nejaukā veidā tikt galā ar savām kaut kādām pašu sasāpējušām lietām.

I.: *Cik daudz sievietes, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē, meklē palīdzību pie Jums?*

R.: Procentuāli ir grūti pateikt, bet faktiski liela daļa sieviešu, kas pie mums ārstējās, ir ar tādām depresīvām izjūtām, kuras saistītas ar attiecībām ģimenē, kuras bieži vien, ja nav klasiski vardarbīgas, tad tajās noteikti ir sastopama emocionālā vardarbība un alkoholisms.

I.: *Vai Jūs strādājat arī ar vardarbīgu vīrieti?*

R.: Vardarbīgi vīrieši šeit noteikti nonāk ļoti maz. Tātad viņi netiek nosūtīti speciāli un reti kuram tā būtu problēma, ar kuru viņš šeit būtu griezies. Reizēm gan ir bijuši tādi

klienti un pacienti, kas runā par to, ka reizēm mēdz būt impulsīvi savā uzvedībā un ka tas tā kā traucē attiecībās ar apkārtējiem.

I.: *Kāds ir vardarbībā cietušo sieviešu sociālais portrets?*

R.: Tās ir sievietes apmēram no 30 līdz 40 gadiem, jaunas sievietes ir mazāk. Viņas jūtas mazvērtīgas, nespējīgas cīnīties par savu dzīvi, nespējīgas atbildēt par savu dzīvi. Viņas ir iebiedētas, bieži vien neredz iespējas kā no tā visa izbēgt. Viņa droši vien ir mēģinājusi aiziet, bet teiksim, ja vīrietis ir vardarbīgs, tas nozīmē, ka ir brīži, kad viņš ir arī brīnišķīgs. Tās ir tās vardarbības fāzes, kad viņš droši vien lūdz piedošanu un nes ziedus. Dēļ to labo brīžu sieviete izvēlas palikt tajās attiecībās un atkal notic, ka varbūt tomēr viss būs labi.

Bieži vien viņas daļēji uzskata sevi par vainīgām, ka vīrietis ir vardarbīgs pret viņu, vai arī viņas ir izsaukušas to vardarbību pret sevi, lai arī tas ir aplam, un tas arī ir tas par ko mēs šeit runājam. Bieži vien viņas ļoti labi saprot, ka netiek pats ar sevi galā, it kā cenšas būt par viņu psihologiem un viņas it kā izprot vīriešu motivāciju, kāpēc viņš tā dara, bet tas protams ne vienmēr palīdz viņām pašām risināt savu dzīvi.

I.: *Kāds ir vardarbīgo vīriešu sociālais portrets?*

R.: Tam nav obligāti jābūt tādām tipāžām, ko varbūt iedomājas, ka viņš ir nodzēries un nekārtīgs, ko visi uzreiz jau redz, ka viņš ir tas vardarbīgais. Bieži vien viņš ir ļoti sociāli adaptēts, visi viņu uztver kā ļoti patīkamu cilvēku, patīkamu sarunu biedru, laipnu un iejūtīgu. Un tas ir tas, kā viņš veiksmīgi pilda savas kaut kādas sociālās maskas, bet, atnākot mājās, viņš noraujas no ķēdes un parāda savu īsto seju, ka viņš netiek galā ar savām emocijām, impulsiem, jūtas vājš un, tādēļ viņam ir vajadzīgs kāds, kas jūtas vēl vājāks, lai viņš tādā veidā tā kā justos tomēr nedaudz spēcīgāks.

I.: *No kādiem vardarbības veidiem visbiežāk sievietes cieš?*

R.: Drīzāk no emocionālās vardarbības.

I.: *Cik ilgstoša ir vardarbība pret sievietēm ģimenē?*

R.: Pārsvarā tā ir diezgan ilgstoša pieredze. Tātad, ja tas ir vīrs, tad viņš bieži vien dzer un ir materiāli spēcīgāks par sievieti, viņš strādā un nopelna naudu. Savukārt sieviete bieži vien ir ar bērniem, un viņai nav, kur citur dzīvot. Viņa ir no laukiem, kur visi šo situāciju zina un kur bieži vien vardarbība ir pierasta, un tā tiek akceptēta. Visi uzskata, ka tas ir normāli, ka reizēm vīrietis atnāk mājās piedzēries un, ja ne piekauj, tad nolamā

visus pēc kārtas un sāk ieviest mājās savu kārtību. Bieži vien sievietēm nav arī, kur griezties pēc palīdzības. Tā ir ļoti ilgstoša pieredze.

I.: *Kādas ir šīs vardarbīgās ģimenes: alkoholiķu, narkomānu, nabadzīgām vai arī turīgām?*

R.: Tas nav vienmēr tā, ka tās ir ļoti nelabvēlīgas ģimenes, bet bieži vien, runājot par bērniības pieredzi, viņu mātes un tēvu attiecības arī bija līdzīgas, tātad tēvs arī bija kaut kādā veidā vardarbīgs vai arī viņa vispār ģimenē nav bijis, viņi ir auguši bez vīrieša audzināšanas.

Viņiem nav citas pieredzes un nezin, ka attiecības arī var būt savādākas. Dzīvošana vardarbīgā vidē, tā bieži vien nāk kopā ar pazeminātu pašvērtējumu. Vīrietis bieži vien ir draudīgs, un viņam ir diezgan lielas iespējas šos draudus izpildīt. Viņš draud sievietei, ka viņš atņems bērnus vai tāpat viņš neļaus sievietei tālāk dzīvot mierīgi pat, ja reizēm sieviete saka, ka ies prom un ir gatava izdzīt no mājas. Bieži vien tie ir būtiski faktori, kāpēc viņa paliek ar vardarbīgu vīrieti, jo tā neziņa ir varbūt vēl biedējošāka par situāciju, kurā viņa patreiz atrodas.

Mūsu klienti ir tādi, kuru ienākumu līmenis ir zem vidējā līmeņa. Tie ir cilvēki, kuri nevar atļauties paši meklēt palīdzību, viņus bieži vien nosūta ārsti vai sociālās iestādes.

I.: *Kas, Jūsaprāt, ir iemesls vardarbībai?*

R.: Tā ir sociālā nenodrošinātība, vispārējais nedrošības līmenis. Cilvēki nejūtas droši par savu darbu, savu nākotni. Varbūt tā ir emocionālā neizglītība, ka mēs nemākam runāt par savām emocijām vai arī maz izvēlamies runāt par tām. Un bieži vien tas ir tas, ko mātes iemāca saviem dēliem, ka tu esi stiprs un vīrieši nekad neraud, bet īstenībā arī vīrieši varmākas bieži vien jūtas vāji, un varmācīgā uzvedība ir tā, kā viņi mēģina slēpt savu vājumu.

Bieži vien šie vardarbīgie vīrieši ir paši uzauguši ģimenēs, kur vīrietis ir bijis varmāka. Tātad tā pieredze, ka cilvēks audzis ģimenē, kur ir bijusi varmācība, vēl negarantē, ka viņš pats būs varmācīgs. Bet tie, kas ir varmācīgi savā pieaugušā dzīvē, bieži vien viņu bērniības pieredze ir bijusi saistīta ar varmācību ģimenē. Tas nav tā, ka varmācība ģimenē izsauc varmācību arī nākotnē, bet, ja tā ir reālajā dzīvē, tad pieredzei ir pagātnes pieredze. Un tā kā tā ir viņu pieredze, tad tās ir audzināšanas sekas. Tas ir tas, ko viņi paši ir iemācījušies, kā ir jātiek galā ar savām iekšējām izjūtām. Bet, ko iemācās, var arī

pārmācīties. Droši vien, ja viņiem būtu pietiekama motivācija, tad šo uzvedību varētu mainīt, bet tas nav viegli. Visas varmācīgo vīriešu grupas ir smagas un ne vienmēr tās beidzas ar pozitīvu rezultātu, ka vīrietis ir pozitīvi noskaņots. Tā kā tas ne vienmēr ir tik palīdzoši un efektīvi.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai šo problēmu mazinātu?*

R.: Es domāju, ka tā ir sabiedrības attieksme. Tātad, ka šī problēma tiek pacelta tādā nopietnā līmenī, ka šī problēma tiek risināta kriminālā līmenī, ka šie vīrieši tiktu sodīti, jo bieži vien tas, kas notiek realitātē, ja sieviete pazvana, teiksim, uz policiju, ka mans vīrs man draud. Savukārt policija saka, ka lai pašas tiek galā un ka tā ir viņu iekšējā lieta, kamēr varbūt asinis nešķīst, tad nav iemesla, kaut gan likumiski viņiem būtu jādodas uz šo izsaukumu.

Tas droši vien ir informētības un laika jautājums, mūsu pašu audzināšanas jautājums, ka mēs to tiešām izprotam kā nopietnu lietu, ka tas nav tikai sīkums, ja kāds kādu sit vai kāds kādu regulāri aizvairo negatīvā veidā. Un jāizglīto arī bērni, kā var atrisināt konfliktsituācijas, kā var risināt savas iekšējās neskaidrības un iekšējos konfliktus, lai tie neaizietu par ļaunu apkārtējiem.

Es domāju, ka ļoti daudz šobrīd tiek darīts. Visur televīzijā, masu medijos tiek runāts par šo vardarbības problēmu. Tā tiek pacelta tādā vismaz nozīmē, ka cilvēki apzinās, kas notiek, un viņi saprot, ka tā ir tā vardarbība, kas viņu dzīvē notiek, un ka tas ir kaut kas, ar ko var cīnīties un ko nevajadzētu pieļaut.

Šobrīd ir daudzas palīdzības programmas vardarbībā cietušām sievietēm. Tās gan ir vairāk pieejamas Rīgā, ir krīzes centrs „Skalbes”, kurā tiek piedāvātas valsts programmas, piemēram, atbalsta grupas gan sievietē, gan vardarbīgiem vīriešiem.

I.: *Paldies Jums par interviju!*

13. Pielikums

Intervijas transkripcija ar RD Vidzemes priekšpilsētas sociālā dienesta atbalsta nodaļas ģimenēm ar bērniem vadītāju Kristīni Vanagu

Intervijas norises vieta – RD Vidzemes priekšpilsētas sociālā dienestā.

Intervijas laiks – 29.03.2004.

Intervijas ilgums – viena stunda.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kā Jūs domājat, cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R (respondents): Tā ir ļoti liela un izteikta. Es domāju, ka caurmērā tā ir lielāka problēma kā Rietumu valstīs. Varētu būt arī lielāka kā Austrumos. Bijušajās padomju valstīs tā ir ļoti izteikta problēma.

I: *Vai Jūs strādājat arī ar vardarbīgu vīrieti?*

R.: Jā, mēs strādājam arī ar vardarbīgu vīrieti. Mēs viņu motivējam saņemt palīdzību attiecīgās iestādēs. Vairāk tas ir motivācijas darbs. Nav speciālas apmācības šinī jomā, tāpēc nav īsti veiksmīgs šis darbs.

Tāpat viņi negatīvi skatās uz sociāliem darbiniekiem. Vardarbīgi vīrieši uzskata, ka mēs neesam vajadzīgi. Viņi neatzīst problēmu, un tas priekš viņiem liekas pazemojoši.

Ja strādātu vairāk ar vardarbīgu vīrieti, tas palīdzētu ģimenes atveseļošanas procesā. Vajadzētu ar tiesas spriedumu piespiest vīrieti ārstēties. Ja zinātu, ka saņems sodu par savām rīcībām, viņi ārstētos.

I: *Vai Jūs zināt gadījumus, kad vīrieši maina savu vardarbīgo uzvedību?*

R.: Es zinu tikai gadījumus, kad ģimenē vīrietis nav ilgstoši vardarbīgs. Bet vienmēr paliek risks, ka vardarbība var atjaunoties. Ja vīrieši laikus saņem palīdzību, tad vardarbību var novērst. Bet pārsvarā vīrieši nevēlas saņemt palīdzību, jo viņi neuzskata, ka viņi ir vainīgi, vai arī uzskata, ka paši ļoti labi tiek galā ar sevi.

I: *Kāds ir vardarbībā cietušo sieviešu sociālais portrets?*

R.: Tās ir sievietes apmēram no 30 līdz 40 gadiem, ir arī jaunas meitenes ap 18, 20 gadiem. Nu virs 40 ļoti reti kad, bet ir arī virs četrdesmit.

Viņas ir nedrošas, bailīgas, un parasti viņām ir slēptas dusmas. Tāpat viņām ir vainas sajūta, kauns par to, kad pret viņām tā izturas. Jūtas nepilnvērtīgas kā sievietes, jo ir izjutušas necieņu pret sevi. Reizēm domā, ka pašas vainīgas pie tā un cenšas izpildīt visas vīriešu prasības, bet tas nav iespējams, jo prasības ir nesamērīgas.

Lielākoties šīs sievietes ir cietušas no vardarbības arī bērnībā. Tas ir tas, ko viņas bērnībā ir pieredzējušas, kas viņām ir pazīstams un tuvs, neskatoties uz to, ka tur daudz kas ir nepatīkams. Viņas neprot veidot attiecības ar savādākiem vīriešiem, jo tādus vīriešus viņas nepazīst, tas liekas kaut kas pilnīgi svešs, cita pasaule. Un sākumā jau arī, veidojot attiecības ar vardarbīgiem vīriešiem, neizpaužas šī vardarbība. Pat ja izpaužas kādas nianšes, tad šīs sievietes to nepamana. Šīs pazīmes varētu būt šādas: neļauj sievietei pašai izvēlēties, bet izvēlas viņas vietā; kontrolē viņu vairāk; liela greizsirdība, jo vīrietis jūtas apdraudēts.

Daudzas sievietes joprojām uzskata, ka tas ir normāli, ka vīrietis pielieto fizisku spēku. Krievu tautību cilvēkiem ir teiciens – ja nesit, tad nemīl. Tas ir mīts.

I.: *Kāds ir vardarbīgo vīriešu sociālais portrets?*

R.: Kā man viens vīrietis stāstīja, ka rodas situācija, kad nezina kā tajā rīkoties un viņam paliek bail, un spēj nomierināties tikai tad, kad viņš sāk pielietot fizisku spēku pret kādu. Kad viņam jautā, vai ārpus mājas arī nerodas šādas situācijas, viņš atbild, ka mēdz gadīties.

Parasti vīrieši sāk ar kliegšanu un noteikšanu, ko sieviete var darīt un ko nē. Viņš nosaka savu varu ģimenē. Ar laiku šī vardarbība progresē, jo vajadzīga lielāka vardarbība, lai viņš spētu nomierināties.

Tāpat viņš cenšas nepieļaut, lai blakus sievietei būtu kādi atbalstoši cilvēki, viņi cenšas pārliecināt sievieti, ka viņi ļoti slikti ietekmē viņu, un neļauj ar viņiem tikties.

Ir mīts, ka vīrietim jābūt agresīvam un jākontrolē viss, lai būtu pilnvērtīgs vīrietis. Tas uztur vardarbību.

Ne visu laiku vardarbīgi vīrieši ir vardarbīgi, reizēm viņš arī var būt mīļš, un tad sievietei liekas, ka atkal viss ir kārtībā.

I.: *No kādiem vardarbības veidiem visbiežāk sievietes cieš?*

R.: Visbiežāk tomēr no fiziskās vardarbības, bet fiziskā vardarbība vienmēr ir saistīta arī ar emocionālo vardarbību. Seksuālā vardarbība tomēr ir retāk, fiziskā biežāk.

I.: *Cik ilgstoša ir vardarbība pret sievietēm ģimenē?*

R.: Parasti jau diezgan ilgi. Ir kad desmit un pieci gadi ilgst vardarbība pret sievieti ģimenē. Parasti tā ir ilgstoša vardarbība, man šobrīd nenāk prātā, ka kāda sieviete varētu griezties pēc palīdzības vardarbības sākuma stadijā, bet iespējams, ka nodaļā ir kāds gadījums, kad pirmo reizi ir pacelta roka pret sievieti.

I.: *Kādas ir šīs vardarbīgās ģimenes: alkoholiķu, narkomānu, nabadzīgām vai arī turīgām?*

R.: Mūsu nodaļā ir ļoti maz klientu no turīgām ģimenēm, tad lielākoties, kuri meklē palīdzību, iet pie psihoterapeitiem, taču ir no turīgām ģimenēm. Ir ļoti daudz alkoholiķu ģimenēm un no maznodrošinātām ģimenēm, kuru ienākumi nav sevišķi augsti, kuri ir diezgan mazi ienākumi, bet nav tā, ka tur būtu kādas izteiktas cita veida atkarības. Vardarbība ir arī sava veida atkarība.

Ir tādas ģimenes, kuras ir drusciņ virs tā līmeņa, ka viņa vairs nav maznodrošināta, bet drusku labāk ir situēta, bet vienalga par turīgām īsti nevar nosaukt.

I.: *Kas, Jūsaprāt, ir iemesls vardarbībai?*

R.: Neprasme tikt galā ar savām problēmām, ar savām emocijām. Šobrīd sabiedrībā ir liela nedrošība par savu nākotni, tas saasina vardarbību un emocijas ģimenē. Tiem, kam ir grūtības valdīt pār emocijām, tās kontrolēt, tie nesavaldās un ir vardarbīgi.

Arī sievietes, protams, ir vardarbīgas, bet vairāk tā ir emocionālā vardarbība. Zināmā mērā sievietes ar savu emocionālo vardarbību pamudina vīriešu fizisko vardarbību, bet tas nekādā gadījumā neattaisno to, kurš ir vardarbīgs. Protams, ja sieviete ir cietusi jau kādreiz no vardarbības un ja tas nav risināts, tad neapzināti provocē vardarbību. Bet tie vīrieši, kas prot sevi kontrolēt, tie tad vai nu ar šādām sievietēm nedzīvos kopā vai arī viņi spēs sevi savaldīt un risināt šo jautājumu. Taču tas, ka sabiedrība ir vispār emocionāli nenobriedusi, tā tiešām ir, arī mūsu prezidente to ir teikusi. Cilvēki neprot risināt savas problēmas un savus emocionālos stāvokļus.

Vardarbīgā uzvedība ir iemācīta. Tāpat tas ir saistīts ar to, ka vīrietis bērnībā nav visu saņēmis, lai emocionāli viņš sevi apmierinātu un attīstītos. Tāpat tas ir saistīts ar

vardarbību pret bērnu, agrāk uzskatīja, ka tā ir normāla. Nav likumu, ka nedrīkst sist savu bērnu. Tā ir neprasme audzināt bērnus. Tas aiziet paaudzē.

Krimināllikumā nav norādīts, kāds būtu sods par viegliem miesas bojājumiem. Ir paredzēts tikai administratīvais sods. Krimināllikums šobrīd paredz, ka kriminālatbildība var iestāties tikai tad, kad ir ļoti smagi miesas bojājumi. Tas nozīmē, ka sieviete arī varēja nomirt vai arī tik ļoti smagi piekauta, ka sieviete kļūst par invalīdi. Tā ir liela problēma, ka krimināllikumā nav izstrādāta atbilstoša soda sistēma. Lielākā daļa vīriešu to labi apzinās, ka viņiem neviens neko nevar likumiski izdarīt. Policija var tikai ar viņiem aprunāties.

Sievietes daudzos gadījumos sūdzas par policista darbu, jo nevēlas iejaukties, jo uzskata, ka tā ir ģimenes lieta un ar tādām lietām viņi nenodarbojas. Ir gadījumi, kad, piemēram, vienu vai divas reizes ir atbraukuši tad, kad vīrietis nav sitis savu sievu, un tad viņi saka, ko jūs par velti mūs saucat. Tad mēs mudinām rakstīt iesniegumus policijā, lai krājas lieta. Un tas nozīmē, ka, ja kādreiz notiks kaut kas smagāks, tad jau būs informācija. Vienalga sievietes atrodas ļoti apdraudētā stāvoklī.

Tāpat arī šobrīd ir tā, ka sievietei ir jāmeklē dzīvoklis, kur dzīvot, nevis varmākai. Tā arī nav normāla situācija. Nav arī aizlieguma tuvoties sievietei.

I.: Ko vajadzētu darīt, lai šo problēmu mazinātu?

R.: Viena tāda būtiska lieta ir atbalsta grupas, un tad jau vislabāk sākt, protams, ar mazu bērnu vecākiem, lai bērni jau no agras bērnības iemācās labo attieksmi, ka viņi tiek cienīti un mīlēti, ka viņu emocionālās vajadzības tiek apmierinātas.

Protams, ir nepieciešams, ka valsts apmaksātu rehabilitāciju varmākām – viņi paši kādreiz ir cietuši un nav saņēmuši visu nepieciešamo, lai varētu normāli attīstīties, savādāk viņi nebūtu varmākas. Arī upurim ir vajadzīga rehabilitācija, jo valsts apmaksā to tikai bērniem un arī tās ir ambulatoras – dzīvesvietā tikai desmit reizes, ja tās ir institūcijā, tad tas ir viens mēnesis. Tas ir nepietiekoši. Tas var palīdzēt tikai tad, ja ir bijusi vienreizēja vardarbība ne ģimenē, bet kaut kur ārpus tās: skolā vai uz ielas. Vīrietim ir jāsaprot, ka savā dzīvē ir daudz ko pazaudējis. Tāpat viņam ir jāizjūt atbildība par to, ko viņš dara un runā, un jāzina, kādas sekas vardarbība var atstāt uz otru cilvēku.

Neskatoties uz to, ka sieviete viņu pamet, viņš necenšas mainīties, bet ļoti ātri atrod sev citu, bet tāpat arī šajās attiecībās viņš ir vardarbīgs, neskatoties uz to, ka viņš savā uzvedībā vainoja pirmo sievieti.

Ja vīrietis pats vēlas mainīt savu vardarbīgo uzvedību un apzinās, ka tā ir problēma, tad ir iespējams pilnībā to izmainīt. Bet ja nevēlas, tad gan nevar, jo lielākā daļa, ja vien tā nav smaga psihiska saslimšana, nejūtas vainīgi par to, ko viņi izdarījuši. Kādā brīdī atkal netiekot galā ar savu vainas apziņu, tad arī veidojas tas apburtais loks, kad viņi atkal kļūst vardarbīgi.

I.: *Paldies Jums par interviju!*

14. Pielikums

Intervijas transkripcija ar klīnisko psiholoģi Ingu Skreituli no ģimeņu psiholoģiskās atbalsta centra „Līna”

Intervijas norises vieta – ģimeņu psiholoģiskā atbalsta centrā „Līna”.

Intervijas laiks – 31.03.2004.

Intervijas ilgums – piecdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kā Jūs domājat, cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R (respondents): Es domāju, ka tā ir ļoti liela. Man liekas, ka kaut kādām emocionālām vardarbības izpausmēm var katrā ģimenē atrast. Fiziskā arī ir ļoti bieži.

I.: *Cik daudz sievietes, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē, meklē palīdzību pie Jums?*

R.: Tā kā es strādāju arī krīzes centrā „Skalbes”, tad katru gadu klientu paliek arvien vairāk. Ja agrāk no visiem klientiem sievietes bija 25%, tad tagad vardarbības upuru bija 40-50%.

I.: *Vai Jūs strādājat arī ar vardarbīgu vīrieti?*

R.: Šeit nē, bet krīzes centrā „Skalbes” gan. Strādājot ar vīrieti, ir šāda pamatdoma, ka viņi atzīst šo problēmu, ka viņi ir vardarbīgi, un ka uzņemas atbildību par to. Viņi mēģina saskatīt sekas, ko vardarbība nodara otram cilvēka, mēģina paskatīties no upura pozīcijām, kā tas ir. Viņi mēģina citus veidus, kā mazināt spriedzi, izlādēt dusmas nevardarbīgā veidā.

Ar šīm grupām strādā vīrieši, jo tas ir efektīvāk.

Krīzes centrā šādu klientu ir 3% no visiem klientiem. Tas ir ļoti maz, jo viņi ļoti reti nāk. Un biežāk ir tā, ka šīs sievietes viņus atvelk, un tad viņi atnāk uz dažām konsultācijām un tad viņi pazūd, jo viņi nav gatavi par to runāt, viņi grib visu laiku vainot otru. Vai arī tas

ir tā, ka notiek šķiršanās process, un tad viņi atnāk ar domu, kad, ja es pateikšu, ka es apmeklēju psihologu, tad viņa mani nepametīs. Vai citreiz viņi grib izziņas priekš tiesas, ka, ja es esmu bijis pie psihologa, tad es mainos. Tas ir vairāk ķeksīša dēļ nevis, lai strādātu.

Ja viņi ietu pēc palīdzības, tad es pieļauju, ka viņi varētu mainīt savu vardarbīgo uzvedību. Es neesmu sastapusi vīriešus, kuri meklētu palīdzību.

Atbalsta grupa vīriešiem ir atvērta un tanī maksimums ir desmit vīrieši. Kad atbrīvojās vieta, tad var kāds cits iet klāt.

Ārzemēs šīs nevardarbīgās uzvedības grupas ir piespiedu ārstēšanās. Viņi saka, ka apmēram 50% no viņiem it kā nav pēc tam vardarbīgi, bet 50% paliek tādi paši.

I.: *Kāds ir vardarbībā cietušo sieviešu sociālais portrets?*

R.: Tās, kuras atnāk pēc palīdzības, tās bieži vien ir no 30 gadiem līdz 50 gadiem. Viņas bieži vien ir depresīvas, un viņām ir bezpalīdzības sajūta. Viņām liekas, ka viņas īsti nevar sevi nekādi pasargāt un nevar ietekmēt šo vardarbību. Parasti viņām ir vainas sajūta.

Viņas arī mēģina attaisnot šos vardarbīgos cilvēkus, ka viņiem ir bijusi tāda bērnība vai arī viņu vecāki ir bijuši vardarbīgi pret viņu. Viņi ir tādi, tāpēc ka daudz cietuši vai ka viņi daudz lieto alkoholu. Tad, kad viņš nelieto alkoholu, tad viņš nav vardarbīgs. Savukārt citas domā, ka viņš ir psihiski slim.

Bieži viņām ir grūti uzticēties un paļauties uz cilvēkiem. Ja vardarbība ir ļoti ilgstoša, tad šīs sievietes ir tik apjukušas, ka nevar veikt arī tīri praktiskas lietas – reizēm viņas ir dezorientētas.

I.: *Kāds ir vardarbīgo vīriešu sociālais portrets?*

R.: Bieži vien viņš ir tāds varas kārs arī jebkurās citās attiecībās. Principā viņš bieži vien mēģina kontrolēt vai kaut kādā veidā pakļaut citus cilvēkus. Parasti viņam ir arī pašvērtējuma problēmas, t.i., viņam ir zems pašvērtējums. Viņam arī ir grūti runāt par sevi, savā jūtām, neuzticas citiem cilvēkiem. Bieži vien viņam ir kaut kādas impulsa kontroles grūtības - viņi ir impulsīvi, grūti kontrolēt savu uzvedību.

Man liekas, ka diezgan bieži viņi ieņem nozīmīgus amatus. Tā ir viena grupa, un ir otra grupa, kura tā kā gribētu, bet kas nav neko dzīvē sasnieguši. Vieni, kuri tikuši pie varas, bet otri, kuri nav, un tāpēc viņi mēģina to varu realizēt mājās. Viņi var to varu realizēt

tikai tur, kur viņi jūt pretī, kad ir kāds vājāks cilvēks. Bieži vien viņi, teiksim starp citiem vīriešiem, neizrāda šīs varas tendences. Viņi tiešām atrod bērnus, sievietes vai vecus cilvēkus, kaut ko, kas ir vājāks, kas nepretosies un kas nevarēs sevi aizsargāt.

Viņi droši vien ir vardarbīgi dēļ tā pašvērtējuma, jo jūtas nedroši.

Tie ir vīrieši, kuri tradicionāli tic, kādi ir vīrieša pienākumi, kāda ir vīrieša loma ģimenē, ka vīrietis ir ģimenes galva, ka sievietei ir jāpakļaujas un ka sievietei jāveic mājas pienākumi. Viņi ir neelastīgi cilvēki.

I.: *No kādiem vardarbības veidiem visbiežāk sievietes cieš?*

R.: Tās, kuras cieš no emocionālās vardarbības, bieži vien nenāk pēc palīdzības, jo nespēj to ieraudzīt. Nāk fiziskās vardarbības cietēji, nāk no ģimenēm, kurās bieži vien ir seksuālā vardarbība.

I.: *Cik ilgstoša ir vardarbība pret sievietēm ģimenē?*

R.: Ļoti dažādi. Bieži sievietes dzīvo ar savām varmākām ilgstoši. Pieci gadi ir mazākais, lielākais ir piecpadsmit un divdesmit.

I.: *Kādas ir šīs vardarbīgās ģimenes: alkoholiķu, narkomānu, nabadzīgām vai arī turīgām?*

R.: Ir ļoti dažādas ģimenes, bet bieži vien ir tā, ka viņām nav atbalsta no radniekiem, kad tās ir ģimenes, kuras ir attālinājušās vardarbības laikā no radniekiem. Bieži vien ir arī tā, ka nav īsti atbalstoša tā viņa ģimene.

I.: *Kas, Jūsprāt, ir iemesls vardarbībai?*

R.: Tā iet no paaudzes uz paaudzi savā ziņā. Lielākā ietekme ir ģimenei, kurā šis cilvēks ir audzis, audzināšanai, tam, ko viņi paši ir pieredzējuši un redzējuši. Līdz ar to viņi iemācās, ka vardarbība ir tāds normāls veids, ko var izmantot, lai kontrolētu un pakļautu otru cilvēku.

Bieži vien ir šāds pamats – viņi jūtas nedroši attiecībās, un vardarbība ir tas veids, kā viņi mēģina pakļaut otru.

Alkohols ir riska faktors, kas mazina šo paškontroli, bet tas nav vienīgais iemesls, kāpēc vardarbība notiek. Es pieļauju, ka šie cilvēki, kad viņi iedzer, biežāk ir fiziski vardarbīgi, bet skaidrā prātā tāpat ir vardarbīgi, tikai emocionāli.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai šo problēmu mazinātu?*

R.: Viens ir tas, kas attiecas uz palīdzības sistēmu. Droši vien būtu daudz labāk, ja būtu efektīvāk izveidots tas, kā palīdzēt. Tas ir tas, ko es savā darbā izjūtu – pietrūkst tas, ka nav patversmes sievietēm, kur iet ar bērniem, kas cieš no vardarbības. Principā bieži vien viņām ir jādzīvo šajās attiecībās un tā drošība ir apdraudēta, jo viņām nav, kur citur dzīvot.

Arī no policijas puses šī aizsardzība nav iespējama, jo nav aizlieguma tuvoties, kas ir citās valstīs.

Vajadzētu vīriešus piespiedu kārtā likt ārstēties nevardarbības uzvedības grupās. Tāpat vajadzētu piespiedu kārtā likt no atkarībām.

Būtu labi, ka izveidotu arī profilaktiskas programmas skolās. Es domāju, ka ir arī ļoti daudz jaunas meitenes, kuras iesaistās attiecībās, kurās viņas tiek pazemotas, aizskartas, un bieži vien viņas neatpazīst šo vardarbību. Es nezinu, cik daudz jaunas meitenes uzskata to, ka puisis ir greizsirdīgs, ka tas savā ziņā ir brīdinājuma signāls. Bieži vien viņas domā, ka tā ir lielā mīlestība, ja viņš ir ļoti greizsirdīgs. Šajās profilaktiskajās programmās varētu mācīt atpazīt šādas attiecības.

I.: *Paldies Jums par interviju!*

15. Pielikums

Intervijas transkripcija ar sociālo darbinieci Sandru Zalcmāni no resursu centra sievietēm „Marta”

Intervijas norises vieta – resursu centrā sievietēm „Marta”.

Intervijas laiks – 02.04.2004.

Intervijas ilgums – četrdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kā Jūs domājat, cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R (respondents): Es uzskatu, ka tā ir ļoti liela, ja vēl ņem visas vardarbības formas. Tāpat bieži ir sastopams, ka sieviete pati burtiski necieš no vardarbības, bet cieš viņas bērni, arī tad viņa ir psiholoģiski traumēta.

I.: *Cik daudz sievietes, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē, meklē palīdzību pie Jums?*

R.: Katra astotā, devītā sieviete ģimenē cieš no vardarbības.

I.: Kāds ir vardarbībā cietušo sieviešu sociālais portrets?

R.: Pirmkārt, viņām ir zems pašvērtējums, neskatoties uz viņas izglītību. Tas ir pats svarīgākais, man tā šķiet.

Kad viņas dzīvo tanī apburtajā lokā, viņas neko neredz. Viņām ir tās saucamās ambivalentās jūtas pret savu varmāku. Ir vardarbības cikls un ir tas saucamais medus mēnesis, pēc kura atkal tā vardarbība atkārtojas. Sieviete nemitīgi dzīvo tādās ilūzijās, līdz kamēr mērs ir tik pilns, ka viņa pati aiziet no mājas, ņemot līdzi bērnus, vai arī viņa kaut ko krasi izdara.

I.: Cik ilgstoša ir vardarbība pret sievietēm ģimenē?

R.: Tā ir ilgstoša vardarbība, tas nav īss periods.

Protams, tās sievietes, kuras pirmo reizi neatļauj pacelt roku pret sevi vai kaut kādā brīdī pazemot sevi, tad varētu būt tā, ka viņas pamet savu vīru pēc mēneša kopdzīves. Bet pārsvarā gadījumu ir tādi, ka viņas piedod vardarbīgiem vīriem, un tad šie gadījumi paliek smagāki un tas laiks ievelkas.

I.: Kādas ir šīs vardarbīgās ģimenes: alkoholiķu, narkomānu, nabadzīgām vai arī turīgām?

R.: Visbiežāk šīs sievietes ir parastas, normālas, inteligentas sievietes ar izglītību.

I.: *Kas, Jūsaprāt, ir iemesls vardarbībai?*

R.: Man liekas, ka tie varētu būt kaut kādi stereotipi par sievietes lomu sabiedrībā; droši vien tas, ka vīrietis nespēj savādāk risināt problēmas, kā vien izgāžot tās uz tuvāko cilvēku. Protams, es domāju, ka liela daļa sievietes nespēj pretoties pret varmāku. Tad vēl varētu būt arī sabiedrības nostāja, t.i., nav normāli atstrādāta likumdošana, kā palīdzēt cietušai sievietei, nav šis tuvošanās aizliegums. Un sabiedrībā vardarbība parasti netiek akcentēta ģimenes problēmās, tā ir ģimenes problēma. Sabiedrība neizprot vardarbības problēmu.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai šo problēmu mazinātu?*

R.: Es domāju, ka, pirmkārt, ir jāmaina likumdošana. Manuprāt, ir jāaprunā, kurā brīdī, kā tas viss notiek. Otrkārt, tā ir sabiedrības izglītošana.

I.: *Paldies Jums par interviju!*

16. Pielikums

Intervijas transkripcija ar Jelgavas Municipālo policijas darbinieku

Intervijas norises vieta – Jelgavas Municipālā policijā.

Intervijas laiks – 08.04.2004.

Intervijas ilgums – četrdesmit minūtes.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Cik vidēji Jums ir izsaukumu, kuri saistīti ar vardarbību pret sievieti ģimenē?*

R (respondents): Vidēji diennaktī ir pieci izsaukumi. Man grūti pateikt, vai tas ir daudz vai maz. Būtu labāk, lai šādi izsaukumi vispār nebūtu.

I.: Kādā veidā Jūs strādājat ar vardarbīgu vīrieti?

R.: Kad ir pamatojums – pierādījumu tam, ka vīrietis tiešām ir vardarbīgs un ne pirmo reizi, tad uzrakstām protokolu un, ja viņš ir alkohola reibumā, tad mēs vedam uz atskurbtuvi. Pēc atskurbtuves policisti veic audzinošas pārrunas ar vardarbīgu vīrieti, kuras laikā viņi cenšas noskaidrot, kas tad īsti bija, lai īstenībā noskaidrotu, kas ir bijis.

Vešana uz atskurbtuvi ir atkarīgs no tā, cik daudz ir promiles. Ja vīrietis ir izdzēris tikai kādu alus pudeli, tad viņu aiztur līdz trim stundām aizturēšanas telpā. Ar alkometra palīdzību nosaka, cik daudz ir promiles.

Ir tādi gadījumi, kad vīrietis, pēc šīm aizturētām trim stundām, aiziet mājās un iekausta savu sievu par to, ka viņa izsauca policiju.

Ir ļoti daudz ģimenes, kuras slēpj vardarbību, jo vīrs ir iebiedējis viņu, lai nesauc policiju, savādāk viņu nositīs. Ne viņš ies, ne sitīs, viņš vienkārši viņu ir morāli iebiedējis.

Ir arī ļoti daudz ģimenes, kad sieva beidzot to neiztur un atnāk uz policiju, lai uzrakstītu iesniegumu, ka vīrs katru dienu nāk mājās alkohola reibumā. Pēc tam tas viss tiek skaidrots, jautājot kaimiņiem, vai tā ir taisnība. Mēs apjautājam cilvēkus, kas visu apmēram redz. Varbūt, ka tas vīrietis vispār alkoholu nelieto un sieva vienkārši apmelo viņu. Pārsvārā kaimiņi nevēlas redzēt vardarbību citu ģimenēs. Viņi ir diezgan pasīvi, jo nevēlas iejaukties un baidās, ka viņus pēc tam terorizēs. Tāpat viņi nevēlas kavēt darbu, lai dotos uz policijas iestādi uzrakstīt skaidrojumus.

Pieredzējušāks policists apstāsta tam iedzīvotājam un iegūst nepieciešamo informāciju.

I.: Vai Jums ir psihologs, kurš palīdz nopratināšanā?

R.: Nav mums policijā psihologs, bet vajadzētu, lai sieviete vai vīrietis būtu atklātāks, lai viņi nekautrētos, lai saruna būtu vienpersoniska, bez citu iejaukšanās, jo daudzi ir ļoti noslēgti.

I.: *Kāpēc šie vīrieši ir vardarbīgi?*

R.: Reti kurš godīgi atzīstas, ka viņš atnāca mājās alkohola reibumā un tā sanāca, ka es neizturēju un iesitu, jo mana sieva mani sakurināja bez vajadzības. Citi saka, ka bija iereibis un neatceras.

Ārstēšanās no alkoholisma tagad nav par velti, tāpēc labprātīgi neviens neiet un negrib maksāt par to. Neviens nevēlas atzīt, ka viņš ir alkoholiķis. Protams, visi saraksti tiek sūtīti uz dispanseru, kas ir pabijuši pie medicīniskajā atskurbtuvē. Tie tiek sūtīti uz narkoloģisko nodaļu, un tad viņi redz, cik reizes viņi tur ir bijuši. Viņi droši vien aicina pēc tam uz pārrunām.

Ja šāds gadījums ir pirmo reizi, tad uzraksta brīdinājuma protokolu. Ja otro reizi, tad stāda administratīvo protokolu par sīko huligānismu. Kad sastāda protokolu, tad ved uz tiesu un to izskata tiesa. Sodu tiesa var uzlikt līdz Ls 50 un administratīvo arestu līdz 15 diennaktīm, ja nesamaksā sodu. Tas reizēm nostrādā un vairāk neredzas atkārtots izsaukums, bet tādās nelabvēlīgās ģimenēs šādi gadījumi atkārtojas bieži.

Viņi ir vardarbīgi dēļ alkohola, jo tas izraisa agresivitāti. Varbūt, kad viņš nedzer, viņš pat mušu neaizskars, bet, kad iedzēris, tad visu pasauli noliks pie kājām.

I.: *Kas izraisa vardarbību pret sievietēm ģimenē?*

R.: Varbūt bezdarbs, atalgojums. Man grūti pateikt. Ir daudzas jaunas ģimenes, kurās neprot veidot attiecības savā starpā.

Kad vīrietis paliek bez darba vai arī atrod darbu par zemāku atalgojumu, sievu tas neapmierina, un viņa sāk viņu lamāt. Viņa salīdzina ar citu sievu vīriem, kuri pelna vairāk vai strādā vairākos darbos, viņa prasa vīram, kas tu esi par vīrietī, ka nevari uzturēt savu ģimeni.

Var būt tāds variants, ka sieviete pati ir vainīga pie tā, ka vīrietis kļūst vardarbīgs, jo viņš neiztur šo situāciju. Vajadzētu sievietei būt saprotošākai, kad viņš zaudē savu darbu. Ir gadījumi, kad vīrietis zaudē darbu, viņš izdara pašnāvību, jo krīt panikā.

Arī runājot par dzīvokli, viņš nevar samaksāt vienu mēnesi, otro, trešo, tad tiesa izmet visu ģimeni uz ielas. Lai sociālajā mājā dabūtu dzīvokli, ir jāstāv rindā. Citi sāk lietot alkoholu, lai aizmirstu bēdas. Vai sieva izmet no mājas, viņš sāk klaiņot.

Arī turīgās ģimenēs mēdz būt vardarbība. Tādos gadījumos sieva neklausa savam vīram, tad viņš viņu komandē, un ja neklausa, tad iesit. Viņš iesit tikai pļauku, tā ka zilumi nepaliek. Kad atbrauc policija, viņš ir skaidrā, un tad viņš saka, ka sieva viņu apmelo un grib no manis izšķirties. Vīrietim vienkārši ir tāds raksturs.

Ikdienas problēmas un saspīlējumi izsauc vardarbību.

I.: Paldies Jums par interviju!

17. Pielikums

**Intervijas transkripcija ar krīzes centra “Skalbes” direktores vietnieci
un konsultanti Aigu Abožinu**

Intervijas norises vieta – Krīzes centrā „Skalbes”.

Intervijas laiks – 14.04.2004.

Intervijas ilgums – viena stunda.

Intervētājs – darba autore.

Intervija

I (intervētājs): *Kā Jūs domājat, cik liela ir vardarbības pret sievieti ģimenē problēma Latvijā?*

R (respondents): Ja skatās krīzes centra robežās, tad katru dienu vismaz viena sieviete, kura ir cietusi no vardarbības, meklē palīdzību pie mums. Jā, tā ir liela problēma.

I.: *Cik daudz sievietes, kuras ir cietušas no vardarbības ģimenē, meklē palīdzību pie Jums?*

R.: 2003. gadā krīzes centrā ir griezušies pēc palīdzības 1223 klienti, kuri ir piedzīvojuši vardarbību, 303 no tiem ir sievietes, kuras ir cietušas tieši no partnera vardarbības.

I.: *Vai Jūs strādājat arī ar vardarbīgu vīrieti?*

R.: Kopš 2002. gada Krīzes centrs „Skalbes” piedāvā specifisku psiholoģisko palīdzību vīriešiem, kuri izturas vardarbīgi pret savām partnerēm, lai palīdzētu vardarbīgo uzvedību pārtraukt un veicinātu izmantot nevardarbīgus dusmu izpausmes veidus.

I.: *Kāds ir vardarbībā cietušo sieviešu sociālais portrets?*

R.: Viņām ir zems pašvērtējums. Upuris vienmēr meklē iemeslus sevī, kāpēc viņa ir upuris, viņa neskatīsies uz realitāti. Sieviete arī sevi vaino, ka viņa nav pietiekoši laba un jauka pret vīrieti, ka viņa ir kaut kādā veidā vainīga pie tā, ka vīrietis ir vardarbīgs.

Vistipiskākais, ka sievietes tic tradicionālai lomu sadalei sabiedrībā: vīrietis ir galva ģimenē, kontrolētājs un valdītājs, bet sieviete ir izpildītāja. Ja viņa tam tic, tad grūtāk ir ieraudzīt realitāti.

I.: *Kāds ir vardarbīgo vīriešu sociālais portrets?*

R.: Vīriešiem ir arī zems pašvērtējums, tāpēc viņi ir vardarbīgi. Viņiem pastāvīgi bail, ka viņu shēma var izjukt un, ko tad viņš darīs, ja viņam nebūs, ko vainot. Viņi arī tic šim

sociālajām shēmām. Viņi ir kontrolējoši, pārlietu bažīgi par attiecībām – ka tikai viņa nepamet mani, ka tikai viņa neaiziet –, paliek greizsirdīgi. Ar greizsirdību viņi sevi attaisno. Viņi spēlē lomu – varmāka nevar bez upura un upuris bez varmākas, kā cimds ar roku.

Katrās attiecībās ir vienmēr arī kaut kas pozitīvs. Tas ir tas, kas viņas pietur. Te ir runa par medusmēnešiem: dod sievietei ziedus, pērk ceļojumus un dārgas dāvanas, rada romantisku noskaņu, izsaka dažādus lūgumus, iet uz krīzes centru un pie psihologa tikai, lai pierādītu, ka viņš ir mainījies, vai arī, lai to notēlotu. Kaut kādā veidā vīrietis tanī brīdī tic, bet tas nav uz ilgu laiku. Un sievietes to traktē kā izmaiņas, bet tas ir tikai posms, tiklīdz viņa to pieņem, ar laiku sāk parādīties jaunas vardarbības pazīmes.

I.: *No kādiem vardarbības veidiem visbiežāk sievietes cieš?*

R.: Ja vardarbību iedala fiziskajā, emocionālajā un seksuālajā vardarbībā, tad jāsaprot, ka jebkura fiziska vardarbība nevar būt bez emocionālās vardarbības. Visvairāk ir emocionālās vardarbības, to grūtāk ir nokontrolēt. Tālāk ir fiziskā vardarbība, kura nāk kopā bieži vien ar seksuālo vardarbību. Par seksuālo vardarbību ir daudz grūtāk runāt, visgrūtāk, jo tas vistiešāk saistās ar mūsu ķermeni, it īpaši ar intīmām mūsu ķermeņa daļām. Jā, ar seksualitāti ir daudz mītu un stereotipu.

I.: *Cik ilgstoša ir vardarbība pret sievietēm ģimenē?*

R.: Dažādi. Ir tādas, kuras dzīvo divdesmit gadus ar savu vīru un tā arī neizšķiras. Ir tādas, kuras uzreiz pēc pirmā sitiena griežas krīzes centrā un citreiz pārtrauc tās attiecības ar vīrieti un nenotiek vairāk šī vardarbība.

I.: *Kādas ir šīs vardarbīgās ģimenes: alkoholiķu, narkomānu, nabadzīgām vai arī turīgām?*

R.: Ir visādas ģimenes. Šajā ziņā var sastapt priekšstatu, ka vardarbība notiek sociāli nelabvēlīgās ģimenēs, kurās ir zems izglītības līmenis, parasti krievu un čigānu ģimenēs, bet latviešu ģimenēs tā nav sastopama un tā nav sastopama ģimenēs ar augstu izglītības līmeni un inteliģenci, kuras ir arī turīgas. Tās ir muļķības.

Vardarbībai tomēr nav sakara ar etniskiem un ticības jautājumiem, ar izglītības un labklājības līmeni. Tanīs ģimenēs, kurās, piemēram, ir ļoti labvēlīga ekonomiska situācija un tās ir intelektuāli attīstītas, bieži vien varmāka tās taktikas izvēlas ļoti rafinēti, smalki. Respektīvi, kaut kādā veidā finansiālās iespējas arī to vardarbību veido. Ja ģimenē ir

iespēja, ka sieviete var nestrādāt, bieži vien tādās bagātās ģimenēs varmāka mēģina izolēt upuri, mēģina panākt, lai viņai nav draugu, radnieku kontakta, nav darba un naudas. Viņš mēģina sievietei atņemt visu, neļaujot viņai strādāt, liek sīki un smalki atskaitīties par to, kur viņa tērē vīra naudu, kuru viņš viņai ir iedevis, kaut gan naudas ir pietiekoši.

Ir nācies sastapt sievieti, kura ir ļoti labi ārēji sakopta, viņa ir perfekta, bet viņu regulāri mājās sit vīrs un pēc tam uzdāvina viņai dāvanu karti, lai viņa sakopjas.

I.: Kas, Jūsprāt, ir iemesls vardarbībai?

R.: Gan upuris, gan varmāka kaut kādā veidā tic arhaiskām dzimuma lomām, dzimuma shēmām, kā ir jābūt. Tās ir shēmas, kurās vara ir skaidri nodalīta: vīrietis – varas turētājs un realizētājs, sieviete – varas ietekmēta.

Vardarbība ir iemācīta uzvedība, tā nav psihiska slimība, ko bieži vien mēdz teikt, ka tie vīrieši, kuri sit savu sievu, ir psihiski vai garīgi slimi. Visbiežāk tā nav. Protams, cilvēks, kurš slimo ar garīgu slimību, viņš var būt vardarbīgs, tad tur ir bioloģiski iemesli. Pamatā, ja mēs varētu šos vīriešus pētīt, viņi izrādītos pilnīgi psihiski pieskaitāmi, veseli. Tā ir uzvedības problēma.

Visbiežāk vīrieši, kuri ir vardarbīgi ģimenē, vai nu bērnībā redzējuši vardarbības shēmu: tētis ir sitis mammu vai vectēvs sitis vecmammu, vai paši cietuši no vardarbības, vai arī kaut kur ir figurējusi šī vardarbība. Augot mēs iegūstam scenārijus, shēmas, kā tad ir normāli izturēties vienam pret otru. Piemēram, puika augot ģimenē un redzot, ka tētis regulāri kliedz uz mammu, grūsta viņu vai pārmet, vaino, tad puika kaut kādā veidā mācās šo vīriešu lomu, ka tas ir normāli un dabīgi, un tā vīrietim ir jāizturas pret sievieti. Tas nav tik apzināti, tas notiek zemapziņas līmenī.

Ja meitene aug tādā ģimenē, viņa iet otru pusi, viņa ņem mātes lomu, jo viņa aug kā sieviete un viņa tiek audzināta kā sieviete. Tas ir tas, kā sievietei ir jāizturas un kā sievietei ir jāpieņem šī vardarbība, piemēram, meita redz, ka mamma tiek regulāri sista, bet viņa neiet prom, neko nedara, mamma sev nepalīdz un sevi neaizstāv. Tad, kad viņa izaug, tad tas kļūst par normu, ka pret mani tā var izturēties. Respektīvi izaug jauna paaudze, kur iespējams visbiežāk gadās tā, ka tāds zēns un meitene saiet kopā.

Protams, neizslēdz gadījumus, ka sieviete nāk no ģimenes, kurā nav bijusi vardarbība, tad viņa apprecas vai sāk dzīvot kopā ar vīieti, kurš pamazām sāk kļūt vardarbīgs. Jāsaka, ka šīs sievietes daudz ātrāk pamet attiecības, pārtrauc attiecības, jo viņas

iekšienē ir cita norma, tas nav normāli, ka pret mani tā izturas, un tas rada visu laiku konfliktu ar realitāti. Tas nav pareizi. Visbiežāk šīs sievietes meklē palīdzību, iet uz policiju un raksta iesniegumus, un iet caur to visu sarežģīto procesu, kurš ir pilnīgi nesakārtots. Bet viņām bieži vien ir vairāk spēka.

Sieviete, kura ir augusi tādā ģimenē un pieredzējusi vardarbību, viņai jau ir grūtāk izrauties, viņai jau ir tik zema pašapziņa un pašcieņa, tā kā ierauta purvā. Tā paiet gadi un piedzimst bērni, kuri atkal to mācās.

Vīrietī iekšā ir šis konflikts. Varmākai ir pilnīgi nepieņemami un neiespējami saprast, ka otrs var gribēt kaut ko citu, kaut ko savādāku. Un katru reizi esot kopā attiecībās, visu laiku ir kompromisi, dialogi un konfrontācijas, viņš visu laiku satiekas ar šo sajūtu, un viņš netiek ar to galā. Tas rada bezspēcības sajūtu, un viņš šo bezspēcības sajūtu atrisina ar spēku, vīrieši ir fiziski spēcīgāki, viņš iesit viņai pa seju un viņa vairs nerunā tā kā viņš negrib. Tas strādā, tā ir perfekta shēma.

Daudz vienkāršāk ir redzēt ārēju iemeslu: es sadusmojos, tāpēc ka mani sadusmoja. Nē, bet jūtas jau rodas pašā cilvēkā. Otrs kaut ko izdara, tas manī radīja jūtas, bet sakara tam patiesībā nav. Vīrietim, kurš ir vardarbīgs, to ir ļoti grūti nodalīt. Tur ar psihologu aiziet liels darbs, kamēr viņš pieņem, ka, ja es paceļu roku, tad es tai brīdī uzņemos atbildību par to, lai ko es darītu, nevienam nav tiesību mani sist. Mans ķermenis ir pilnīgi neaizskarams, tā nedrīkst būt.

Visbiežāk fizisks spēks ir vēlme kontrolēt: es gribu, lai otrs rīkojās tā, kā es gribu, bet kādas man ir tiesības tā darīt. Tad nedzīvo ar cilvēku, kurš tev nepatīk, kurš rīkojas, kā tu gribi, ka tu nevari to pieņemt, ka otrs cilvēks rīkojas tā, kā viņš grib. Attiecības pašas par sevi ir ļoti komplicētas un, tad, kad pāris satiekas, viņi sāk draudzēties, apmainīties ar informāciju, tad daudzas lietas nesakrīt. Meklēt kompromisu ir daudz grūtāk nekā ņemt varu un pateikt, kā jādara.

Ir arī iesaistīts alkohols. Alkohola lietošanas ietekmē, vīrietis kļūst agresīvs, respektīvi, alkohols mazina kontroli. Tādi, kuri sit tikai dzērumā, ir apmēram 40%.

I.: *Ko vajadzētu darīt, lai šo problēmu mazinātu?*

R.: Ir vairākas pakāpes, ar ko ir jāstrādā. Viena ir cilvēki kopumā vai sievietes un vīrieši kopumā, kas nekad nav bijuši vardarbīgi, un ka viņiem nav tāds risks. Jāinformē un jāstāsta viņiem par šiem mītiem, ka vardarbība ģimenē nav ģimenes

darīšana, tā ir sabiedrības darīšana. Ja kāds kādu sit dzīvoklī, tad tas ir tāpat, ka kāds kādu sit uz ielas. Tam nav starpības. Un svarīgi būtu, lai apkārtējie vairāk iesaistītos, sadzirdētu to, kas notiek. Ja man aiz sienas kāds kliež, nevis teikt, ka viņi paši tiks galā, bet saukt policistus.

Otra cilvēku grupa, kuri varētu būt vardarbīgi vai kuri varētu kļūt par upuriem, tad viņus droši vien vajadzētu arī daudz informēt par to, kā tas notiek, kā ir pareizi, un kādas ir normālas, dabīgas attiecības. Daudz informācijas: gan tiesisko, gan psiholoģisko.

Tad trešā grupa, kas ir upuri vai varmākas, tad ar viņiem ir jāstrādā ļoti dažādos līmeņos. Pirmām kārtām, abiem ir nepieciešama psiholoģiska palīdzība. Un varmākām dažās valstīs realizē piespiedu ārstēšanās shēmu: vai likumīgi vai mēģinot piedāvāt alternatīvu, ka viņiem ir jāiet uz pašterapijām vai ka jāsaprot, ko viņš dara. Upurim ir nepieciešama psiholoģiska, sociāla un tiesiska palīdzība.

Tāpat varmākam ir jāreķinās, ka tas nav pareizi un ka viņš var saņemt par to sodu. Ja vīrietis zinātu, ka, ja viņš pacels roku, tad viņam būs tādas sekas, viņš apdomātos. Ja viņš tās sekas jau ir dabūjis, tas lielā mērā pēc tam kontrolē. Respektīvi, ja kliente ir gājusi uz policiju, rakstījusi iesniegumu un izgājusi medicīnisko ekspertīzi, policisti ir runājuši ar viņu, tad tas kaut kādā veidā kontrolē vīrieti, ka viņš tā kā mazliet pieraujas. Uz to brīdi, kamēr sieviete saņem palīdzību, viņš kļūst mazāk agresīvs. Bet tai pašā laikā, ja sieviete neko krasi nemainīs, tad nekas nemainīsies.

Norvēģijā ir tāda laba prakse, strādājot ar vardarbību, jo viņi strādā ar vīrieti. Vīrietim tiek piedāvāta individuāli psihoterapeitiskā palīdzība apmēram gadu. Viņiem ir labi rādītāji – apmēram 70% no tiem vīriešiem, kuri ir izgājuši visu to procesu, neatgriežas vairs pie fiziskās vardarbības, par emocionālo ir grūtāk.

Arī Amerikā ir laba shēma – alternatīvais sods: tu vari iet cietumā vai apmeklēt 36 nedēļu nevardarbības nodarbību kursu. Tu vari pats izvēlēties.

Šajos iepriekšminētajos gadījumos valsts pasaka, ka tas nav normāli, tas nav pareizi, ka sit savu sievu.

Būtu labi arī mums mainīt Krimināllikumu un iekļaut normu par piespiedu ārstēšanos no alkoholisma vai no vardarbīgas uzvedības. Bet tur ir tāls ceļš ejams. Vai arī ir nepieciešams aizliegums tuvoties upurim. Ir liela klientu grupa, kuras ir pārtraukušas

attiecības, bet tie vīrieši turpina viņas vajāt, viņi nāk uz darbu, taisa tur skandālus, gaida kāpņu telpā, draud atņemt bērnus. Sieviete arī tad nevar justies droši.

Arī attiecību sākumā var pamanīt vīrieša vardarbīgu uzvedību: ka viņš ir kontrolējošs, greizsirdīgs, vēlas, lai viņa velta viņam visu uzmanību. Viņš visu pārbauda un izjautā sīki, ar ko viņa tikās un kur viņa bija.

I.: *Paldies Jums par interviju!*